SAVEZNA NARODNA SKUPŠTINA

Društveni plan privrednog razvoja Jugoslavije 1961-1965.

EKSPOZE PREDSEDNIKA TITA
EKSPOZE AVDE HUMA
ZAKON

KULTURA 1961. BEOGRAD

338.984(497.1)
A79
630131

Izdaje i štampa Novinsko-izdavačko i štamparsko preduzeće „Kultura",
Beograd, Makedonska 4

Na sednicama od 26, 27, i 28. decembra 1960. godine Savezno veće i Veće proizvođača Savezne narodne skupštine pretresali su i usvojili Predlog društvenog plana privrednog razvoja Jugoslavije od 1961. do 1965. godine.

Prvog dana zasedanja predsednik Republike Josip Broz Tito podneo je ekspoze povodom Predloga petogodišnjeg plana. Na popodnevnoj zajedničkoj sednici domova Avdo Humo, član Saveznog izvršnog veća podneo je ekspoze o Predlogu društvenog plana privrednog razvoja Jugoslavije od 1961. do 1965. godine.

EKSPOZE PREDSEDNIKA TITA

povodom Predloga društvenog plana privrednog razvoja Jugoslavije od 1961. do 1965. godine

Drugovi i drugarice narodni poslanici,

Danas, kad u ovom visokom domu imamo na dnevnom redu nov Petogodišnji plan privrednog razvoja Jugoslavije, koji za naše narode predstavlja nove velike zadatke čije će izvršenje donijeti i nova dostignuća, daleko veća od onih koja smo dosad postigli, mi u isto vrijeme sumiramo i rezultate petnaestogodišnjeg privrednog i društvenog razvitka naše zemlje i, posebno, rezultate posljednjeg petogodišnjeg plana koji je, blagodareći naporima naših radnih ljudi, izvršen godinu dana prije predviđenog roka.

Ostvarenje novog društvenog plana staviće našu zemlju u red razvijenih zemalja Evrope i stvoriće uslove za snažno dalje kretanje naprijed svestranog socijalističkog razvoja Federativne Narodne Republike Jugoslavije, isto onako kao što je uspješno izvršenje dosadašnjih naših privrednih i društvenih planova i zadataka stvorilo ovakvu čvrstu osnovu koju danas imamo.

Značaj predloženog plana ne leži samo u obimu i složenosti proizvodnih zadataka koji se njime postavljaju za naredni petogodišnji period. Značaj ovoga plana treba cijeniti i po ulozi koju on ima naročito u ravnomjernijem razvoju svih dijelova zemlje i u cjelokupnom procesu naše socijalističke izgradnje, i po dejstvu i kvalitetnim promjenama koje se na bazi predviđenog tempa razvoja realno mogu očekivati u slijedećim godinama, kako u oblasti proizvodnje, potrošnje i standarda, tako i u oblasti daljeg razvoja socijalističkih društvenih odnosa i uopšte u cjelokupnom društvenom i privrednom životu naše zemlje.

Kad je riječ o značaju i neposrednim zadacima koji su postavljeni ovim planom, nužno je imati u vidu polaznu osnovu od koje smo započeli poslijeratnu privrednu i društvenu izgradnju, čitav naš dosadašnji razvojni put i sve one faktore koji su omogućili do sada postignute rezultate.

U proteklom periodu mi smo imali da rješavamo teške posljedice naslijeđene zaostalosti, da razvijamo materijalne proizvodne snage kao preduslov za izgradnju socijalizma i da istovremeno razvijamo socijalističke društvene odnose. Tim dvema osnovnim komponentama karakteriše se politika koju smo sprovodili u cijelom poslijeratnom periodu. Na sprovođenju te politike našeg socijalističkog razvoja, koja je odgovarala težnjama i interesima najširih slojeva naših naroda, okupili su se svi radni ljudi naše zemlje, bez čijeg ogromnog napora i duboko svjesnog svestranog učešća i podrške ne bi bilo moguće ostvariti ove zaista krupne rezultate.

Na svom dosadašnjem putu socijalističke izgradnje naša zemlja je morala da savlađuje u prvom redu mnoge i raznovrsne teškoće s kojima se inače u svom razvoju suočavaju nedovoljno razvijene zemlje. Pored toga, na žalost, ona je morala da savlađuje i krupne teškoće koje su nam bile nametnute pritiskom spolja i koje nam se još i danas nameću. Time su bili opredijeljeni i oni neposredni zadaci koje smo u pojedinim fazama razvitka morali da rješavamo. U prvoj fazi bilo je nužno usmjeriti osnovne napore na otklanjanje posljedica ratnih razaranja, to jest na obnovu zemlje i uklanjanje posljedica okupacije, na rješavanje najtežih problema naslijeđene zaostalosti i na stvaranje neophodnih materijalnih preduslova za dalji razvoj. Ova početna faza karakteriše se politikom pojačane industrijalizacije, naročito izgradnjom bazične industije i snažnom kontrolom i intervencijom države u privredi. U daljoj fazi mi smo na bazi stvorenih materijalnih uslova, uz nastavljanje politike industrijalizacije, mogli da pristupimo bržoj izgradnji industrije za proizvodnju robe za široku potrošnju i ravnomjernijem i skladnijem razvoju naše privrede uopšte. U isto vrijeme mi smo pristupili i uvođenju radničkog i društvenog samoupravljanja, što je sa svoje strane predstavljalo jedan nov snažan faktor ne samo ubrzanog privrednog i društvenog razvoja, nego i postepenog podizanja životnog standarda.

Ogromni rezultati koje je naša zemlja ostvarila u dosadašnjem razvoju najbolja su potvrda pravilnosti puta kojim smo išli. U relativno kratkom periodu od petnaest godina mi smo se sa ostvarenim rezultatima udaljili od onog perioda kada je Jugoslavija, mjereno svim pokazateljima razvijenosti, spadala u red privredno nerazvijenih zemalja svijeta i predstavljala jednu od najnerazvijenijih zemalja Evrope. Danas, sa oko dva i po puta većim nacionalnim dohotkom i sa oko četiri i po puta jačom industrijom nego prije rata, sa 60% većom poljoprivrednom proizvodnjom, sa bitno izmijenjenom strukturom stanovništva i povećanom produktivnošću rada, Jugoslavija se približava nivou razvijenijih zemalja.

Bitne promjene u razvitku privrede ogledaju se i u promjeni njene strukture. Sa učešćem od blizu 50% u formiranju nacionalnog dohotka, industrija je postala preovlađujuća privredna oblast koja snažno djeluje na porast cjelokupne proizvodnje i privrede. Razvile su se i čitave industrijske grane koje nisu postojale u bivšoj Jugoslaviji i ostvaren je bogat asortiman novih proizvoda. Industrija naše zemlje danas je osposobljena da zadovoljava povećane i raznovrsne potrebe čitave naše privrede, da daje sve više proizvoda s kojima možemo uspješno izlaziti na međunarodno tržište i da sve potpunije snabdijeva naše domaće tržište robom za ličnu potrošnju stanovništva. Isto tako postignuti su veliki uspjesi i u razvoju poljoprivrede, u kojoj se porast proizvodnje zasniva na velikom usponu socijalističkog sektora, na razvoju poljoprivrednih dobara i zadružnih ekonomija i na sve raznovrsnijim oblicima saradnje socijalističkog sektora sa individualnim poljoprivrednim proizvođačima. Takav razvoj omogućio je da se udio socijalističkog sektora u ukupnim tržnim viškovima u ovoj godini povećao na oko 28%. Pozitivne promjene izvršene su i u ostalim privrednim oblastima, u građevinarstvu, saobraćaju, trgovini i zanatstvu, koje se takođe razvijaju po visokoj stopi i sada ravnomjernije učestvuju u stvaranju ukupnog nacionalnog dohotka. Na taj način su dosadašnjim razvojem, iako ne potpuno, ipak znatno otklonjene one neravnomjernosti koje su karakterisale privredu predratne Jugoslavije.

Uporedo sa razvojem proizvodnih snaga vršen je i njihov ravnomjerni teritorijalni raspored, što je omogućilo brži razvoj zaostalijih područja zemlje. To se naročito ogleda u tempu razvoja industrije. Tako, na primjer, dok je industrijska pro-

izvodnja Jugoslavije u cjelini povećana u poslijeratnom periodu za preko pet puta, industrijska proizvodnja na području Makedonije, Bosne i Hercegovine povećana je za preko sedam puta, a na području Crne Gore za oko deset puta. Pri ocjeni značaja rezultata koji su postignuti u razvoju nerazvijenih dijelova zemlje treba imati u vidu da je njihovo privredno podizanje počelo od veoma nerazvijene osnove i bez neophodnih preduslova za razvoj. Pored toga, u prvoj fazi poslijeratnog razvitka mi smo morali da rješavamo veoma krupne zadatke na planu privrednog podizanja zemlje kao cjeline, a i razne druge probleme izazvane teškoćama koje su nam pričinjavane sa strane. Zbog toga smo tek posljednjih godina mogli sa više sistema i organizovanosti da pristupimo rješavanju problema privredno zaostalijih područja i odvajanju značajnijih sredstava u te svrhe. Do danas su na ovim područjima već izgrađeni mnogi novi privredni objekti, industrijski centri i gradovi koji su umnogome izmijenili njhov raniji lik, dok se mnogi objekti nalaze u izgradnji. Međutim, postignuti rezultati u razvoju ovih područja ne ogledaju se samo u ostvarenoj stopi privrednog rasta, mada još nisu došli do izražaja svi efekti dosadašnjih privrednih ulaganja, već i u činjenici da su ovim ulaganjima i razvojem raznih službi društvenog standarda stvoreni uopšte povoljniji uslovi za njihov dalji napredak.

Proces intenzivnog privrednog razvoja bio je praćen razvojem uposlenja i mijenjanjem socijalne strukture stanovništva. Učešće poljoprivrednog stanovništva u ukupnom stanovništvu svelo se od oko 75% prije rata na oko 50%. I pored ovih promjena u socijalnoj strukturi stanovništva, i velikog priliva radne snage sa sela u nepoljoprivredne djelatnosti, bitno se poboljšavao i kvalifikacioni sastav zaposlenih u privredi i drugim službama. Danas visokokvalifikovani i kvalifikovani radnici čine već oko 32% od ukupnog broja zaposlenih u privredi.

Sa razvojem privrede, poboljšanjem njene tehničke opremljenosti i stručnosti radne snage, uz istovremena pozitivna dejstva privrednog sistema, stalno je rasla i produktivnost rada. Dok se produktivnost rada od 1953. do 1956. godine povećavala u prosjeku za oko 3% godišnje, njen porast u posljednje četiri godine iznosi blizu 7%.

Pozitivna dejstva svih ovih faktora ogledaju se i u kretanju ukupnog društvenog proizvoda i nacionalnog dohotka, čiji je porast iz godine u godinu bio sve brži. Dok se u periodu od

1948. do 1952. godine nacionalni dohodak povećavao po stopi od 1,9% a u periodu od 1953. do 1956. godine po stopi od 8,4%, njegov porast u posljednje četiri godine iznosi blizu 13%. Na taj način proces radikalnih promjena u našoj privredi vrši se u posljednjim godinama tempom koji je jedan od najbržih u svijetu.

Jedna od karakteristika dosadašnjeg razvoja sastoji se i u tome što su uspjesi u proizvodnji i u produktivnosti rada, i pored visoke stope privrednih investicija, omogućili i stalno povećanje lične potrošnje i sve veća ulaganja u podizanje nivoa materijalnog i kulturnog života stanovništva. Sredstva koja smo odvajali za društveni standard u toku posljednje četiri godine veća su za 2,3 puta u odnosu na prethodni četvorogodišnji period. Za posljednje četiri godine realna potrošnja stanovništva povećana je za oko 46%. Pri tome su došle do izražaja veoma značajne i pozitvne promjene u strukturi potrošnje. Stambena izgradnja se stalno povećavala. Sa oko 70.000 stanova izgrađenih u ovoj godini, naša zemlja već se približava izgradnji stanova koja je u skladu sa potrebama prirasta stanovništva, čime se uslovi stanovanja, posmatrano u cjelini, počinju da poboljšavaju. Proširena je i mreža škola, zdravstvenih i kulturnih ustanova i poboljšani su njihovi materijalni uslovi. U prošloj godini broj studenata i učenika svih vrsta škola bio je veći za preko 1,400.000 nego pred rat. Broj osnovnih škola povećan je za preko 5.300, a broj učenika u njima za preko jedan milion. U istom periodu broj škola za srednji stručni kadar povećan je za preko 5,5 puta, a broj učenika u njima za preko 8,4 puta. Pored toga, stalno se proširuje mreža škola i kurseva za vanškolsko obrazovanje. Samo na početku ove školske godine otvoreno je 70 novih škola za srednji stručni kadar, 33 škole za kvalifikovane radnike, 13 škola za odrasle i 9 školskih centara. Veoma veliki uspjesi postignuti su i u razvoju visokog školstva. Dok je pred rat bilo svega 26 fakulteta, visokih i viših škola, sa oko 17.000 studenata, u prošloj školskoj godini broj ovih škola povećan je na 143, a broj studenata u njima na preko 105.000. Samo ove godine otvoreno je 15 novih fakulteta, 3 visoke škole i 44 više škole. Veliki rezultati postignuti su takođe i u razvoju ustanova za masovno prosvjećivanje, narodnih i radničkih univerziteta, domova kulture, bioskopa, radio-stanica, izdavačke djelatnosti i drugog.

Sve to pokazuje da je nivo privredne razvijenosti došao u onu fazu, kada se na dosljedno socijalističkim principima, uporedo sa razvijanjem proizvodnih snaga, mogu stalno poboljšavati i materijalni, kulturni i drugi uslovi života ljudi.

Sa razvitkom materijalnih proizvodnih snaga u proteklom petnaestogodišnjem periodu stalno su se razvijali i socijalistički društveni odnosi u našoj zemlji. Mi danas imamo za sobom već deset godina prakse i pozitivnih iskustava u razvoju sistema radničkog samoupravljanja. Sistem društvenog samoupravljanja proširivao se postupno i stalno i na ostale oblasti društvenog života u komuni i drugim političko-teritorijalnim jedinicama, na primjer u prosvjeti, zdravstvu, socijalnim i drugim ustanovama. Sa poboljšanjem materijalnih uslova i sa razvojem organa samoupravljanja proširivala se i materijalna osnova samoupravljanja.

Materijalni rezultati razvoja socijalističkih društvenih odnosa vide se u činjenici da već u ovoj godini društveni sektor privrede učestvuje sa preko tri četvrtine u ukupnom nacionalnom dohotku. Sredstva kojima danas raspolažu organi radničkog samoupravljanja u preduzećima i ostali organi samoupravljanja u političko-teritorijalnim jedinicama i društvenim službama iznose oko dvije trećine nacionalnog dohotka. Proširenje materijalne osnove samoupravljanja naročito je pojačano u posljednjim godinama, što je dovelo i do većeg osamostaljenja komuna. Budžetska sredstva komuna i republika povećana su samo u toku posljednje dvije godine za oko 35%.

Intenzivan društveni i privredni razvoj u posljednjim godinama omogućio je da se osnovni zadaci tekućeg Perspektivnog plana izvrše i premaše godinu dana prije roka. Za četiri godine ostvaren je petogodišnji program razvoja industrijske proizvodnje, a premašen je predviđeni porast poljoprivrede, šumarstva, nacionalnog dohotka, spoljnotrgovinske razmjene, lične potrošnje i standarda. Svi ovi uspjesi postignuti su sa manjim obimom investicija u osnovna sredstva nego što su bila planom predviđena. To istovremeno pokazuje da su društvene i materijalne snage stvorene u poslijeratnom periodu bile jače nego što se predviđalo u vrijeme donošenja tekućeg Perspektivnog plana.

U cjelini posmatrani, rezultati koje smo do sada ostvarili u privrednom i društvenom razvitku ne izražavaju se samo u postignutoj stopi privrednog rasta već i u činjenici da su do-

sadašnjim razvojem stvoreni neophodni materijalni i društveni uslovi koji omogućuju da naša zemlja i u narednom periodu ostvaruje visoku stopu porasta proizvodnje, da se dalje usavršava sistem društvenog samoupravljanja i da se još brže podižu materijalni, društveni i kulturni uslovi života.

Prijedlog društvenog plana privrednog razvoja Jugoslavije za naredni petogodišnji period, sa ekonomskopolitičkim ciljevima i zadacima koji su u njemu sadržani, posmatran u sklopu dosadašnjeg razvoja, predstavlja u suštini produžetak i dalju kariku u ostvarenju naše jedinstvene i dosljedne politike socijalističkog razvoja.

Polazeći od mnogo šire materijalne i društvene osnove, koja je dosad stvorena, predloženi plan predviđa za naredni petogodišnji period veoma važne, obimne i složene zadatke. Međutim, značaj ovih zadataka nije samo u predviđenom tempu privrednog rasta, nego i u onim kvalitetnim promjenama do kojih će dolaziti u toku ostvarivanja plana, a i u onim osobenostima kojima će se karakterisati napori za njegovo izvršenje. Naime, sa društvenim proizvodom i nacionalnim dohotkom koji na kraju narednog petogodišnjeg perioda treba da budu povećani za preko 70% u odnosu na njihov sadašnji nivo, odnosno sa prosječnim nacionalnim dohotkom koji će se kretati oko 600 dolara po stanovniku, kao i sa daljim promjenama u strukturi stanovništva koje će učešće poljoprivrednog stanovništva svesti na oko 42% od ukupnog stanovništva, pred našu privredu i društvo postavljaju se novi i kvalitetno drukčiji zadaci. Sa ispunjenjem svih ovih zadataka, naša zemlja će dostići nivo industrijski i privredno razvijene zemlje.

Svi ovi momenti dovešće do veoma radikalnih transformacija i daljih kvalitetnih promjena u privredi i društvu, koje će se odražavati kako u oblasti proizvodnje i u njenoj strukturi, u proizvodnoj orijentaciji, u investicionoj politici i raspolaganju društvenim sredstvima, u sistemu privređivanja, u kretanju produktivnosti, lične potrošnje i standarda, tako i u daljem razvoju socijalističkih društvenih odnosa.

Sprovođenje politike daljeg ubrzanog razvoja proizvodnih snaga i skladnog razvoja cijele privrede, kako je to predviđeno predloženim planom, zahtijevaće brže razvijanje onih privred-

nih oblasti i grana koje u tome imaju odlučujući značaj. U tom smislu biće potrebno dalje razvijati proizvodnju osnovnih sirovina, reprodukcionog materijala i energije, unapređivati proizvodnju opreme, nastaviti intenzivniju rekonstrukciju građevinarstva i industrije građevinskog materijala i ubrzati porast industrije potrošnih dobara. U skladu sa već usvojenom politikom unapređivanja poljoprivrede, potrebno je u narednom periodu nastaviti veoma pozitivan razvoj koji smo u toj oblasti imali posljednjih godina. To će se postići daljim jačanjem socijalističkih poljoprivrednih organizacija i njihovih sredstava, kao i proširenjem njihove kooperacije sa individualnim poljoprivrednim proizvođačima, čime će se učešće socijalističkog sektora u ukupnoj poljoprivrednoj proizvodnji, a naročito u stvaranju tržnih viškova, i dalje povećavati. A uporedo sa razvojem poljoprivredne proizvodnje, biće potrebno da razvijamo i druge djelatnosti neophodne za njen uspješan razvoj. U cjelini uzeto, u narednom periodu treba u svim privrednim oblastima obezbijediti još raznovrsniju i kvalitetniju proizvodnju koja će biti u stanju da u još većoj mjeri zadovoljava rastuće i sve raznovrsnije zahtjeve potrošnje. Razvijajući proizvodnju i unutrašnju i međunarodnu robnu razmjenu, mi moramo dalje unapređivati i saobraćaj, trgovinu i razne uslužne djelatnosti.

Izvršenje zadataka postavljenih u predloženom planu obezbijediće nam kako brz privredni razvoj tako i učvršćivanje i dalje stabilizovanje odnosa u proizvodnji i potrošnji. U vezi s tim ističe se u još većoj mjeri potreba da postavljene planske proporcije u daljem razvoju budu održane i da porast pojedinih vidova potrošnje bude usklađen sa porastom proizvodnje i dohotka.

Sa razvojem proizvodnje i daljim proširenjem međunarodne robne razmjene, sve više će dolaziti do izražaja značaj ekonomičnosti poslovanja i racionalnijeg korišćenja raspoloživih sredstava. To će zahtijevati da se u investicionoj politici ostvare takav raspored ulaganja i takva upotreba sredstava, koji će obezbjeđivati njihovu što veću efikasnost. U oblasti proizvodnje sve više će se postavljati pitanje sa kakvim se troškovima proizvodi, sa kakvom upotrebom radne snage i materijala, kakav se kvalitet ostvaruje i kakvi se rezultati postižu. Drugim riječima, ekonomičnost poslovanja i produktivnost rada, čiji značaj u posljednjim godinama sve više dolazi

do izražaja, predstavljaće u narednom periodu dominirajući faktor u privrednom životu naše zemlje.

U sklopu böuduće proizvodne i investicione politike veliki značaj imaće i dalje privredno podizanje nerazvijenih područja, jer ono treba da omogući bolje iskorišćavanje ljudskih i materijalnih snaga koje postoje na tim područjima, da smanji razlike u stepenu razvijenosti i da doprinese bržem razvoju naše privrede kao cjeline.

Izvršenje zadataka u narednom Petogodišnjem planu zahtijevaće velike napore, ali će karakter tih napora biti sasvim drugačiji nego ranije. Oni neće biti činjeni po cijenu raznih odricanja pa i zadržavanja tempa porasta lične potrošnje i standarda, kao što je to bilo nužno u prvoj fazi poslijeratnog razvoja. U narednom periodu imaće prevagu borba za kvalitet, za sve šire uvođenje savremene organizacije rada, za sve širu i intenzivniju primjenu naučnih i tehničkih dostignuća, za razvijanje naučno-istraživačkog rada i raznih službi za unapređenje proizvodnje, koje će omogućiti stvaranje i dalje izgrađivanje sopstvene tehnike sposobne da uspješno rješava sve komplikovanije probleme savremene proizvodnje. Sa svoje strane, to ističe potrebu stalnog poboljšavanja kvalifikacione strukture radne snage i daljeg podizanja stručnih kadrova, čime će se ostvariti i uslovi za sve širu i racionalniju primjenu nove tehnike i tehnologije.

Izvršenje svih tih zadataka predviđenih u narednom Petogodišnjem planu postavlja pred nas veoma značajne zadatke i u oblasti lične potrošnje, čiji porast treba da se kreće u skladu sa porastom proizvodnje i produktivnosti rada. Dalji porast lične potrošnje i standarda predstavlja i neophodan činilac u materijalnom stimuliranju daljeg razvoja, a isto tako i jedan od uslova za skladno kretanje privrede u cjelini. Zbog toga će i stvaranje uslova za brži razvoj lične potrošnje i standarda biti jedna od osobenosti narednog perioda.

Dosadašnja iskustva i pozitivni rezultati u razvoju radničkog i društvenog samoupravljanja zahtijevaju da se u narednom periodu podrže i dalje razvijaju stimulativni elementi privrednog sistema, da se otkloni sve ono što ometa da pozitivna dejstva sistema samoupravljanja još jače dođu do izražaja. To će zahtijevati da se, na bazi rezultata proučavanja koja se u toku, izvrše odgovarajuće izmjene u regulisanju odnosa između zajednice i privrednih organizacija i u raspodjeli unutar privrednih organi-

zacija, da se učine odgovarajuće izmjene u oblasti kreditnog i bankarskog sistema, u odnosima cijena, kao i u kreditnom, spoljnotrgovinskom i deviznom režimu. Sve to treba da omogući da principi nagrađivanja prema radu dođu u još većoj mjeri do izražaja. To će u isto vrijeme predstavljati i još jedan novi podsticaj za dalji razvoj proizvodnih snaga i društvenih odnosa. U skladu sa izvršenim promjenama u našem dosadašnjem društvenom i privrednom razvoju i sa potrebama naše dalje socijalističke izgradnje, biće potrebno donijeti i nove ustavne odredbe i druge nove zakonske propise.

Mada su zadaci koji stoje pred nama obimni, složeni i raznovrsni, stvoreni materijalni i društveni uslovi omogućuju nam da visoku stopu privrednog rasta i ostale zadatke u predloženom planu sa uspjehom izvršimo.

Blagodareći naporima naših radnih ljudi, mi smo do sada prešli najteži dio puta u socijalističkoj izgradnji naše zemlje. Sa ostvarenjem zadataka u narednim godinama dobiće i dosadašnji rezultati još više u značaju. Zbog toga će biti potrebno da jedinstvo napora i akcije u sprovođenju predviđenih zadataka dođe što potpunije do izražaja.

Dosadašnji razvoj naše zemlje nije značajan samo za naše unutrašnje odnose. Do sada postignuti rezultati doprinijeli su i jačanju ugleda i položaja naše zemlje u međunarodnom životu. U saglasnosti sa našom miroljubivom politikom i politikom razvijanja međunarodne saradnje, mi smo uporedo sa razvojem naše privrede i do sada sa uspjehom povećavali i proširivali spoljnotrgovinsku razmjenu i međunarodnu privrednu saradnju. Sa rezultatima koje očekujemo u narednom petogodišnjem periodu biće povećane i naše mogućnosti za još uspješniju djelatnost u toj oblasti, ali to pred našu zemlju postavlja takođe i nove i veće zadatke.

Drugovi i drugarice narodni poslanici,

Želio bih da se ovom prilikom posebno osvrnem na spoljnopolitičku aktivnost vlade Federativne Narodne Republike Jugoslavije u 1960. godini, koja je došla do naročito efikasnog izražaja u Ujedinjenim Nacijama, gdje su predstavnici Jugoslavije, u tijesnoj saradnji sa predstavnicima drugih neangažovanih ze-

malja, konstruktivno sprovodili politiku očuvanja mira i rješavanja spornih međunarodnih problema miroljubivim putem — a naročito problema razoružanja i kolonijalnog pitanja — i pružanja pomoći nedovoljno razvijenim zemljama. Ta aktivnost bila je rezultat dosljednog nastojanja Jugoslavije da doprinese ublažavanju međunarodne zategnutosti i usvajanju metoda pregovaranja i sporazumijevanja među narodima i državama, radi rješavanja svih otvorenih međunarodnih problema. Jugoslavija, koja je uvijek bila protiv primjene metoda rješavanja spornih pitanja sa pozicije sile ili putem pokušaja da se narodima nametnu odluke i rješenja koja nisu u skladu sa njihovim stvarnim interesima i željama, uvijek je imala u vidu potrebu da se obezbijedi mir i da se ostvari aktivna međunarodna saradnja između svih zemalja, bez obzira na razlike u njihovim unutrašnjim sistemima i drugom, a na osnovu poštovanja principa nezavisnosti, ravnopravnosti i nemiješanja u unutrašnje stvari drugih.

Naši dosljedni i principijelni stavovi pri razmatranju tih problema, naročito u odnosu na Alžir i u vezi s krizom u Kongu, a isto tako i u pogledu situacije u Laosu i događaja oko Kube, doprinijeli su da se još poveća ugled naše zemlje u svijetu, a osobito među azijskim i afričkim državama. Nas je naročito zabrinjavao i danas nas zabrinjava slučaj Konga, gdje su parlament, legalna vlada i narod putem raznih mahinacija zainteresiranih kolonijalističkih sila lišeni mogućnosti da realizuju svoju punu nezavisnost i jedinstvo, da bi se mogli posvetiti naporima na otklanjaju zaostalosti i nerazvijenosti, koje su rezultat kolonijalne vladavine u toj zemlji u toku mnogih decenija. Razlozi za tu zabrinutost su naročito i u tome što politika grubog miješanja kolonijalnih sila u Kongu stvara na afričkom kontinentu opasnu situaciju građanskog rata i novo opasno žarište međunarodnih sukoba, koje može dovesti svijet i do najveće opasnosti — do novog opšteg rata. U Laosu vidimo da su ovih dana reakcionarne snage, sa generalom Nosavanom na čelu, dobile otvorenu vojnu podršku iz Tajlanda i od nekih zapadnih sila i kao agresori u toj nesrećnoj zemlji ne samo da sve razaraju i ubijaju mirno stanovništvo nego isto tako i raspiruju veoma opasno ratno žarište koje može dovesti do teških posljedica.

U prvim mjesecima 1960. godine izgledalo je da će na međunarodnoj areni doći do postepenog popuštanja međunarodne zategnutosti i do intenzivnijeg traženja mogućnosti za mirolju-

bivo rješavanje spornih međunarodnih problema. Takva očekivanja, do izvjesnog stepena optimistička, bila su opravdana u vrijeme posjete predsjednika sovjetske vlade druga Hruščova Americi i njegovih razgovora sa predsjednikom SAD gospodinom Ajzenhauerom, koji su mnoge ljude ispunjavali nadom da će doći do prekretnice u međunarodnim odnosima i do bolje i mirnije međunarodne atmosfere. Takvu nadu smo i mi u Jugoslaviji gajili, ali je razočaranje za nas bilo utoliko veće kad smo poslije neuspjeha poznate pariske konferencije sagledali svu dubinu jaza koji razdvaja zapadne i istočne zemlje, to jest velike sile SSSR i SAD. Umjesto da se međunarodna atmosfera poboljša, ona se sve više pogoršavala — tako da je to došlo do punog izražaja i na Petnaestom zasjedanju Generalne skupštine Ujedinjenih nacija.

Osnovni uzroci ovog pogoršavanja atmosfere danas su dobro poznati. Mi smo već govorili o tome da postoje izvjesni ratoborni ljudi, osobito na Zapadu, koji u rješavanju međunarodnih problema još uvijek stoje na pozicijama politike sile i samim tim su, logično, protiv smanjenja međunarodne zategnutosti. Takva politika, bremenita raznim opasnostima koje stalno drže svijet na ivici nove ratne katastrofe, kao što je nadlijetanje američkih aviona nad teritorijom Sovjetskog Saveza u obavještajne svrhe, dovodi ne samo do pogoršavanja odnosa između tih velikih sila nego u isto vrijeme ugrožava i čitav svijet.

Poslije neuspjeha pariske konferencije svijet je bio zbunjen i duboko zabrinut zbog naglog pogoršavanja situacije i to je bio razlog što je tako veliki broj šefova država i vlada lično prisustvovao Petnaestom zasjedanju Generalne skupštine Ujedinjenih nacija. Po mom mišljenju, prisustvo šefova država i vlada na Petnaestom zasjedanju bilo je veoma korisno iz više razloga, naročito kad se radi o neangažovanim zemljama. Korisno je bilo u prvom redu zbog toga što su šefovi neangažovanih zemalja i vlada svojim prisustvom i istupanjem na Generalnoj skupštini spriječili da dođe do još težih sukoba između zavađenih sila, a osim toga što su svojim jasno formulisanim stavovima prema raznim spornim problemima i potrebi pronalaženja puta za njihovo miroljubivo rješavanje spriječili da dođe do podjele Generalne skupštine na dvije suprotne strane. Na taj način oni su uspjeli da stvore u Ujedinjenim nacijama novu snagu koja nije voljna da bude samo nijemi posmatrač i glasačka mašina, već želi da bude aktivan faktor u sprovođenju jedne politike

koja može da osigura čovječanstvu mir i konstruktivnu saradnju. Taj cilj nije još u potpunosti postignut, ali je ovoga puta postavljena čvrsta osnova za kretanje u pravcu sve bržeg i sve šireg razvijanja i jačanja svijesti o tome da sudbina čovječanstva ne može biti u ruci samo nekoliko velikih sila, već da odgovornost za dalja zbivanja u svijetu snose sve države, velike i male. Velika korist je bila i u tome što su se najviši predstavnici neangažovanih zemalja mogli orijentisati i vidjeti kakvi se sve metodi upotrebljavaju da bi se spriječilo konstruktivno rješavanje najvažnijih problema, kao što su kolonijalno pitanje, problem razoružanja i drugi. A primjer sa mahinacijama oko nezavisnosti i integriteta Konga najbolje nam je to potvrdio.

Za sebe lično mogu reći da sam u toku tih nekoliko dana na Generalnoj skupštini stekao u tom pogledu dobro iskustvo, jer sam uvidio koliko malo vode računa o interesima čovječanstva neke države na Zapadu kad se radi o njihovim interesima. Ako se sa Petnaestog zasjedanja Generalne skupštine Ujedinjenih nacija nisam mogao vratiti s nekim optimizmom, vratio sam se ipak sa čvrstim uvjerenjem da je potrebno voditi odlučnu borbu da bi se onemogućila ona politika koja danas ponovo ugrožava svijet novom ratnom avanturom, a da je isto tako potrebno raditi svim snagama na mobilizaciji snaga mira, u borbi za miroljubivu koegzistenciju i za sporazumno i mirno rješavanje takvih krupnih problema kao što su razoružanje, likvidacija kolonijalizma, pomoć nerazvijenim zemljama i drugo.

Bilo je od velike koristi i to što su šefovi neangažovanih zemalja i vlada imali prilike da izvrše svestranu razmjenu mišljenja i da na taj način dođu do jedinstvenog gledišta u najvažnijim pitanjima od opšteg interesa, koja traže hitno rješenje i koja opravdano zabrinjavaju svijet zbog toga što stalno ugrožavaju mir.

Iako predstavnici neangažovanih zemalja na Petnaestoj asambleji još nisu mogli u punoj mjeri uspjeti sa svojim konstruktivnim stavovima, na primjer rezolucijom petorice i drugim, ipak se postigla moralna pobjeda koja je u daljem radu asambleje dolazila do izražaja, kao na primjer u rezoluciji 28 zemalja o neophodnosti da se smanji međunarodna zategnutost i da se u punoj mjeri ostvari saradnja među državama članicama Ujedinjenih nacija.

Novoprimljene članice Ujedinjenih nacija još nisu mogle ovoga puta da se dovoljno i pravilno orijentišu u hladnoratov-

skoj atmosferi Petnaestog zasjedanja i da u konstruktivnom radu odigraju onu ulogu koja bi odgovarala težnjama i interesima njihovih naroda i koju će one u budućnosti svakako odigrati, čime će doprinijeti pobjedi onih snaga koje kroz Ujedinjene nacije treba da spriječe nova iskušenja za čovječanstvo. One će doći do saznanja, na osnovu svog vlastitog iskustva, da kolonijalizam u bilo kojoj zemlji Afrike i Azije, i bilo koje vrste, predstavlja za sve njih stalnu opasnost. Te će zemlje sve odlučnije sprovoditi svoju politiku, a to je politika i onih neangažovanih snaga koje su na Petnaestom zasjedanju Ujedinjenih nacija tako sjajno manifestovale svoju riješenost da dosljedno predstavljaju savjest čovječanstva u današnjoj nakaljenoj i haotičnoj međunarodnoj atmosferi, koja može dovesti do eksplozije i do katastrofe ukoliko bi se dopustilo da se sudbinom čovječanstva igraju razni neodgovorni elementi ili sebični kolonijalni izrabljivači, koji nastoje da po svaku cijenu i dalje grade svoje blagostanje na grbači kolonijalnih naroda.

To što se danas događa u Kongu predstavlja najgrublje miješanje spolja u unutrašnje stvari ove tek oslobođene zemlje, da bi se, na jednoj strani, očuvale ekonomske pozicije kolonijalista i ograničila sloboda u ostvarenju progresivnog društvenog razvitka ne samo Konga nego i drugih afričkih zemalja koje su već stekle svoju nezavisnost, i da bi se, na drugoj strani, postiglo da one budu poslušno oruđe u politici hladnog rata. U tom pogledu u Kongu se ne samo tolerira povratak i aktivnost bivših belgijskih kolonijalista, već im se dozvoljava i da se najgrublje miješaju u unutrašnje stvari Konga i da u novom obliku, uz pomoć satelitske nazovi-vlade, zadrže svoju dominaciju u toj zemlji.

Iako su kolonijalne sile glavni uzrok, ipak za današnju situaciju u Kongu moralnu odgovornost snose u prvom redu Ujedinjene nacije u cjelini, bez obzira na to koja je od članica ili koji ogran UN direktni krivac. Pošto je naša zemlja članica te međunarodne organizacije, mi smo dužni da kažemo šta mislimo o svemu tome, utoliko prije što je ono što se tamo događa u oštroj suprotnosti i sa Poveljom UN i sa rezolucijama Savjeta bezbjednosti i vanrednog zasjedanja Generalne skupštine UN o Kongu.

Kako je došlo do angažovanja Ujedinjenih nacija u Kongu? Legalna vlada Konga, s premijerom Lumumbom na čelu, pozvala je 12 jula 1960. godine Ujedinjene nacije da pošalju svoje, među-

narodne oružane snage, da pomognu u pravilnom izvršenju rezolucije Ujedinjenih nacija o povlačenju belgijskih kolonijalnih trupa i organa, da kontrolišu to povlačenje i da omoguće pravilan razvoj u ostvarenju nezavisnosti Republike Konga.

Kako su se stvari dalje razvijale? Organi i trupe Ujedinjenih nacija dobili su u početku nalog da se ne miješaju u unutrašnje stvari Konga, već da se striktno pridržavaju duha rezolucije Ujedinjenih nacija i da pomognu legalnoj vladi Lumumbe da se održi red i mir u zemlji. Pa ipak, pred očima organa Ujedinjenih nacija, i njihovog ne samo pasivnog držanja prema miješanju izvana, parlament i legalna vlada Konga onemogućeni su da vrše svoju dužnost. Štaviše, predsjednik te vlade, Lumumba, bio je na sve moguće načine maltretiran, pa čak i hapšen, i pod stalnom prijetnjom fizičke likvidacije, a to se isto događalo i događa se i sa mnogim članovima vlade i parlamenta, koji izražavaju volju kongoanskog naroda. Pred očima organa i trupa Ujedinjenih nacija, pod izgovorom tobožnjeg nemiješanja, izvršen je vojni puč pukovnika Mobutua — i domaće stanovništvo i inostrani predstavnici prepušteni su samovolji razularenih Mobutuovih vojnika. Sada je došlo dotle da su te iste plaćeničke trupe uhapsile i zvjerski isprebijale predsjednika legalne vlade i njegove ministre, prijeteći im fizičkom likvidacijom. Osim toga, u nekim krajevima, kao što su na primjer Katanga i Kasai, narod je ustao protiv takve samovolje i na svoj način, razumije se, pruža otpor. Taj otpor naroda u Kongu smatraju kolonijalne sile nelegalnim, iako se on preduzima protiv belgijskih kolonijalista i ponovnog porobljavanja naroda Konga, a trupe Ujedinjenih nacija aktivno učestvuju u gušenju narodne pobune pod izgovorom zaštite bijelaca. Razumije se da mi nismo protiv zaštite bijelaca, ali smo isto tako, i još više, za zaštitu domorodaca od kolonijalista. Bijelci će biti najbolje zaštićeni ako im se omogući da što prije odu iz Konga, pod zaštitom snaga UN, čiji je to zadatak i bio.

Da li je to miješanje u unutrašnje stvari Konga? Da li su trupe Ujedinjenih nacija poslate tamo da guše narodni revolt, da zarobljavaju stotine i stotine ljudi i predaju ih u ruke krvnika Katange, radi fizičkog uništenja. Eto, to je ono što nas veoma zabrinjava i zbog toga mi mislimo da je potrebno hitno preduzeti odlučne mjere, da bi Ujedinjene nacije spasle svoj ugled dok nije kasno. To je bio razlog što smo mi riješili da povučemo naše pilote i tehničko osoblje, a isto tako i naše diplomatske predstavnike iz Konga, jer ne možemo da se pomirimo sa takvom politi-

kom organa UN, koji očigledno krše odluke Savjeta bezbjednosti u ulozi oružanih snaga UN u Kongu. Zato mi smatramo i ističemo da se rješenje krize u Kongu može postići samo putem sprečavanja miješanja izvana, putem stvarne primjene rezolucija Ujedinjenih nacija o Kongu, putem dosljednog poštovanja suvereniteta i integriteta te zemlje, putem razoružanja Mobutuovih i drugih plaćeničkih trupa, putem omogućavanja normalnog djelovanja demokratski izabranih i zakonitih institucija Konga i putem lojalne saradnje organa UN sa njima.

Sve to predstavlja veliku opasnost, jer se već ne samo hladni nego i građanski rat prenosi na afrički kontinent. To u isto vrijeme predstavlja i snažnu kočnicu i opasnost za sve one zemlje koje još nisu stekle svoju nezavisnost. Prenošenje hladnog i građanskog rata na afrički i azijski kontinent, putem nezakonitih akcija i putem postupaka kakvi su preduzeti nasilnim onemogućavanjem rada parlamenta i zakonite Lumumbine vlade u Kongu, može dovesti čitav svijet do jedne nove katastrofalne ratne opasnosti. Imao sam prilike, kao šef naše delegacije na Petnaestom zasjedanju Generalne skupštine Ujedinjenih nacija, da vidim da većina asambleje osuđuje takvu kolonijalističku politiku, ali da je, na žalost, ovoga puta ipak još uspjelo da se raznim manevrima nekih zapadnih sila osujeti jedno zakonito, konstruktivno i pravilno rješenje problema nezavisnosti i integriteta Konga. Za najveću je osudu što se sve to radi pod izgovorom o izmišljenoj komunističkoj opasnosti. To je stara, otrcana parola koja se redovno upotrebljava kad se radi o borbi podjarmljenih naroda za svoju nezavisnost i slobodu.

To je bio osnovni razlog što sam ja u svom govoru na Petnaestom zasjedanju dao prvo mjesto kolonijalnom problemu kao najaktuelnijem. To naglo pogoršavanje situacije bilo je jedan od razloga što smo se Nehru, Naser, Sukarno, Nkrumah i ja dogovorili i predložili rezoluciju o potrebi da se sastanu Predsjednik SAD i Predsjednik sovjetske vlade, radi sprečavanja daljeg zaoštravanja i lakšeg prilaženja rješavanju tako krupnih problema kao što su problem razoružanja, kolonijalno pitanje i drugo. Nas je duboko zabrinula zaoštrena situacija na Petnaestom zasjedanju. Mi smo bili svjesni da će takva zategnuta situacija imati veoma negativne posljedice, u prvom redu i naročito za narode koji vode borbu za svoju nezavisnost, što se u pogledu Konga dosad u punoj mjeri i obistinilo i što potvrđuju događaji u toj

zemlji u posljednje vrijeme, kao i događaji u nekim drugim dijelovima Afrike i Azije.

Sarađujući tijesno u Ujedinjenim nacijama sa predstavnicima neangažovanih afričkih i azijskih zemalja, mi smo stvorili čvrstu osnovu za dalje zajedničke napore u cilju smanjenja zategnutosti, očuvanja mira, pravilnog rješavanja spornih problema i miroljubive međunarodne saradnje. Mi smo se prije toga često međusobno konsultovali o raznim pitanjima od opšteg značaja, ali smo došli do uvjerenja da sadašnja međunarodna situacija zahtijeva češće kontakte i proširenje konsultovanja sa predstavnicima sve većeg broja zemalja koje ne samo da stoje na pozicijama politike van blokova nego su i duboko zabrinute zbog sadašnje opasne hladnoratovske atmosfere u svijetu.

Međutim, i pored teške atmosfere i negativnih tendencija do kojih je došlo na Petnaestom zasjedanju, na Generalnoj skupštini se ispoljila i svijest o neophodnosti daljeg pregovaranja, čemu je naročito doprinijela aktivnost neangažovanih zemalja, uključujući tu i Jugoslaviju. Djelovanje predstavnika pet neangažovanih zemalja doživjelo je svoju punu afirmaciju u jednoglasno usvojenoj rezoluciji 28 zemalja, kojom se zahtijeva da se sve zemlje članice UN uzdrže od akcija štetnih po međunarodnu atmosferu i da ulože napore da se ostvari puna saradnja među svim državama. Mada usvajanje ove rezolucije ne znači neku promjenu u stavovima protivnika metoda pregovaranja, ono je ipak jasno pokazalo da se u savremenim uslovima niko ne usuđuje da bude otvoreni protivnik međunarodne saradnje i pregovaranja. Činjenica je da upravo ova rezolucija, usvojena jednoglasno na kraju generalne debate na ovom zasjedanju Ujedinjenih nacija, pokazuje da se negativne snage ne mogu do kraja suprotstavljati pozitivnim međunarodnim akcijama, a to predstavlja podstrek i ohrabrenje za djelatnost snaga mira i progresa.

Inicijativa Jugoslavije i drugih neangažovanih i novih nezavisnih zemalja za konstruktivno rješavanje krupnih međunarodnih problema dolazila je do punog izražaja i u teškim i složenim diskusijama o problemu razoružanja, kao i o pitanju Konga i Alžira. Zajedno sa Indijom i Ujedinjenom Arapskom Republikom, Jugoslavija je inicijator kompromisne rezolucije 12 neangažovanih zemalja koja sadrži direktive o opštem i potpunom razoružanju. Ova rezolucija predstavlja pokušaj da se nađe opšte prihvatljiva platforma na kojoj bi došlo do obnove pregovora o

razoružanju. Iako u postojećim uslovima ova rezolucija još nije razmatrana u Ujedinjenim nacijama, neangažovane zemlje su riješene da i dalje ulažu napore da se ona prihvati kao osnova za pregovore o razoružanju. One naročito nastoje da se prije svega postignu pozitivni sporazumi u pogledu obustave eksperimenata sa nuklearnim oružjem i da se zabrani upotreba atomskog oružja, što izražava težnje i raspoloženje ogromne većine čovječanstva.

U skladu sa svojim principijelnim stavom o neophodnoj potrebi što bržeg eliminisanja kolonijalizma iz međunarodnih odnosa, Jugoslavija je najaktivnije podržala deklaraciju 43 azijske i afričke zemlje, u kojoj se ističe neodoljiva težnja svih naroda svijeta da se učini kraj kolonijalizmu u svim njegovim formama i manifestacijama i u isto vrijeme se zahtijeva da se odmah preduzmu mjere kako bi se omogućilo da zavisni narodi koriste svoju punu nezavisnost i slobodu. Diskusija o kolonijalizmu odvijala se u hladnoratovskoj atmosferi, ali je na kraju ipak 14. decembra ove godine, sa 89 prema 9 uzdržanih glasova, usvojena deklaracija 43 azijske i afričke zemlje — da se brzo i bezuslovno učini kraj kolonijalizmu, da se oslobođenim narodima obezbijedi puna nezavisnost. Takođe je od krupnog značaja rezolucija da se predstavnicima nesamostalnih teritorija omogući neposredno učešće u radu Ujedinjenih nacija i njihovih organa.

Posebno mjesto na sadašnjem, Petnaestom zasjedanju Generalne skupštine UN zauzimao je problem Alžira, čiji narod traži prirodna i zakonita prava na samoopredjeljenje i radi ostvarenja tih prava podnosi teške žrtve već više od šest godina. Mi smo podržali zahtjev privremene alžirske vlade da se pravo alžirskog naroda na samoopredjeljenje, koje je u načelu priznala i Francuska, ostvari putem referenduma pod kontrolom Ujedinjenih nacija i smatramo da to u sadašnjoj situaciji predstavlja jedino mogućno demokratsko rješenje, kojim bi se ustvari onemogućila legalizacija sile i rata uopšte kao sredstva za gušenje zakonitih prava i težnji jednog naroda. Duboko su nas ovih dana potresli događaji u Alžiru, gdje je vojska bila podvrgla narod masovnom strijeljanju na ulicama gradova. Ovakav postupak prema narodu koji ne traži ništa osim onoga što mu pripada, a to su sloboda i nezavisnost, mora duboko da ogorči svakog poštenog čovjeka. Ukazujući i u Ujedinjenim nacijama na ove tragične događaje, mi smo istakli da su oni ne samo potvrdili nego su i na najdramatičniji način pokazali da su zahtjevi alžirskog

naroda na samoopredjeljenje i nezavisnost potpuno opravdani. Saglasno tome, mi smo podržali rezoluciju 23 zemlje Afrike i Azije o priznavanju prava alžirskom narodu na slobodno odlučivanje i nezavisnost i o održavanju referenduma u Alžiru pod okriljem UN. Ta rezolucija je izglasana u cjelini u Generalnoj skupštini u Ujedinjenim nacijama, sa 63 glasa protiv 8 glasova i sa 27 uzdržanih glasova, ali prijedlog o referendumu nije dobio dvotrećinsku većinu zbog manevara i pritiska kolonijalnih sila.

I u razmatranju međunarodnih ekonomskih pitanja, naročito u oblasti međunarodnog finansiranja i pružanja ekonomske pomoći zemljama koje su u razvoju, neangažovane i nove nezavisne države uspjele su da Ujedinjene nacije učine na ovom zasjedanju značajan korak naprijed. Zajedno sa 43 zemlje Azije, i Afrike i Latinske Amerike, Jugoslavija je bila inicijator usvojene rezulucije o osnivanju Fonda Ujedinjenih nacija za kapitalni razvoj nerazvijenih zemalja, a takođe i prijedloga rezolucija o agrarnoj reformi i o nizu drugih mjera za ubrzanje svestranog razvoja novih nezavisnih država.

I pored prilično mutne i zategnute situacije u svijetu, koja je došla do izražaja i na Petnaestom zasjedanju Generalne skupštine, neangažovane zemlje su se snažno afirmisale kao faktor mira i međunarodnog sporazumijevanja, o čijem značaju i ulozi se mora voditi računa. U više prilika pokazalo se da velike sile ne mogu više imati odlučujući uticaj na donošenje odluka, mada je jasno da je efikasnost istupanja i akcija neangažovanih zemalja u nekim slučajevima još uvijek zavisna od niza okolnosti vezanih za opštu konstelaciju međunarodnih odnosa i za specifičan položaj pojedinih neangažovanih zemalja. Nesumnjivo je da zabrinjava okolnost da se dosad nisu mogli zapaziti, naročito kod velikih zapadnih zemalja, stvarni napori za približavanje i spremnost za obnavljanje kontakta sa drugom stranom, što se u izvjesnoj mjeri može objasniti predsjedničkim izborima i predstojećim promjenama u administraciji SAD. Međutim, mi očekujemo da će se uvidjeti da održavanje visokog stepena međunarodne zategnutosti predstavlja veliku opasnost za čitav svijet i da će se uložiti napori da se putem pregovora, a ne oslanjanjem na silu, iznalaze rješenja krupnih međunarodnih problema.

Pri tome je nužno imati na umu da se jedinstven zadatak očuvanja mira i razvijanja svestrane saradnje može u današnjem svijetu uspješno obaviti samo ako se polazi od priznanja nemi-

novnosti i neophodnosti socijalnih, ekonomskih i političkih promjena kao izraza stalnog kretanja i napretka. To u stvari znači da su historijski prevaziđeni svi pokušaji da se savremeni međunarodni problemi rješavaju starim metodama, koje ne samo da ne mogu dati potrebne rezultate nego dovode i do daljeg zaoštravanja i zategnutosti u svijetu, što su najbolje potvrdili i posljednji događaji. Time ne mislim da kažem da kontakti između velikih sila ne mogu biti korisni, ali oni treba da budu stavljani u okvire šireg međunarodnog pregovaranja, u kome i UN dobijaju svoje odgovarajuće mjesto. Forme pregovaranja velikih sila van takvih okvira, pa među njima i sam sastanak na najvišem nivou, ne mogu da doprinesu rješavanju krupnih međunarodnih pitanja. To se najbolje pokazalo u toku ove godine.

Drugovi i drugarice,

U svojoj spoljnoj politici vlada Federativne Narodne Republike Jugoslavije je i u 1960. godini dosljedno sprovodila principe na kojima se zasnivala naša politika u čitavom poslijeratnom periodu, a to je politika mira i miroljubive saradnje sa svim narodima i državama bez obzira na različite društvene sisteme. Mi smo uporno nastojali da što više produbimo i učvrstimo naše veze i saradnju naročito sa zemljama Azije, Afrike i Latinske Amerike. Proširili smo naše odnose sa čitavim nizom novooslobođenih zemalja u Africi, s kojima smo uspostavili diplomatske odnose i na putu smo da sa njima ostvarimo i prijateljsku saradnju, naročito na političkom, ekonomskom i kulturnom polju.

Sa socijalističkim zemljama, izuzev Kine i Albanije, mi smo po državnoj liniji još više proširili saradnju, naročito ekonomsku i kulturnu. Na političkom polju mi smo u ovoj godini, osobito u Ujedinjenim nacijama, imali sa njima identične stavove u najvažnijim međunarodnim problemima današnjice, kao što su problemi potpune likvidacije kolonijalizma, potpunog razoružanja i drugi. Istovjetnost gledišta postoji, dakle, baš u pitanjima koja danas najviše zabrinjavaju svijet i koja traže hitno rješenje jer stalno ugrožavaju svjetski mir.

Što se tiče bilateralnih odnosa sa socijalističkim zemljama, može se konstatovati da su sa većinom ovih zemalja zaključeni jednogodišnji a sa nekima od njih i dugoročni eko-

nomski sporazumi, dok su sa ostalima u toku ili u pripremi pregovori za zaključenje takvih sporazuma. U ovoj godini, oko 27% naše ukupne trgovinske razmjene sa inostranstvom otpada na ove zemlje, a postignuti rezultati i mnogi ekonomski razlozi pokazuju, da postoje uslovi za dalje proširenje robne razmjene i za druge forme privredne saradnje uopšte. Imajući u vidu razvijanje privrednih odnosa sa članicama SEV-a, od kojih su četiri naši susjedi, mi smo u toku prošle godine u dva maha izražavali želju da Jugoslavija dobije status stalnog posmatrača u toj regionalnoj evropskoj ekonomskoj organizaciji, ali smo u oba slučaja dobili negativne odgovore. Krajem oktobra 1960. predložili smo da naša zemlja učestvuje kao posmatrač ili punopravni član u Komisiji za transport SEV-a, s obzirom na zajedničke interese koje imamo u oblasti međunarodnog transporta. Na ovu našu inicijativu nismo do sada dobili odgovor. Mislimo da bi pravilno shvaćeni uzajamni interesi zahtijevali da se privredni problemi od opšteg interesa zajednički razmatraju i rješavaju.

Smatrajući da razvijanje dobrosusjedskih odnosa na široj osnovi predstavlja važan elemenat i za unapređenje uzajamne saradnje, Jugoslavija je predložila susjednim socijalističkim zemljama Rumuniji, Bugarskoj i Mađarskoj uspostavljanje malograničnog prometa i rješavanje problema dvovlasničkih imanja. Mišljenja smo da bi se regulisanje ovih pitanja povoljno odrazilo i na međusobne odnose sa tim zemljama i na saradnju na Balkanu uopšte. Međutim, ovi naši prijedlozi nisu dosad naišli na odgovarajući odziv.

Sa zapadnim zemljama mi smo gradili naše odnose na principima miroljubive aktivne saradnje, bez obzira na različite društvene sisteme. Naša saradnja sa kapitalističkim zemljama imala je pretežno ekonomski i kulturni karakter. Ali i u mnogim političkim pitanjima, bilo od opšteg ili od obostranog interesa, saradnja sa mnogim zapadnim zemljama bila je veoma plodna. Nažalost, u najkrupnijim i najvažnijim međunarodnim problemima, kao što su razoružanje, likvidacija kolonijalizma, nemiješanje u unutrašnje stvari drugih naroda, itd., dakle baš u pitanjima koja su odlučujuća za sudbinu čovječanstva, mi nismo mogli uskladiti naša gledišta i tu nije moglo doći do konstruktivne saradnje. Sve to, razumije se, izaziva ponekad razne teškoće u saradnji po drugim, recimo ekonomskim pitanjima, jer neki partneri sa Zapada ne mogu da se

pomire sa činjenicom da se mi ne možemo odricati naših principa radi trenutnih koristi, koje, osim toga, nikada i nisu jednostrane. No bez obzira na zapreke do kojih ponekad dolazi, naša ekonomska i kulturna saradnja sa zapadnim zemljama ne samo da ne stagnira nego se i proširuje.

Ovdje želim da kažem da naši ekonomski odnosi sa Sjedinjenim Američkim Državama dobijaju sve solidniji, odnosno trajniji i realniji karakter ekonomske saradnje otkako je sporazumom između naših vlada utvrđeno da se obustavi pomoć u naoružanju i najglavnijim prehranbenim artiklima, pšenici, masti i drugom. Sada se prešlo na redovne kreditne odnose i na preduzimanje koraka da se proširi normalna trgovinska razmjena uvođenjem i novih oblika privredne saradnje.

I u odnosima sa našim zapadnim i južnim susjedima, Austrijom, Italijom i Grčkom, a isto tako i sa Turskom, zabilježen je pozitivan razvoj i došlo je do zaključenja više obostrano korisnih ugovora i do rješavanja nekih otvorenih bilateralnih pitanja. Povoljnom razvoju odnosa doprinijele su i uzajamne posjete odgovornih državnika. Sa zadovoljstvom želim da konstatujem da su sa pomenuta tri naša susjeda, u većoj ili manjoj mjeri, ostvareni značajni rezultati u malograničnom prometu stanovništva i robe. Sa tim zemljama, naročito sa Italijom, ekonomska razmjena dobija sve šire razmjere, što je u prvom redu rezultat dobrih i sve boljih bilateralnih odnosa.

Sa drugim zapadnim zemljama, kao na primjer sa Britanijom, Francuskom, zemljama Skandinavije i Beneluksa, Švajcarskom i Zapadnom Njemačkom, naši ekonomski i kulturni odnosi se normalno razvijaju i pokazuju tendenciju daljeg proširivanja. Ako izuzmemo Zapadnu Njemačku, s kojom su ne našom krivicom prekinuti diplomatski odnosi, a donekle i Francusku sa kojom bi naši odnosi mogli biti bolji, mi možemo da budemo zadovoljni današnjim odnosima između naše zemlje i zapadnih zemalja. Imajući u vidu da se pretežni dio spoljnotrgovinske razmjene odvija sa evropskim područjem, naša vlada je nastojala da uspostavi kontakte i iznađe praktične forme multilateralne saradnje sa zemljama-članicama zapadnoevropskih ekonomskih organizacija, na bazi poštovanja našeg društvenog i privrednog sistema. Rezultat tih naših nastojanja je i naš status posmatrača u Organizaciji za evropsku ekonomsku saradnju i mi očekujemo da će se poslije njene sadašnje reorganizacije ta saradnja proširiti. Takođe smo pre-

duzeli korake da uspostavimo kontakte i s Evropskom ekonomskom zajednicom i s Evropskom asocijacijom slobodne trgovine.

Naša dosadašnja politika saradnje sa svim zemljama bez obzira na različite društvene sisteme pokazala se ne samo pravilna nego i veoma korisna i za jednu i za drugu stranu. Baš takva saradnja — saradnja bez žrtvovanja svojih političkih i ideoloških principa — najbolje karakteriše miroljubivu aktivnu koegzistenciju između država i naroda. Takva saradnja ne samo da doprinosi smanjenju međunarodne zategnutosti nego postepeno može da postane i trajni elemenat stabilnosti u međunarodnim odnosima.

Najbolja potvrda ispravnosti takve politike — politike miroljubive i aktivne koegzistencije, politike svestrane ravnopravne saradnje — nesumnjivo je baš dosadašnja naša praksa u odnosima sa mnogim zemljama koje imaju drukčije društvene sisteme. Na primjer sa Grčkom, s kojom mi već niz godina imamo veoma prijateljske odnose, bez obzira na to što ta zemlja ima kapitalističko društveno uređenje. Ali, takvi odnosi su mogući jedino ako se strogo poštuje pravo svakog naroda da sam uređuje svoj život kako to njemu najbolje odgovara. Primjer za to su i naši odnosi sa Indijom, Indonezijom, Burmom, Cejlonom, Kambodžom, Avganistanom, Irakom, Libanom, Japanom, Pakistanom, Iranom i drugim zemljama u Aziji, kao i naši odnosi sa Ujedinjenom Arapskom Republikom, Etiopijom, Sudanom, Marokom, Tunisom, Libijom, Ganom, Gvinejom, Liberijom i drugim zemljama Asrike koje su nedavno stekle svoju nezavisnost. Sve te zemlje imaju različite i drukčije društvene sisteme nego što je naš, pa ipak naši odnosi sa njima predstavljaju primjer miroljubive prijateljske saradnje, primjer tolerancije i međusobnog razumijevanja.

To isto važi i za naše odnose sa zemljama Latinske Amerike. Jugoslavija održava normalne diplomatske odnose sa trinaest zemalja toga područja i u posljednje vrijeme je zabilježeno postepeno ali stalno razvijanje bilateralne saradnje sa tim zemljama na raznim poljima. Razumijevanje koje Jugoslavija pokazuje za političke i ekonomske probleme tog velikog područja i ugled koji ona i tamo uživa kao nezavisna zemlja omogućili su da se uspostave tješnji kontakti sa tim zemljama, a naročito sa Meksikom, Kubom, Venecuelom i Brazilom. Ekonomski i kulturni odnosi sa zemljama tog područja stalno jačaju i proširuju se, mada još nije postignut nivo koji

odgovara obostranim željama i mogućnostima. Robna razmjena u posljednje vrijeme pokazuje izvjestan porast, naročito sa Argentinom, Brazilom, Urugvajem i Kubom. Može se očekivati da će u okviru porasta naše ukupne spoljnotrgovinske razmjene u narednom periodu doći i do daljeg povećanja i bržeg razvoja robne razmjene i privredne saradnje sa zemljama ovog područja.

Saglasno s našim shvatanjem o potrebi i korisnosti ličnih kontakata i neposredne razmjene mišljenja, nastavili smo tu praksu i u proteklom periodu. U ovoj godini našu zemlju su posjetili predsjednici Sukarno, Naser i Abud i kralj Mohamed Zahir. Pored toga, našu zemlju su posjetili predsjednik indonežanske vlade Džuanda, predsjednik grčke vlade Karamanlis i više vladinih, parlamentarnih, privrednih, kulturnih i društvenih delegacija sa svih kontinenata. Takođe su i mnoge naše delegacije, vladine, parlamentarne, privredne, kulturne i druge, posjetile oko 50 inostranih zemalja, doprinoseći razvijanju saradnje i boljem uzajamnom razumijevanju.

Drugovi i drugarice narodni poslanici, krajem 1958. godine i u početku prošle, 1959. godine, ja sam sa članovima naše delegacije posjetio više prijateljskih zemalja u Aziji i Africi: Indoneziju, Burmu, Indiju, Cejlon, Etiopiju, Sudan, Ujedinjenu Arapsku Republiku i, na kraju, Grčku. Posjete tim prijateljskim zemljama nisu bile samo kurtoaznog karaktera i nisu bile samo vraćanje posjeta koje su učinjene našoj zemlji, već su u prvom redu imale za cilj naše dalje međusobno upoznavanje i učvršćivanje naših odnosa. Te i druge obostrane posjete najviših državnih rukovodilaca dale su dosad veoma dobre i trajne rezultate u našoj saradnji sa drugim zemljama, i ne samo u pogledu bilateralnih odnosa nego i u pogledu borbe za očuvanje mira i smanjenje zategnutosti u svijetu.

Ja sam pomenuo te posjete i njihovu obostranu korisnost zbog toga što, prema mogućnosti, i u prvoj polovini slijedeće godine predstoje moje posjete nekim afričkim zemljama. Mislim da se svi vi slažete s tim da su takve posjete veoma važne za našu zemlju, jer ona na taj način stiče nove prijatelje i

stvara mogućnost za trajnu saradnju s tim prijateljskim zemljama, naročito na ekonomskom, političkom i kulturnom polju.

Kad je riječ o Africi, treba ukazati na činjenicu da su još u nedavnoj prošlosti na tom velikom kontinentu bile samo dvije slobodne zemlje, a da ih sada ima 27, od kojih su 17 ostvarile svoju nezavisnost u ovoj godini. To govori o dubokim promjenama kroz koje prolazi savremena Afrika. Pojava ovih novih nezavisnih država na međunarodnoj pozornici pokazuje da većina od njih teži da se opredijeli za politiku mira i međunarodne saradnje, za politiku nevezivanja za postojeće grupacije. Međutim, ne treba izgubiti iz vida da još uvijek jedna trećina Afrike nije oslobođena i da narodima sa tog područja predstoji teška borba za slobodu i nezavisnost. A upravo na tom području nalaze se veoma značajna prirodna bogatstva, koja bi u rukama tih naroda doprinijela njihovom svestranom napretku. Jer, na tom području, uključujući Kongo, samo eksploatacijom ruda ostvaruje se već sada prihod od preko 2,2 milijarde dolara godišnje.

Većina zemalja Afrike čini danas velike napore radi ostvarenja svog razvitka, i naša zemlja, pored razvijanja privredne saradnje, učestvuje prema svojim mogućnostima i u davanju pomoći tim zemljama, kako u obliku kredita tako i u stručnim, tehničkim i medicinskim kadrovima.

Sada bih, drugovi i drugarice, samo ukratko pomenuo kakvo je naše učestvovanje u robnoj razmjeni, kreditiranju i davanju tehničke pomoći nekim zemljama Azije i Afrike i kako su se razvijali naši ekonomski odnosi sa njima.

U periodu od 1956. do početka ove godine ukupna robna razmjena sa zemljama Azije povećana je za oko dva puta, a sa zemljama Afrike za blizu tri puta. U okviru ovakvog razvoja, ukupna robna razmjena sa Indijom povećana je za blizu četiri puta, sa UAR preko tri puta, sa Etiopijom blizu šest puta, sa Pakistanom oko dva puta, sa Irakom blizu pet puta, sa Sudanom preko dva puta, sa Tunisom preko jedanaest puta, sa Indonezijom — sa kojom ranije robna razmjena nije bila velika — ovo povećanje iznosi oko sedamdeset puta, itd. Proširili smo privredne odnose i sa mnogim drugim zemljama, a isto tako nastojimo da stvorimo potrebne uslove za razvijanje robne razmjene sa nizom zemalja koje su u posljednje vrijeme stekle nezavisnost. U toku ove godine, prema još nepotpunim poda-

cima i procjenama na osnovu zaključenih poslova, očekuje se dalje povećanje robne razmjene sa zemljama ovog područja. Ovakvim kretanjem robne razmjene, učešće zemalja Azije i Afrike povećalo se u našem ukupnom izvozu od 8,2% u 1956. na 15% u ovoj godini, dok je u istom periodu učešće ovih zemalja u našem ukupnom uvozu povećano od 6,6% na 12,2%.

Ovo povećanje robne razmjene zasniva se u prvom redu na porastu izvoza proizvoda crne i obojene metalurgije, mašinogradnje, metalne industrije, brodogradnje, i druge opreme, čiji je izvoz u 1959. godini iznosio preko 50% našeg ukupnog izvoza u ova područja. Naš uvoz iz zemalja ovog područja sačinjavaju pretežno sirovine i reprodukcioni materijali potrebni našoj privredi.

Na osnovu dosadašnjih rezultata i ocijenjenih mogućnosti, očekuje se da će robna razmjena sa zemljama Azije i Afrike u narednom petogodišnjem periodu rasti brže, uz istovremeni porast razmjene i sa ostalim područjima u svijetu, što omogućuju povećane privredne snage naše zemlje. Naime, očekuje se da će u narednom petogodišnjem periodu, pri prosječnoj godišnjoj stopi porasta našeg ukupnog izvoza od 13,8% i ukupnog uvoza po stopi od 9,7%, izvoz u zemlje Azije i Afrike rasti po prosječnoj godišnjoj stopi od 18,5% a uvoz po stopi od 13,6%. U cilju obezbjeđenja boljih uslova za povećanje robne razmjene, naša zemlja je do sada u granicama svojih mogućnosti pružala kredite ovim zemljama za kupovinu robe, naročito opreme i drugih industrijskih proizvoda, što će biti nužno činiti i ubuduće.

Razvijanje privrednih odnosa sa ovim zemljama obavlja se na osnovu trgovinskih sporazuma o regulisanju redovne robne razmjene, na osnovu platnih sporazuma, posebnih aranžmana za izvođenje pojedinih poslova i izgradnju raznih objekata, dugoročnih investicionih aranžmana, sporazuma o izvođenju raznih istraživačkih geoloških radova, studija i projekata, o tehničkoj pomoći i industriskoj kooperaciji, o zajedničkom istupanju na treća tržišta, o razmjeni stručnjaka i usavršavanju stručnih kadrova.

Učestvujući u izgradnji raznih objekata, naši stručni kadrovi su učinili da Jugoslavija i u tom pogledu stekne veoma lijep ugled u tim zemljama, što nam omogućuje dalje proširenje poslova i razvijanje trajnih ekonomskih odnosa. Prim-

jera radi pomenuo bih nekoliko važnijih objekata na čijoj su izgradnji sa uspjehom angažovani naša industrija i naši stručni kadrovi: luka Latakija i luka Tartus u Sirijskoj provinciji UAR, luka Asab u Etiopiji, hidroelektrane u Pakistanu, u Etiopiji i Siriskoj provinciji UAR fabrika koža, fabrika lepenke i fabrika lakih gvozdenih konstrukcija u Sudanu, fabrika cementa u Etiopiji, melioracioni radovi u Indiji, i drugo.

Pored stručnjaka angažovanih po ugovorenim investicionim i drugim poslovnim aranžmanima, Jugoslavija pruža ovim zemljama pomoć u kadrovima i u drugim oblicima. Na osnovu neposrednih sporazuma, u zemljama Azije i Afrike radi veliki broj naših stručnjaka raznih struka, naročito ljekara i medicinskog osoblja, prosvjetnih radnika, inženjera, ekonomista i drugih. Pored toga, u periodu od 1952. do 1960. godine, preko Organizacije Ujedinjenih nacija bila su angažovana 24 naša eksperta za pružanje pomoći pojedinim zemljama. Naša zemlja je isto tako primila i veliki broj stručnjaka iz tih zemalja koji se kao stažisti u našim privrednim organizacijama, u naučnim i drugim ustanovama stručno usavršavaju.

Na taj način naša politika međunarodne privredne saradnje i pomoći dobija u našoj praksi svoju najširu potvrdu.

Uporedo sa razvijanjem privredne i druge saradnje sa svim zemljama u svijetu, mi smo nastojali da što više unaprijedimo i kulturnu saradnju između Jugoslavije i drugih zemalja. Sada imamo 18 zaključenih sporazuma o kulturnoj saradnji sa zemljama Evrope, Azije, Afrike i Latinske Amerike. Pored toga, kroz druge oblike ostvaruje se saradnja na ovom području sa još oko 30 zemalja. Došlo je do izražaja i jačanje veza i saradnje u oblasti prosvjete. Sada se u Jugoslaviji nalaze na studijama i specijalizaciji kao naši stipendisti preko 300 studenata iz Afrike, Azije, Evrope i Latinske Amerike, a uskoro treba da dođu još oko 100 studenata. Osim toga, u našoj zemlji se nalaze na studijama još oko 300 stranih studenata koji se izdržavaju sami ili su stipendisti vlada svojih zemalja. Mnogi naši univerzitetski nastavnici angažovani su u radu na stranim univerzitetima. A velikim brojem raznih umjetničkih izložbi i priredaba i razmjenom gostovanja umjetnika i umjetničkih grupa proširen je u znatnoj mjeri i taj oblik kulturne saradnje.

Cjelokupna aktivnost Jugoslavije na međunarodnom planu u proteklom periodu, kako u Ujedinjenim nacijama tako i

u razvijanju bilateralnih odnosa, predstavljala je snažnu afirmaciju politike aktivne miroljubive koegzistencije i doprinijela je daljem jačanju međunarodnog položaja i uloge naše zemlje. Njeni principijelni i konstruktivni stavovi u svim otvorenim međunarodnim pitanjima, a naročito njeno zalaganje, zajedno s drugim neangažovanim zemljama, da se primijeni metoda pregovaranja radi rješavanja spornih problema, proizlaze iz našeg dubokog uvjerenja da je to jedini mogući put za pronalaženje izlaza iz sadašnje opasne međunarodne situacije, za trajno učvršćenje mira i za dalji progres čovječanstva. Zbog toga će naša spoljnopolitička aktivnost i ubuduće biti usmjerena u tom pravcu.

Drugovi i drugarice narodni poslanici,

Ja sam ovim ekspozeom, kao što ste vidjeli, samo djelimično obuhvatio rezultate petnaestogodišnjih napora naših radnih ljudi i zadatke koje pred nas postavlja novi Petogodišnji plan daljeg privrednog razvoja Jugoslavije, a iscrpna obavještenja o tome podnose ovom domu drugovi kojima je povjeren rad na tom sektoru. Ipak, i iz ovih opštih podataka koje sam ja pomenuo može se vidjeti da je naša zemlja u proteklom periodu svog razvitka postigla takve rezultate da se njima mogu ponositi svi naši radni ljudi, naročito ako se uzme u obzir pod kakvim se uslovima sve ovo postiglo i kakvih je sve teškoća bilo na putu koji smo prešli. Ja sada nisam govorio o tim teškoćama, ali mi nikad ne smijemo zaboraviti na njih, ako hoćemo da pravilno ocjenjujemo vrijednost ovoga što smo ostvarili.

Nas očekuju veliki napori i u izvršenju zadataka iz novog Petogodišnjeg plana. Mi ne možemo predvidjeti na kakve ćemo teškoće sada nailaziti, ali, po mom dubokom uvjerenju, mi ćemo i ubuduće kao i dosad znati i moći da prebrodimo sve zapreke na koje budemo nailazili. To nam garantuju naša iskustva iz prošlosti, jedinstvo naših naroda, stvaralačka sposobnost naših radnih ljudi i visoka svijest naših trudbenika koji su se odricali mnogo čega, radeći na ostvarenju socijalizma u našoj zemlji.

Drugovi i drugarice narodni poslanici,

Dozvolite mi da se na kraju posebno osvrnem na jedno pitanje koje je u prošlosti imalo, a ima i danas, duboke veze s teškoćama koje se našoj zemlji čine i u izgradnji socijalizma i u sprovođenju njene miroljubive spoljne politike.

Kao što vam je poznato, početkom ovog mjeseca, na sastanku predstavnika komunističkih partija održanom u Moskvi, sačinjen je jedan dokumenat, ili bolje reći data je jedna zajednička izjava o raznim problemima i na kraju te izjave se još jedanput na najgrublji način napadaju Jugoslavija i njeni rukovodioci. Za šta nas sve oni u toj svojoj izjavi optužuju? Polazna tačka je i ovog puta da smo mi revizionisti, ali ni sada, poslije dvanaest godina ponavljanja tog tvrđenja, oni nisu bili u stanju da pokažu bilo kakve ubjedljive dokaze u čemu se sastoji taj naš revizionizam, nisu bili u stanju da daju neko teoretsko obrazloženje svojim optužbama, već su te optužbe imale karakter miješanja u naša unutrašnja pitanja i iskrivljavanja stvarnosti o našem razvitku i našoj spoljnoj politici. Nas to, zbog toga, i ne uznemiruje mnogo. Ali, kad se u toj istoj izjavi kaže da politika Saveza komunista Jugoslavije ugrožava tekovine naše narodnooslobodilačke borbe, onda to nije samo jedna gruba neistina nego svjestan pokušaj da se razbije jedinstvo koje postoji između komunista i ostalih građana naše zemlje. Naši narodi, međutim, dobro znaju ko je sve dosad ugrožavao tekovine njihove oslobodilačke borbe, kao što veoma dobro znaju da su najveće napore u toj borbi, a i poslije nje, u izgradnji ovoga što danas imamo, činili u prvom redu naši komunisti. Zato naši građani imaju duboko povjerenje u Savez komunista Jugoslavije i u svoju širu organizaciju, Socijalistički savez radnog naroda Jugoslavije, koji se danas ne mogu odvajati.

Ali, naši narodi znaju isto tako dobro da su još od 1948. godine baš takvi ljudi kao što su inicijatori i autori ove izjave u Moskvi pokušavali da ugroze tekovine naše narodne revolucije. Razumije se da će takvi pokušaji i ubuduće kao i dosad ostati bez uspjeha, jer i naši komunisti i članovi Socijalističkog saveza, svi naši građani uopšte, predstavljaju jedan jedinstven ogroman kolektiv koji zna šta hoće i koji je svjestan da mu takvo jedinstvo obezbjeđuje punu pobjedu u ostvarenju velike budućnosti — socijalizma.

Istu takvu grubu neistinu predstavlja u toj izjavi i tvrđenje da vlada Jugoslavije navodno pod vidom vanblokovske politike razvija aktivnost koja nanosi štetu jedinstvu svih miroljubivih snaga u svijetu. Ko može danas da vjeruje u takvu klevetu, kad čitav svijet zna kakve ogromne napore čini Jugoslavija baš na tom polju, podređujući često sopstvene interese opštim interesima. To se naročito vidi iz naših stavova prema borbi kolonijalnih naroda za nezavisnost i likvidaciju kolonijalizma u svim vidovima, a takođe iz čitave naše spoljne politike, u kojoj mi stojimo čvrsto na principima aktivne i miroljubive koegzistencije, ravnopravnosti i svestrane saradnje među narodima, i u isto vrijeme zalažemo se za ostvarenje potpunog razoružanja. To su činjenice i stvarnost, koje niko ne može negirati, i zato će i ovoga puta i te zlonamjerne neistine nanijeti štete samo svojim autorima.

U moskovskoj izjavi se takođe navodi da su rukovodioci Saveza komunista Jugoslavije izdali i proglasili zastarjelim marksizam-lenjinizam, da su suprotstavili moskovskoj deklaraciji iz 1957. svoj antilenjinistički i revizionistički program, da su SKJ suprotstavili cjelom međunarodnom radničkom pokretu i da su odvojili svoju zemlju od socijalističkog lagera i doveli je u položaj zavisnosti od takozvane američke pomoći. Čitav niz najgrubljih neistina!

Oni kažu da smo mi proglasili zastarjelim marksizam-lenjinizam i da smo ga odbacili, a mi se, baš naprotiv, njime dosljedno rukovodimo i, u skladu sa našim specifičnim uslovima stvaralački primjenjujemo u izgradnji socijalizma velike misli Marksa, Engelsa i Lenjina. Gdje su to oni pročitali da mi odbacujemo marksizam-lenjinizam i zašto to onda ne citiraju? Zato što ne mogu da citiraju, jer je i to njihovo tvrđenje samo jedna gruba neistina. Isto onako kao i njihovo drugo tvrđenje da smo mi odvojili svoju zemlju od socijalističkog lagera i doveli je u položaj zavisnosti od američke pomoći, dovodeći na taj način, kako oni kažu, u isto vrijeme u opasnost i tekovine naše narodne revolucije. A nasuprot tome, autori ovih neistina bi se morali sjetiti da su nas baš takvi tvorci neistina 1948. godine odvojili od drugih socijalističkih zemalja, sa namjerom da onemoguće naš socijalistički razvitak i da time izazovu rascjep u redovima komunista i naroda naše zemlje.

Dalje se tvrdi i to da smo mi, kako oni kažu, suprotstavili svoj „revizionistički“ program moskovskoj deklaraciji iz 1957.

i SKJ cjelokupnom međunarodnom radničkom pokretu. Mi smo, međutim, ne suprotstavljajući ništa međunarodnom radničkom pokretu, napisali taj program na osnovu iskustva iz naše sopstvene prakse u izgradnji socijalizma i na osnovu iskustva u međunarodnim zbivanjima, o kojima imamo pravo da iznosimo svoja gledišta i ako se ona ponekad ne podudaraju sa gledištima onih koji nas optužuju. Tačno je da se mi nismo saglasili sa moskovskom deklaracijom iz 1957. godine, već smo samo potpisali apel za mir, zbog toga što je ta deklaracija sadržavala nepravedne optužbe protiv Jugoslavije koje mi nismo htjeli da potpišemo. Optužuju nas da smo se odvojili od socijalističkih zemalja. A ko je otkazao ugovore ekonomskog karaktera koje smo imali sa socijalističkim zemljama? To nismo bili mi! Ko nam je na taj način nanio ogromne štete, kada smo zbog toga u najtežim uslovima morali tražiti zamjenu za te ugovore na drugoj strani, na Zapadu? Sve je to danas opšte poznato i toga bi se i autori ove sadašnje izjave o našoj zemlji morali sjećati. Zar onda ima neko prava da nam prebacuje što smo se obratili za saradnju i pomoć tamo gdje smo je mogli dobiti bez uslova, ne dovodeći u opasnost tekovine naše revolucije i izgradnju socijalizma? Niko nema prava da nam to prebacuje!

A nije li sve to skupa duboko u suprotnosti sa socijalističkim moralom i nedostojno ljudi koji pretenduju da budu nosioci ideja Marksa, Engelsa i Lenjina i da sprovode te ideje? Historijat odnosa tih ljudi prema socijalističkoj Jugoslaviji najbolje pokazuje do kakvog apsurda mogu dovesti nepravilni i neopravdani stavovi. Umjesto pomoći u godinama koje su prošle, našim narodima su baš sa te strane pričinjavane najveće teškoće u njihovim naporima da izgrade svoju srećniju budućnost. Zar ne podsjeća to onda na onog prijatelja o kome je narod sa opreznošću i u svojoj poslovici govorio. Mi znamo da su glavni inicijatori ovog puta bili kineski delegati, dakle predstavnici partije čiji rukovodioci svašta proglašavaju za marksizam i lenjinizam. Ali, da li je sa stanovišta socijalističkog morala dopustivo da se putem lažnih optužbi pravi gnjili kompromis na račun jedne male socijalističke zemlje?

Drugovi i drugarice, ja sam morao iznijeti pred ovaj visoki dom i ovaj slučaj, u kome se ne radi samo o nekoj ideološkoj borbi, kao što se to želi da prikaže, nego o stvarima koje duboko zadiru u naš unutrašnji razvitak i našu spoljnu poli-

tiku, u naše međudržavne odnose uopšte, i posebno u naše odnose sa miroljubivim narodima svijeta s kojima nas vezuju zajednički interesi i zajednička borba. Mi ćemo, međutim, i ubuduće nastojati da gradimo normalne i što bolje odnose sa socijalističkim zemljama, mada to neće zavisiti samo od nas već prije svega od njih. Svakome treba da bude jasno da ni u godinama koje dolaze nikome neće uspjeti da nas skrene sa našeg socijalističkog puta, kao što to nikome nije uspjelo ni u godinama koje su prošle, u svim onim još težim situacijama. A neistine i klevete protiv nas, kojih će bez sumnje i ubuduće biti, nanijeće štete ne nama nego, kao i dosad, onima koji ih izmišljaju i međunarodnom radničkom pokretu u cjelini. Mi nikad nećemo izdati ne samo klasnu borbu proletarijata nego ni borbu podjarmljenih naroda za slobodu i nezavisnost, ali u isto vrijeme nećemo ni dozvoliti nikome da nas neopravdano kleveće — i na svaki takav pokušaj daćemo svoj odgovor. A u svojoj politici, politici mira, mi ćemo i ubuduće, kao što sam već istakao, dosljedno i čvrsto ostati na principima kojih smo se i dosad pridržavali.

Naši narodi su, drugovi i drugarice, u svojoj najnovijoj historiji savladali mnoge bure i oluje, razne velike teškoće i smetnje. Nastojmo da i dalje, bez obzira na teškoće koje bi se ispriječile na našem putu, smjelo idemo ka našem velikom cilju — ka ostvarenju velike budućnosti *sadašnjoj i budućim generacijama.*

EKSPOZE AVDE HUMA

o Predlogu društvenog plana privrednog razvoja Jugoslavije od 1961. do 1965. godine

Drugarice i drugovi narodni poslanici,

Prijedlog društvenog plana privrednog razvoja Jugoslavije za period 1961 — 1965. godine, koji je predmet današnjeg pretresanja, u svojoj ekonomsko-političkoj osnovi polazi od stavova i politike utvrđene na Petom kongresu Socijalističkog saveza radnog naroda Jugoslavije. Na tom Kongresu, u referatu druga Tita i u diskusiji, data je ocjena postignutih rezultata, kao i osnovna linija našeg daljeg društvenog i privrednog razvitka. Na temelju te linije, poslije Petog kongresa, nastavljen je intenzivan rad na utvrđivanju pojedinih elemenata plana, izrađene su mnogobrojne studije, monografije i analize i vođene opsežne diskusije i konsultacije, što je sve pomoglo da se iskristališu gledanja i potpunije osvijetle pojedini problemi našeg daljeg razvoja.

Razumljivo je da se u toku rada nailazilo i na različite stavove i mnogi od njih su se u toku diskusije pokazali kao bolja rješenja izvjesnih problema, dok su opet neki stavovi bili neprihvatljivi jer su odudarali od opštih postavki koncepcije razvoja. Isto tako, postojalo je i nekoliko krupnih poteškoća koje su proizlazile najvećim dijelom iz još nedovoljno izgrađenog privrednog sistema i metodologije planiranja, što je uticalo da neka pitanja nisu mogla da budu kompleksnije sagledana. Ta pitanja su ostavljena da se kroz godišnje planove u vezi sa usavršavanjem privrednog sistema provjeravaju i konkretnije sagledaju. Naročito je potrebno podvući da su se izvjesni značajni metodološki problemi postavljali tokom cijele izrade plana, koji

isto tako nisu mogli da budu u cjelini riješeni, iako su sagledani putevi njihovog rješavanja. Ovdje se radilo o metodološkim pitanjima povezanim sa razvitkom socijalističkih odnosa kod nas. Nivo naše materijalne proizvodnje došao je u fazu kada od daljeg razvitka produkcionih odnosa zavise tempo i stepen kako rasta materijalne proizvodnje tako i socijalističke demokratije. Materijalnu proizvodnju ne karakteriše danas samo dinamika razvoja nego i činjenica da je ona postala složenija u svojim odnosima i međusobno zavisnija od više faktora koji moraju zajednički da djeluju na njena kretanja.

Dostignuti stepen u razvitku materijalnih proizvodnih snaga sve jače ispoljava tendenciju bržeg razvoja produkcionih odnosa. Usklađivanje materijalne proizvodnje sa sistemom raspodjele dohotka kako između društva i privrednih organizacija tako i raspodjele unutar privrednih organizacija, gdje će se dosljednije ostvarivati princip nagrađivanja prema efektu rada na bazi izgrađenih mjerila samih radnih kolektiva o vrijednosti utrošenog individualnog i kolektivnog kvantuma rada, značiće ne samo povoljnije društveno-ekonomske uslove za jedan skladniji odnos između nosilaca materijalne proizvodnje i njihovog adekvatnijeg učešća u raspodjeli stvorenog dohotka nego i jedino mogući put razvitka socijalističke demokratije i put da održimo tu proizvodnju na visokom nivou i privređivanje učinimo efikasnijim. Usavršavanje tih odnosa, koji istovremeno znače dalje razvijanje produkcionih odnosa, logično za sobom povlači potrebu i za usavršavanjem metodologije planiranja, odnosno postavljanja bitno novih elemenata u sadašnjem sistemu planiranja. Međutim, rad na adekvatnijoj metodologiji planiranja u našim društveno-ekonomskim uslovima pretpostavlja i rad na njenoj drugoj isto tako važnoj strani, koja se sastoji u njenom obogaćivanju savremenim naučnim dostignućima iz oblasti više matematike, statistike, ekonometrije itd. I jedna i druga strana su važne u razradi njenih novih osnova da bi se izbjegli kako birokratski konzervatizam i tehnokratija tako i siromaštvo ekonomskih metoda, što bi sve skupa na današnjem stepenu razvitka otežalo dalji ubrzaniji razvoj materijalnih proizvodnih snaga. Ako ne bismo uočavali te momente lišili bismo sebe mnogih nužnih naučnih metoda u pristupima da bolje sagledamo i uočimo međuzavisna kretanja u privredi, kao i sve one zakonitosti koje djeluju u privredi na višem nivou. Prema tome, i jednu i drugu stranu, kako metodološka pitanja povezana sa našim

društveno-ekonomskim sistemom tako i ona koja su vezana za savremena naučna dostignuća biće potrebno paralelno rješavati, jer su ona u stvari dvije strane istog problema.

Sada se postavlja pitanje da li je ovaj plan rađen na starim osnovama ili na principima nove metodologije. Iako je naš naredni zadatak dalja razrada i usavršavanje novih metodoloških načela koja bi proizišla iz boljeg društveno-ekonomskog sistema, ipak je ovaj plan postavljen i razrađen i sa više naučnih elemenata u metodologiji i sa svim poznatim elementima koji se predviđaju kao novi u budućem ekonomskom sistemu, kao što su novi elementi u raspodjeli dohotka u privredi, novi kreditni sistem, devizna reforma itd. Za njegove globalne odnose, kao i osnovne pravce razvoja, nije bilo ni bitno da se dokraja izvedu svi kvantitativni odnosi, jer će se uporedo sa neprekidnim razvitkom i usavršavanjem ekonomskog sistema, koji po svojoj prirodi nikada ne može biti do kraja gotov, mijenjati kako materijalni izvori tako i mnogi stimulativni elementi u proizvodnji. Osnovno je da je plan pretpostavljao sve nove elemente sistema, da je u svojim zadacima i pravcima razvoja računao upravo s tim kao jednim od bitnih pretpostavki svog izvršenja. U svojim materijalnim rezervama on je predvidio dovoljno mogućnosti da se ono što se nije moglo sagledati do kraja u vrijeme njegove izrade zbog djelovanja budućeg privrednog sistema uskladi u toku izvršenja plana, kako bi se njegovi osnovni zadaci i ciljevi u potpunosti izvršili. Računajući sa svim tim elementima i dosadašnjim iskustvom, ispitujući i ocjenjujući istovremeno sve faktore koji uslovljavaju privredni razvoj, perspektivni plan nosi u sebi realno odmjerene zadatke koje treba riješiti u narednom periodu.

Pored ovih momenata, prilikom razrade plana organima planiranja veoma je mnogo pomogla i razrada jedne interne osnove dvadesetogodišnjeg programa razvoja naše privrede. Ova osnova osvijetlila je jasnije nego dosada mnoge dugoročne probleme u jednoj daljoj perspektivi i ukazala je na mnoge prioritetne zadatke, zaoštravajući u pojedinim petogodišnjim razdobljima naročito neke dugoročne zadatke, što je bilo nemoguće dokraja sagledati u relacijama samo jednog petogodišnjeg perioda. Iako je ta osnova dvadesetogodišnjeg programa zasada jedna interna dokumentacija, dalja razrada na njoj u pravcu stvaranja jedne programatske perspektive svakako će pomoći

da slijedeći petogodišnji planovi još realnije odmjere svoje zadatke.

Za opšte definisanje budućeg privrednog razvoja polaznu osnovu predstavljao je dostignuti nivo u razvitku materijalnih proizvodnih snaga i socijalističkih društvenih odnosa. Drug Tito je u svom referatu na Petom kongresu Socijalističkog saveza radnog naroda Jugoslavije iscrpno govorio o tim pitanjima, te stoga nemam potrebe da se na njima duže zadržavam. Međutim, ipak sam primoran da ukratko istaknem bar neke, iako dobro poznate, rezultate u sprovođenju dosadašnje ekonomske politike, ne zbog toga da bih pojedine naše uspjehe naročito isticao, već upravo zbog toga što su ti rezultati dobrim dijelom uticali na odmjeravanje pojedinih zadataka novog plana.

1. DOSTIGNUTI NIVO PRIVREDNOG RAZVITKA

Opštu karakteristiku našeg poslijeratnog razvoja čine veoma visoke stope privrednog rasta, koje su rezultat smišljene politike ubrzanog razvoja proizvodnih snaga, tako da je u periodu od trinaest godina nivo nacionalnog dohotka i proizvodnje uvećan za preko 2,5 puta prema 1939. godini. Pri tome je naročito vrijedno istaći razdoblje od posljednjih osam godina (1953 — 1960) kada je privreda ušla u konsolidovaniju fazu razvoja i postizala krupne rezultate na svim sektorima. Kao što je poznato, u tom periodu nacionalni dohodak rastao je po prosječnoj godišnjoj stopi od blizu 11%, industrijska proizvodnja po stopi od 13%, a poljoprivredna proizvodnja po stopi od oko 7%. Takođe je poznato da ostvarene stope nacionalnog dohotka i industrijske proizvodnje spadaju među najveće koje su u ovom periodu ostvarivane u pojedinim zemljama.

Zahvaljujući brzom usponu proizvodnje Jugoslavija je uspjela da dostigne realni nacionalni dohodak po stanovniku od oko 350 dolara prema 130 — 140 predratnog dohotka. Već ovaj nivo dohotka po stanovniku pokazuje da je Jugoslavija prešla onu konvencionalnu granicu dohotka kojom je uobičajeno da se obilježavaju nerazvijene zemlje i područja. Tome treba dodati da je dostignutim nivoom razvoja industrija postala odlučujuća grana u formiranju društvenog proizvoda i nacionalnog dohotka i da je takvo njeno mjesto u našoj privredi dovelo do

krupnih promjena u strukturi stanovništva, jer je poljoprivredno stanovništvo svedeno na oko 50% od ukupnog stanovništva prema 75%, koliko je iznosilo prije rata.

Razvoj industrijske i poljoprivredne proizvodnje kao i ostalih privrednih oblasti naročito je značajan u posljednje četiri godine. U vremenu od 1957. do 1960. godine fizički obim industrijske proizvodnje rastao je po prosječnoj stopi od preko 14%, a poljoprivredne proizvodnje po stopi od oko 10%. U ovom razdoblju došlo je do izražaja uporedo i sinhronizovano razvijanje industrijske i poljoprivredne proizvodnje i potpunije korišćenje proizvodnih potencijala zemlje. Stoga se ovaj period odlikuje skladnijim razvojem proizvodnih snaga i otklanjanjem disproporcija u privrednom razvitku, naročito u pogledu zaostajanja poljoprivredne proizvodnje i prerađivačke industrije. Otpočeo je proces modernizacije i rekonstrukcije naše poljoprivrede i stvorena je njena šira materijalno-tehnička baza, tako da je ona sada u stanju da potpunije zadovoljava domaće potrebe i daje značajne viškove za izvoz.

Visoke stope razvoja koje se već duže vremena ostvaruju u svim privrednim oblastima govore nam o tome da nisu bili uzaludni napori koje smo ulagali ranijih godina i da su te stope postale trajna odlika našeg socijalističkog razvitka, rezultat naših socijalističkih odnosa i optimalnog korišćenja raspoloživih snaga.

Potpuno je prirodno da su visoke stope privrednog rasta mogle biti ostvarivane samo uz intenzivna ulaganja u privredu. Međutim, pri tome je vrijedno istaći dvije činjenice. Prvo, da su ta intenzivna ulaganja bila praćena stalnim poboljšanjem efikasnosti investiranja, što se vidi iz odnosa uloženih sredstava prema ostvarenom prirastu društvenog proizvoda. Dok je za jedan dinar prirasta društvenog proizvoda bilo potrebno u periodu 1948 — 1952. godine ulagati oko deset dinara, taj prirast društvenog proizvoda ostvarivan je u periodu 1952 — 1956. godine sa oko četiri dinara investicionih sredstava, a u periodu 1957 — 1960. godine sa nepunih tri dinara. Druga značajna činjenica jeste da je politika intenzivnih ulaganja takođe bila praćena uporednim porastom životnog standarda stanovništva, tako da je u periodu 1953 — 1960. godine, i pored visokog učešća bruto privrednih investicija u društvenom proizvodu od preko 28%, lična potrošnja rasla po prosječnoj godišnjoj stopi od pre-

ko 7%, a društveni standard po stopi od oko 19%. I ovaj podatak pokazuje da je naša privreda dostigla takav nivo koji omogućuje da se uporedo i stalno ostvaruju visoke stope porasta životnog standarda i visoke stope investicionih ulaganja, tj. bez onih odricanja i napora koji su bili neophodni u prvom periodu poslijeratne izgradnje.

Ostvareni uspjesi svakako su, prije svega, rezultat naše ekonomske politike, koja je išla za tim da se promjenom strukture investicija i drugim mjerama stvore uslovi za brži i ravnomjerniji razvoj, za efikasnost privređivanja i da se uporedo sa porastom produktivnosti rada obezbijedi intenzivan porast životnog standarda. Međutim, ti uspjesi su istovremeno i rezultat novih, sve razvijenijih socijalističkih društvenih odnosa, u kojima samostalno djelovanje neposrednih proizvođača postaje sve značajnije u rješavanju privrednih pitanja. Sistem zasnovan na stalnom proširenju materijalne osnove radničkog samoupravljanja i komunalnog sistema i na zainteresovanosti i inicijativi svih nosilaca privredne aktivnosti učinio je da se društvena sredstva ekonomičnije i racionalnije koriste. Takav sistem dokazao je u praksi svoju životnu snagu, i realno je očekivati da će on i u narednom periodu još povoljnije uticati na privredni razvoj.

Isticanjem rezultata dosadašnjeg razvoja nije se mislio da potcijeni značaj svih onih problema koje je taj razvoj otvorio. Moglo bi se reći da je svakoj etapi razvoja svojstveno da rješava određene zadatke, ali dinamičan razvoj istovremeno otvara i nove probleme koje treba rješavati. U toj stalnoj smjeni jednih i drugih problema ogleda se i dinamika razvoja i osobenost zadataka koje treba rješavati na svakoj datoj etapi razvoja. Međutim, pored te opšte karakteristike o stalnoj smjeni jednih i drugih problema, koja se mogla uočiti u dosadašnjem razvoju, potrebno je podvući i neke druge karakteristike.

Prije svega, u jednom dinamičnom razvitku privrede postoje neke njene osnovne grane koje je potrebno dugoročno razvijati na najvišem nivou. Moguća su i tu neka usporavanja tempa u izvjesnom periodu, ali je nemoguće vršiti takva usporavanja koja bi dovodila do niske stope porasta proizvodnje, pa ma to bilo i kratkotrajno. To se naročito odnosi na proizvodnju u crnoj metalurgiji, elektroprivredi, na osnovne građevinske materijale itd. Osim toga, mi već ulazimo u razdoblje složenijih privrednih kretanja, u kome se zavisnosti i međusobne uslov-

ljenosti tako isprepliću, i to u jednoj finijoj i kompleksnijoj proizvodnji, da je nemoguće više potiskivati jednu proizvodnju ili jednu potrošnju na račun druge. Odsad će sve više dolaziti do izražaja potreba što stabilnijih kretanja u odnosima između proizvodnje sredstava za proizvodnju i sredstava za potrošnju, potreba stabilnijih kretanja proizvodnje reprodukcionih materijala i finalne proizvodnje. To se tako snažno nije ogledalo na niskom nivou proizvodnje jer su sve veličine bile male. Struktura našeg stanovništva bila je pretežno agrarna, bili su niski dohoci zaposlenih, nerazvijene službe društvenog standarda, mali broj preduzeća sa užom diverzificiranošću u proizvodnji. A sutra će to teže biti i sa stanovišta razvitka društveno-ekonomskih odnosa u privredi, gdje od proizvodnosti rada ovisi i visina dohotka proizvođača, kao i sa stanovišta težih posljedica za privredu s obzirom na mnogobrojnost privrednih organizacija, raznovrsnost privrednih inicijativa i djelatnosti. Veličine su druge s kojima ubuduće moramo da računamo. Kvalitetno su novi skokovi u privredi između današnjih i sutrašnjih veličina. Nama je od 1939. do 1960. godine (doduše, računajući tu rat i ratno razaranje), dakle dvadeset godina, trebalo dok smo povisili nacionalni dohodak za nešto preko 200 dolara po stanovniku, a mi smo danas u mogućnosti da predviđamo da ćemo samo za slijedećih pet godina povećati nacionalni dohodak po stanovniku za oko 250 dolara. Mi u slijedećem periodu treba da povećamo proizvodnju čelika bezmalo toliko koliko smo povećali proizvodnju za posljednjih petnaest godina itd. U takvim odnosima svakako će biti i problema, ali bi neizostavno trebalo predupređivati sve one pojave koje bi mogle da ometaju razvitak skladnih odnosa u privrednim kretanjima. Stoga se na višem nivou privrednog razvoja još oštrije postavlja pitanje budnijeg usklađivanja razvitka produkcionih odnosa sa razvitkom materijalne proizvodnje. U vezi s tim potrebno je istaći nekoliko značajnih problema koje je dosadašnji razvitak otvorio i čija aktuelnost zahtijeva da se u narednim godinama u punoj mjeri angažujemo na njihovom rješavanju.

Prvi od tih problema spadaju u oblast razvitka i dogradnje privrednog sistema. Pitanje položaja privrednih organizacija i nekih privrednih oblasti na tržištu, pa prema tome i njihove ekonomike, postalo je danas jedno od ključnih pitanja naše materijalne proizvodnje. U vezi s tim, kao prvo što je potrebno za stvaranje povoljnih uslova privređivanja, ističe se otkla-

njanje mnogih dispariteta u cijenama i ubrzavanje procesa formiranja ekonomskih cijena kod nekih osnovnih proizvoda. Jedino na toj osnovi politika oslobađanja mnogih cijena od ostataka administrativnih i neekonomskih mjera može da dovede do pravilnijeg formiranja dohotka u privredi. Prirodno da će takav proces izmijeniti mjesto i način formiranja akumulacije, koja neće više biti najpretežnije koncentrisana u industriji, nego će se stvarati u mnogo jačoj mjeri nego što je to dosada bio slučaj i u drugim oblastima privrede. Paralelno s time nastaće proces formiranja dohotka na novim elementima, ali ne kao rezultat promijenjenih odnosa u cijenama proizvoda, iako će i ta promjena stimulativno dejstvovati u pravcu borbe za veću produktivnost rada i u pravcu daljeg razvitka socijalističkih odnosa, već kao rezultat kvalitetnijih promjena u većoj cijeni živog i minulog rada i boljim odnosima među njima, što treba da dovede do boljeg korišćenja kako radne snage tako i društvenog kapitala. Tako će i dohodak koji bude proistekao iz tih odnosa postati još jači podstrek za proizvodnju. Njegova raspodjela moći će onda da bude izvor svih stimulacija za veću produktivnost rada, jer će preduzeća u novoj raspodjeli slobodno raspolagati sredstvima. To će neosporno ubrzati kako dalji razvitak socijalističkih odnosa tako i materijalnih proizvodnih snaga društva.

Drugi problem javlja se u oblasti strukturnih kretanja privrede. Intenzivna ulaganja koja su vršena u posljednje četiri godine u cilju ubrzanog razvoja poljoprivrede i prerađivačkih grana industrije nisu dala mogućnosti da se uporedo i u odgovarajućoj mjeri razvija proizvodnja osnovnih sirovina i reprodukcionih materijala, tako da danas imamo izvjestan nesklad između bazičnih i prerađivačkih kapaciteta industrijske proizvodnje. Ovaj nesklad, pored ostalog, otežavao je i rješavanje deficita u spoljnoj trgovini zbog toga što je to zaostajanje nametalo veliko povećanje uvoza sirovina i reprodukcionog materijala. Zaostajanje bazične industrije je takvog karaktera da zahtijeva određeno duže razdoblje za svoje otklanjanje, pošto su investicije za razvijanje te proizvodnje dugoročnije i kapitalno intenzivnije. Prema tome, disproporcije između kapaciteta bazične i prerađivačke industrije mnogo je teže otklanjati nego disproporcije koje su nastajale u uslovima ranijeg zaostajanja proizvodnje potrošnih dobara. Ali bez obzira na svu težinu problema, mi moramo ovo ključno pitanje brzo rješavati, jer ukoliko postojeći nesklad ne bi bio na vrijeme rješavan, to

bi neizbježno dovodilo do usporavanja opšteg tempa privrednog razvoja.

Dalji problem na koji bi trebalo ukazati odnosi se na poljoprivrednu proizvodnju. I pored nesumnjivih rezultata koji su posljednjih godina postignuti u ovoj proizvodnji, postoji niz otvorenih problema kako u samoj poljoprivredi tako i u djelatnostima sa kojima je ona neposredno vezana; ti problemi već danas ometaju njen uspješan razvoj. U samoj poljoprivredi to su problemi koji proizlaze iz njenog nepovoljnog ekonomskog položaja, koji je posljedica visokih troškova proizvodnje, neusklađenih odnosa u cijenama i nedovoljne izgrađenosti krupnih socijalističkih gazdinstava. S druge strane, nedostatak kapaciteta za smještaj, transport i preradu uz neadekvatnu organizaciju prometa predstavljaju takođe činjenice koje stoje na putu još jačeg razvoja poljoprivredne proizvodnje.

Moramo takođe konstatovati da je tehnički nivo našeg građevinarstva takav da u izvjesnoj mjeri predstavlja usko grlo cijele naše privrede, što se naročito osjetno reflektuje na sektoru naše investicione izgradnje. Ovo zaostajanje se javlja u dva pravca. Na prvom mjestu, radi se o nedovoljnoj tehničkoj opremljenosti građevinarstva i odsustvu savremenih i efikasnih metoda građenja. Pored toga, slabost građevinarstva ogleda se i u tome što se ono oslanja na nerazvijenu i zaostalu proizvodnju građevinskog materijala i elemenata, koja uslijed toga ometa brže uvođenje racionalnih metoda građenja. Uslijed toga je naše građenje još uvijek skupo i sporo, što dobrim dijelom utiče na visinu investicionih troškova i efikasnost ulaganja, s obzirom na visoko učešće građevinskih radova u strukturi investicija.

Mada su u posljednjim godinama osjetnije porasle investicije po jednom radnom mjestu, pa time i tehnička opremljenost rada, ipak u pojedinim značajnim granama i djelatnostima srećemo i dalje nisku i nerazvijenu tehničku bazu i relativno sporu primjenu savremene tehnike. To dovodi do niske produktivnosti rada u tim granama, što se prirodno odražava i na opštu stopu produktivnosti. Ova niska tehnička opremljenost povezuje se u mnogim područjima privrede sa nepovoljnom kvalifikacionom strukturom radne snage, sa malim proizvodnim iskustvima i sl.

2. DINAMIKA I STRUKTURA BUDUĆEG PRIVREDNOG RAZVOJA

a) Osnovna proizvodna orijentacija

Ocjena dosadašnjeg razvoja i svestrane analize postojećih mogućnosti nesumnjivo pokazuju da Jugoslavija i u idućem razdoblju može da nastavi s dosadašnjim brzim intenzivnim tempom privrednog i društvenog razvitka. Razumije se da je u određivanju opšte linije razvoja novi petogodišnji plan nužno morao poći od neophodnosti rješavanja onih osnovnih problema o kojima je prethodno bilo riječi. U osnovi te linije sadržana je politika skladnog, proporcionalnog razvitka svih sektora privrede i u okviru toga otklanjanje disproporcija koje su u posljednjim godinama uočene. U vezi s tim drug Tito je na Petom kongresu ocijenio da se naš budući razvitak ne može više odvijati forsiranjem jednih, a zapostavljanjem drugih sektora, jer bi to na sadašnjem nivou naše privrede moglo da stvara poremećaje i otežava privredni razvoj, već je potrebno u narednim godinama obezbijediti skladnije odnose u razvoju između pojedinih privrednih oblasti i grana.

Sadašnja snaga naše privrede omogućuje nam da struktura investicija bude takva da istovremeno činimo visoka ulaganja i u privredu i razvijamo životni standard i da u okviru privrednih investicija ostvarujemo tako srazmjernu raspodjelu sredstava da nam ona obezbjeđuje najbolje odnose u razvoju pojedinih privrednih oblasti i grana. Prema tome, u osnovi opšte linije novog petogodišnjeg plana nalazi se kako politika intenzivnog razvijanja tako i politika skladnog unapređivanja svih sektora privrede uz istovremeni stalni porast lične potrošnje i društvenog standarda.

Dalji intenzivan privredni razvoj moguće je ostvariti samo ako se izvrše kvalitetne i strukturne promjene koje će našu privredu još više približiti nivou i strukturi koja je karakteristična za razvijene zemlje. Te promjene, prije svega, treba da nastanu u strukturi industrijske proizvodnje, jer viši nivo privrede i savremeni razvitak uopšte zahtijeva da se ubrzano ide na intenzivnije širenje proizvodnje sredstava za proizvodnju i sve jače uvođenje moderne tehnike i tehnologije. Time treba da bude stvorena jedna viša proizvodna struktura i naprednija materijalno-tehnička baza cijele privrede. Te promjene treba

da se izvrše i u poljoprivredi u pravcu njene još veće intenzifikacije, jer je moderna poljoprivredna proizvodnja na krupnim socijalističkim gazdinstvima još uvijek organizovana na relativno malim površinama i obuhvata još uvijek nedovoljan broj proizvoda. Stoga će u narednom periodu naši napori biti usmjereni na prevazilaženje današnjeg stanja, kako bi se i u tom pogledu napravio kvalitetan skok. Do promjena takođe treba da dođe i u drugim oblastima privrede, naročito u vezi sa njihovom potpunijom tehničkom rekonstrukcijom. Tome treba dodati da će se u novim uslovima izmijeniti obim i struktura našeg tržišta s obzirom na obilje i raznovrsnost dobara i usluga koja će stajati na raspoloženju, tako da će i njegova stimulativna uloga dolaziti do punijeg izražaja. Sve ove promjene u suštini će značiti jednu puniju integraciju naše privrede, koja će istovremeno snažno uticati i na dalji razvoj socijalističkih društvenih odnosa.

Polazeći od datih uslova i ocjene osnovnih faktora koji određuju dinamiku razvoja, novi petogodišnji plan predviđa da će se naša privreda razvijati u narednom periodu po prosječnoj godišnjoj stopi društvenog proizvoda od 11,4%. Na taj način vrijednost proizvodnje treba u 1965. godini da se poveća za preko 70% u odnosu na 1960. godinu, što omogućuje povećanje nacionalnog dohotka po stanovniku od sadašnjih 138.000 na oko 222.000 dinara. Ovaj nivo dohotka znači da bi Jugoslavija u 1965. godini dostigla realni dohodak od blizu 600 dolara po stanovniku. Nema sumnje da će to obilježiti jedan kvalitetan skok u razvitku jugoslovenske privrede. Takav nivo dohotka implicira i višu proizvodnu strukturu, višu strukturu njene akumulacije, još jaču ulogu industrije, kao i odgovarajuće promjene na mnogim drugim područjima, kao što je područje unutrašnje potrošnje i unutrašnjeg tržišta, zaposlenosti, strukture stanovništva i radne snage. Taj nivo dohotka takođe treba da dovede i do promjena na području obima i strukture naše spoljne trgovine. Na taj način visina dohotka javlja se kao najpotpuniji izraz svih onih kvalitativnih i strukturnih promjena koje će doživljavati naša privreda.

Ovakav tempo privrednog rasta opredijeljen je najvećim dijelom razvojem industrijske proizvodnje, čiji je prosječan godišnji porast predviđen sa 13%, i poljoprivredne proizvodnje, sa prosječnom stopom od preko 7%. Udio industrijske proizvodnje u ukupnoj proizvodnji treba da se poveća sa blizu 44% u 1960.

na oko 47% u 1965. godini, s tim da udio poljoprivredne proizvodnje opadne sa 24% na ispod 20%. Ova promjena proizvodne strukture predstavlja nužan i logičan rezultat ubrzanog industrijskog razvitka. Na taj način u razdoblju od 13 godina, tj. od 1953. do 1965. godine, industrijska proizvodnja bi neprekidno rasla po stopi od preko 13%, poljoprivredna proizvodnja po stopi od 7%, a nacionalni dohodak po stopi od blizu 11%.

Kada se radi o budućem razvoju industrijske proizvodnje, onda u centru naše pažnje i naše proizvodne politike mora biti nekoliko osnovnih kompleksa, čiji se značaj posebno ističe u narednom periodu. Na prvom mjestu to je nužnost ubrzanog povećanja proizvodnje osnovnih sirovina i reprodukcionog materijala, a u tom sklopu naročito mjesto pripada proizvodnji čelika i čeličnih proizvoda kao osnovnog i najmasovnijeg reprodukcionog materijala od čije raspoloživosti zavisi ostvarenje postavljenih ciljeva razvoja u svim oblastima privrede. Pri predviđenoj stopi rasta industrijske proizvodnje od 13% prosječno godišnje, pri potrebi još intenzivnijeg razvoja metaloprerađivačke industrije i elektroindustrije, pri rastu građevinarstva po približno istoj stopi kao kod industrije i, najzad, pri vrlo visokom usponu cijele privrede očigledno je da i proizvodnja čelika mora da se razvija po isto tako visokoj stopi. Relativno smanjenje potrošnje čelika putem supstitucija ne može još uvijek biti znatno, a sem toga postoji objektivna, spoljnotrgovinska smetnja za ostvarenje velikog i stalnog povećanja uvoza čelika. Prema tome, nužno je u narednom periodu intenzivnije pristupiti daljoj izgradnji crne metalurgije. Svi bilansi pokazuju da bi Jugoslavija u 1965. godini morala proizvoditi najmanje 2,3 miliona tona sirovog čelika; ali i pored te proizvodnje morala bi uvoziti veći deo čije ostvarenje može predstavljati ozbiljan problem. Stoga u toku izvršenja novog petogodišnjeg plana treba nastojati da se, po mogućstvu, nađu takva rješenja koja će omogućiti da se ne samo ostvari nego i premaši planirano povećanje proizvodnje u crnoj metalurgiji.

Drugo važno područje predstavlja hemijska industrija, čija proizvodnja treba da osigura proširenje prirodne sirovinske baze i raznovrstan reprodukcioni materijal za industriju i ostale oblasti privrede, kao i da omogući uvođenje visokoproduktivne tehnologije, poboljšanje kvaliteta i proširenje asortimana proizvoda, određeni stepen zamene uvoznih sirovina domaćim itd.

Na tome polju poseban i sve veći značaj dobijaće organska hemijska industrija, odnosno proizvodnja veštačkih masa i veštačkih vlakana. Potreba ubrzanog razvoja savremene hemijske industrije utoliko je veća što se Jugoslavija nalazi tek na početku razvoja ove industrije i što je u svim razvijenim zemljama njen napredak mnogo brži od rasta ukupne industrijske proizvodnje.

Viši stepen razvijenosti privrede i nužnost uvođenja moderne tehnologije u proizvodnju, kao i širenje našeg izvoza stavljaće izuzetno veliki zahtjev na obim i strukturu proizvodnje kapitalne opreme. Rekonstrukcija i tehnička modernizacija ove proizvodnje činiće bitan uslov našeg budućeg razvoja, pošto će od tehničkog razvoja mašinogradnje sve potpunije zavisiti tehnički nivo naše privrede, tempo uvođenja savremene tehnike, efikasnost investicija i osnovnih proizvodnih fondova, kao i naše mjesto u međunarodnoj razmeni dobara. Širenje proizvodne kooperacije i specijalizacije treba u ovom važnom industrijskom sektoru da omogući najpotpunije iskorišćavanje ekonomskih preimućstava mehanizovane i automatizovane serijske proizvodnje. Uporedo s kapitalnom opremom, savremena proizvodnja građevinskog materijala i savremenih građevinskih elemenata predstavljaće isto tako značajni faktor koji treba u mnogo većoj mjeri nego do sada da doprinese efikasnosti i racionalnosti celokupne investicione izgradnje.

Najzad, propulzivne grane kako s gledišta unutrašnjeg razvoja tako i s gledišta unapređivanja i širenja naše spoljne trgovine biće one industrijske grane koje se zasnivaju na intenzivnom korišćenju raspoložive sirovinske baze u poljoprivredi i šumarstvu, kao što su mehanička i hemijska prerada drveta, prehranbena industrija i sl.

Izdvajanje ovih osnovnih proizvodnih kompleksa i stavljanje posebnog naglaska na njihov ubrzani razvoj sačinjava suštinu i osnovnu proizvodnu orijentaciju naše politike na području budućeg razvoja industrijske proizvodnje. Tu orijentaciju ilustruje sledeći pregled koji pokazuje kakvo mjesto i ubrzanje dobijaju ovi glavni kompleksi industrijske proizvodnje:

PROIZVODNJA PO PROIZVODNIM KOMPLEKSIMA

	Indeks 1965/1960.	Prosečna stopa porasta 1961—1965.	Struktura 1960.	Struktura 1965.
Energetika	173	11,6	15	14
Proizvodnja opreme i trajnih potrošnih dobara	189	13,5	25	26
Osnovni metali	172	11,5	12	11
Hemijska industrija	217	16,7	6	7
Industrijska prerada poljoprivrednih proizvoda	188	13,4	9	10
Industrijska prerada drveta	205	15,4	8	8
Industrija građevinskog materijala i nemetala	200	14,9	6	6
Industrija odeće i obuće	171	11,4	17	16
Ostala industrija	186	13,2	2	2
Ukupno	186	13,2	100	100

Težište proizvodne politike u poljoprivredi je u intenzifikaciji poljoprivredne proizvodnje koja će biti usmjerena kako u pravcu povećanja prinosa po jedinici površine tako i u pravcu povećanja produktivnosti rada po jednom zaposlenom. Takođe težište te politike nalaziće se i u većoj diverzifikaciji poljoprivredne proizvodnje koja treba da na znatno višem nivou nego do sada zadovoljava potrebe lične potrošnje, da osigurava veće količine sirovina za prerađivačku industriju, kao i da obezbijedi znatno veću masu proizvoda za izvoz.

U okviru takve proizvodne politike, naši napori na prvom mjestu treba da budu upravljeni na brži razvitak stočarstva i sirovinske baze koja omogućuje taj razvitak, kao što su proizvodnja krmnih žita, krmnog bilja i sl. U skladu s potrebama domaće potrošnje i izvoza, težište ovog razvoja biće na govedarstvu, čije unapređenje treba prvenstveno da se zasniva na porastu društveno organizovane proizvodnje na krupnim gazdinstvima. Ovakva politika omogućiće da se u idućih pet godina poveća proizvodnja mesa i mleka za oko 60%. Na sličan način treba da se poveća proizvodnja i drugih stočarskih proizvoda.

Takva orijentacija zahtevaće i odgovarajuće izmjene u strukturi ratarske proizvodnje. Da bi se zadovoljile potrebe u vezi s predviđenim razvojem stočarstva i obezbijedilo povećanje izvoza, znatno će porasti proizvodnja krmnih žita, naročito kukuruza, čiju je proizvodnju potrebno povećati od 5.850 tona u 1959. godini na 9.500 tona u 1965. godini. Veliki porast treba takođe ostvariti i u proizvodnji industrijskog bilja, naročito uljarica, šećerne repe i pamuka.

Predviđeno povećanje poljoprivredne proizvodnje, uz sve veću njenu intenzifikaciju, moguće je ostvariti samo istovremenim i stalnim razvijanjem društveno organizovane proizvodnje. Stoga se u narednom periodu računa na dalje proširenje površina krupnih društvenih gazdinstava, kao i s daljim intenzivnim razvojem kooperacije sa individualnim proizvođačima, naročito njenih viših oblika. Polazeći od toga predviđa se da će se pri kraju narednog petogodišta društveno organizovanom proizvodnjom obuhvatiti pretežan deo poljoprivredne proizvodnje. To govori da će se u narednim godinama ubrzati proces stvaranja novih društvenih socijalističkih odnosa u poljoprivredi, koji treba da dovedu do prevage socijalističkih snaga i u ovoj značajnoj oblasti za naš dalji privredni i društveni razvoj. Međutim, sva ova ozbiljnost i zamašnost zadatka, koje mogu da se sagledaju samo u činjenici da na kraju petogodišnjeg perioda preko 70% tržnih viškova treba da nam dâ socijalistički sektor, zahtijeva promjenu same ekonomike ove grane na tržištu. Pre svega, kao što je ranije istaknuto, kod ove grane postavlja se problem promjena cijena izvjesnih njenih proizvoda. Osim toga, akumulacija u poljoprivredi ne bi smjela biti takva da se iz godine u godinu nalazi na granici da li će je biti ili ne. Poljoprivreda odnosno poljoprivredne socijalističke organizacije ubuduće moraju imati svoju sopstvenu akumulaciju ako normalno posluju, jer se inače ne mogu razvijati najracionalnije i najekonomičnije, ako u ostvarenju svoje privredne djelatnosti ne ostvaruju i sredstva za proširenu reprodukciju.

Mi možemo danas diskutovati o visini akumulacije koju bi poljoprivreda trebalo da stvara na bazi približavanja sadašnjih cijena poljoprivrednih proizvoda ekonomskim cijenama, s obzirom na konkretne društvene odnose na selu, jer pored socijalističkog sektora proizvodnje postoji još jak i individualni sektor, kod koga je teže zahvatiti onaj dio akumulacije koji bi

proistekao iz povišenih cijena poljoprivrednih proizvoda. Zato je i nemoguće praviti obična upoređenja sa stanovišta do kraja istih uslova za stvaranje akumulacije kod poljoprivrede kao i kod industrije iz prostog razloga jer im nisu isti društveni odnosi. I sve dok traje proces razvitka socijalističkih odnosa na selu moguće su i indirektne forme pomoći za razvitak poljoprivrede. Ali, ukoliko poljoprivreda nije danas u položaju da uglavnom vrši svoj razvoj putem samofinansiranja, onda je neophodno potrebno da socijalističke poljoprivredne organizacije ostvaruju jednu stopu akumulacije, koja bi bila omogućena, pored ostalih privrednih faktora, i putem izmjene izvjesnih cijena. Ako ta visina akumulacije nije dovoljna za određeni razvoj društveno-ekonomskih odnosa u poljoprivredi, onda je potrebno i putem dodatnih sredstava iz opštih investicionih fondova osigurati planirani razvoj. Jedino tim putem je moguće osigurati normalni položaj poljoprivrednih organizacija na tržištu i stimulirati neposredne proizvođače da se bore za sniženje troškova proizvodnje i za veću produktivnost rada. Međutim, kada govorimo o cijenama, suština problema nije samo u promjenama cijene, nego i u promjeni mnogih naših gledanja i naše prakse. Mislim da smo prevazišli fazu kada smo se zadovoljavali samo najmodernijim tehnološkim rješenjima, a zanemarivali ekonomske probleme proizvodnje, doduše ne uvek i u svakoj poljoprivrednoj organizaciji, ali ipak još na mnogim mjestima. Postoje još mnoge rezerve i u načinu proizvodnje i u načinu poslovanja u poljoprivredi koje omogućuju sniženje troškova proizvodnje i, na taj način, ostvarenje većih samostalnih sredstava u poljoprivrednim organizacijama. Isto tako mislim da ne bi trebalo ponavljati praksu parcijalnih investicionih ulaganja, jer se samo kompleksnijim ulaganjima može uspostaviti rentabilna proizvodnja. Zato kod nas ima još nedograđenih socijalističkih gazdinstava, koja ne mogu da postignu odgovarajući dohodak i pored najmodernijih tehnoloških rješenja, jer nisu riješeni mnogi drugi problemi. Sigurno je da se pitanje ne može iscrpsti samo na investicionim ulaganjima. Mi tu još imamo i kadrovskih i organizacionih problema, kao i ostataka starih shvatanja, naročito u zadružnim organizacijama. Pitanje raspodjele dohotka i ovde je isto tako akutno pitanje kao u cijeloj privredi. Od toga kako će se razvijati socijalistički odnosi u poljoprivredi, a to znači od tempa produktivnosti rada i uslova za samofinansiranje, kretaće se i poljopri-

vredna proizvodnja u realizaciji postavljenih ciljeva koji su uostalom potpuno realni.

Intenzivan razvoj, kao i krupni zadaci koji se postavljaju u vezi sa investicionom izgradnjom zahtijevaju da se u idućim godinama građevinarstvu pokloni puna pažnja. Taj razvoj i zadaci nalažu da se naša građevinska operativa orijentiše na mnogo veću mehanizaciju i tehničku opremljenost, na racionalnije metode građenja, naročito industrijske metode, kao i na primjenu ekonomičnijih i savremenijih materijala i konstrukcija. Tom cilju biće podređen i dalji razvoj proizvodnje raznovrsnih građevinskih materijala, koja treba da omogući građevinskoj operativi brzo i jevtino građenje. Samo na taj način mi ćemo biti u stanju da efikasno koristimo investiciona sredstva i da blagovremeno obezbijedimo puštanje u pogon novih kapaciteta koji se planom predviđaju.

Uporedo s porastom proizvodnje, predviđen je i razvoj svih grana saobraćaja. Osnovni elementi toga razvoja nalaze se u zamašnijoj modernizaciji saobraćajnih sredstava, kao i u proširenju saobraćajne mreže i kapaciteta. U tom cilju predviđa se nabavka novih savremenih vozila, normalizacija i elektrifikacija pruga, zamjena parne vuče dizel vučom, kao i uvođenje drugih mjera u cilju modernizacije saobraćaja. Takođe će se pristupiti i izgradnji nekoliko novih železničkih pruga, savremenih puteva, posebno magistralnih, kao i izgradnji operativnih obala, luka, rječnih pristaništa i aerodroma. Sva ova ulaganja treba, s jedne strane, da pruže veći kvalitet saobraćajnih usluga, naročito u pogledu bržeg prevoza, redovitosti saobraćaja, a, s druge strane, i da omoguće širu integraciju cijele privrede.

Za ostvarenje ciljeva u saobraćaju predviđaju se mnogo veća sredstva nego u ranijim godinama. Izmijenjeni ekonomski položaj saobraćaja, koji će nastupiti u sljedećim godinama, doprinijeće da se postavljeni ciljevi ostvare. Kod ove grane administrativno i centralističko rukovođenje zadržalo se najduže. Usljed toga su i ekonomski odnosi unutar preduzeća prilikom raspodjele dohotka na dosadašnji način bili u jednom rudimentarnom obliku. Cijene usluga i tarife isto tako su bile formirane na neekonomskim i administrativnim osnovama. Promjena tarifa, cijena usluga na bazi ekonomskih kriterija, nov način raspodjele dohotka, kao i organizacione promjene koje se predviđaju, uspostaviće društveno-ekonomske odnose unutar pre-

duzeća na čvrste socijalističke odnose i stvoriće uslove stimulacije za inicijative kako pojedinaca tako i kolektiva. To će omogućiti saobraćajnim preduzećima da stvore svoje fondove za samostalno finansiranje modernizacije i proširenja svojih kapaciteta. Na taj način u toku izvršavanja petogodišnjeg plana stvoriće se širi uslovi za samofinansiranje kao i za stabilnije ekonomske odnose, tako da će se finansiranje saobraćaja iz centralnih fondova svesti na izgradnju većih železničkih i putnih magistrala i neke izuzetno krupne intervencije iz oblasti nabavke saobraćajnih sredstava, rekonstrukcija itd.

Pred ostale privredne oblasti, kao što su trgovina, ugostiteljstvo, turizam i uslužno zanatstvo takođe se postavljaju obimni zadaci. Oni proizlaze iz brzog porasta realnih dohodaka stanovništva i iz više strukture potrošnje do koje će svakako doći u idućim godinama. I u ovim oblastima radi se o proširenju kapaciteta, ali i o unošenju viših, savremenijih tehničkih standarda. Upravo, jedna moderno organizovana trgovina, razvijenost ugostiteljsko-turističkih usluga, kao i što veći broj najraznovrsnijih servisa za pomoć domaćinstvima predstavljaju osnovne ciljeve kojima težimo. Zbog toga se i predviđaju znaćajna sredstva za unapređenje ovih djelatnosti, kako bi one mogle potpunije zadovoljiti sve raznovrsnije potrebe potrošača. Pored toga, politika intenzivnijeg razvoja turističke privrede treba da osigura i veće prihode od inostranog turizma.

Ovakvi pravci razvoja pojedinih oblasti i grana privrede, a pre svega izložena struktura proizvodnje, jesu bitne pretpostavke za ostvarenje predviđene stope privrednog rasta. Na osnovu takve politike moguće je ostvariti usklađen razvoj cijele privrede, kao i ostale ciljeve plana, a naročito one sa područja spoljne trgovine i lične potrošnje.

b) Investiciona politika

Toj politici prilagođena je i investiciona politika koja predstavlja samo drugu stranu one proizvodne orijentacije koja je prethodno obeležena. Brzi razvoj proizvodnje i dohotka i promjene u strukturi te proizvodnje isto tako zahtijevaju visoke stope investicionih ulaganja. Međutim, udio privrednih investicija u društvenom proizvodu se samo neznatno povećava i to od dosadašnjih 28% na 30%. Pri tome je značajno istaći da će, uz ovo blago povećanje učešća investicija, ukupan obim ulaganja u privredu u narednih pet godina biti veći od ulaganja

izvršenih u proteklih deset godina, što govori o znatno većem proizvodnom potencijalu i većem obimu akumulacije kojom će se raspolagati. Zahvaljujući tome, ova relativno visoka stopa investicija može biti ostvarena bez teškoća i poremećaja i bez štete po razvoj lične i opštedruštvene potrošnje.

U skladu sa zadacima koji su postavljeni, prosečne godišnje bruto investicije po privrednim oblastima iznosiće:

U milijardama dinara
Struktura

	1957—1960.	1961—1965.	1957—1960.	1861—1965.
Industrija	207,9	403,0	43	47
Poljoprivreda	87,3	136,0	18	16
Šumarstvo	8,4	15,0	2	2
Građevinarstvo	15,4	35,0	3	4
Saobraćaj	119,9	193,0	25	22
Trgovina i ugostiteljstvo	32,4	58,0	7	7
Zanatstvo	7,6	14,0	2	2
Ukupne privredne investicije	478,9	854,0	100	100

Raspored investicija između osnovnih privrednih oblasti postavljen je tako da se osigura proporcionalno kretanje osnovnih odeljaka proizvodnje i cijele privrede. U vezi s tim znatnije se povećavaju investicije u industriju kao cjelinu, a naročito u neke njene ključne grane, kao što su na primjer energetika, crna metalurgija, hemijska industrija, zatim u građevinarstvo i proizvodnju građevinskog materijala. Kod investicija u poljoprivredu, koje će biti visoke i u narednim godinama, neophodno je ostvariti njihovo vremensko podudaranje sa investicijama u druge djelatnosti (prerada poljoprivrednih proizvoda, transport, trgovina itd.), kako bi se obezbijedila uspješna realizacija poljoprivredne proizvodnje.

U osnovi naše investicione politike nalazi se stalno poboljšanje njene efikasnosti koja proizlazi iz sistema privređivanja, razvitka produkcionih odnosa sa stimulativnim elementima za veću produktivnost rada, sve većih iskustava neposrednih proizvođača u načinu upravljanja privredom, uvođenja savremene tehnike i poboljšanja kvalifikacione strukture radnika. Međutim, prirodno je da će pojačano učešće dugoročnih i kapitalno intenzivnih investicija u izvjesnoj mjeri nepovoljno uticati na opštu efikasnost investicija. Da bi se skratili rokovi kod izvesnih dugoročnih investicija, biće neophodno još više proši-

riti uticaj svih onih društvenih i materijalnih faktora koji su i do sada poboljšavali efikasnost investicija. Pored toga, biće potrebno preduzeti i mnoge druge organizacione, ekonomske i tehničke mjere koje će ubrzati rokove aktiviranja investicija i obezbijediti racionalnije korišćenje proizvodnih fondova.

I pored toga što se u narednom periodu predviđaju intenzivna investiciona ulaganja, čak i izvjesno povećanje njihovog učešća u osnovnoj raspodjeli društvenog proizvoda, novi petogodišnji plan je vodio računa da takva politika ne ometa stabilnost tržišta i privrede uopšte. Zbog toga su predviđena obimnija ulaganja u obrtna sredstva i stvaranje društvenih materijalnih rezervi kako u gotovim proizvodima i sirovinama tako i u deviznim sredstvima. Te rezerve treba da u narednim godinama osujete pojave fluktuacija cijena, kao i druge štetne pojave na tržištu.

Da bismo u idućim godinama mogli sa uspjehom izvršiti zadatke koje pred nas postavlja novi petogodišnji plan, prvenstveno je potrebno voditi računa o predviđenom nivou i strukturi investicija, kako ne bi došlo do narušavanja utvrđenih proporcija raspodjele društvenih sredstava i prekoračenja planiranog obima investicija. Drug Tito je na V kongresu Socijalističkog saveza radnog naroda Jugoslavije naročito podvukao značaj ovog pitanja, ističući da bi nedopustivo bilo da se radi većeg obima investicija ugrozi stabilnost tržišta i tempo povećanja lične potrošnje i društvenog standarda, koji su bili jedan od odlučujućih faktora u dosad ostvarenim rezultatima — u porastu proizvodnje, nacionalnog dohotka i opšte privredne aktivnosti. Investiciona ulaganja moraju biti u skladu s našim materijalnim mogućnostima, i sa ekonomsko-političkim ciljevima kojima treba podrediti sve pojedinačne zahtjeve i želje.

c) Produktivnost rada, tehnika i kadrovi

Izložena proizvodna politika i tempo razvoja zahtijevaju takođe i dalji brži porast produktivnosti rada nego što je do sada bio ostvarivan. Računa se da će prosječna stopa porasta produktivnosti rada, mjere za povećanje društvenog proizvoda po jednom zaposlenom iznositi godišnje u privredi društvenog sektora gotovo 7% prema 4,9% koliko je ovaj porast prosječno iznosio za posljednjih sedam godina.

Posebno je značajno da će u narednom periodu porast produktivnosti rada biti pretežniji faktor povećanja proizvodnje

od uključivanja nove radne snage u proizvodnju, za razliku od dosadašnjeg razvoja kada je povećanje proizvodnje najvećim dijelom proisticalo iz veće zaposlenosti, a manjim dijelom iz porasta produktivnosti rada. Ta kvalitetna promjena, koja treba da nastupi u idućem razdoblju, istovremeno treba da obilježi jednu višu fazu razvoja naše privrede, što se vidi iz učešća zaposlenosti i produktivnosti rada u porastu društvenog proizvoda u pojedinim periodima:

Period	Učešće zaposlenosti i produktivnosti rada u društvenom proizvodu	
	zaposlenosti	produktivnosti
1954—1956.	77	23
1957—1960.	52	48
1961—1965.	48	52

Visoka stopa produktivnosti rada logično će proisticati iz veće primjene nove tehnike i tehnologije, kao i savremene organizacije proizvodnje. Naše mogućnosti u tom pogledu biće u idućim godinama neuporedivo veće nego ranije, s obzirom na dostignuti nivo privredne razvijenosti i veći obim investicija. Međutim, i potrebe za uvođenjem savremenijih tehničkih dostignuća, posebno u oblasti automatizacije i elektronike, svakim danom su sve veće, s obzirom na vanredno brz tempo tehničkog progresa u svijetu. Ići uporedo s progresom ne znači samo koristiti inostrana iskustva, već isto tako i potrebu da izgrađujemo i sopstvenu savremenu tehniku i pronalazimo moderna tehnološka rješenja, kako bismo mogli samostalno sve uspješnije rješavati složene probleme u proizvodnji.

Kao što sam istakao, predviđeni obim i struktura investicija omogućiće mnogo viši nivo tehničke opremljenosti, pošto će prosječna visina investicija za novo radno mjesto porasti u cijeloj privredi od 3 miliona dinara u periodu 1957—1960. godine na oko 4,8 miliona dinara u narednom petogodištu, odnosno za 60%.

Povećanje investicija za novo radno mjesto pokazuje da će naš budući razvoj sve više počivati na primjeni savremene tehnike, koja će biti primjenjivana u svim granama privrede, a naročito u crnoj metalurgiji, mašinogradnji, hemijskoj industriji i građevinarstvu. Ali i poredi te činjenice, vrlo značajne pri ocjenjivanju porasta produktivnosti rada — pošto je opšte-

poznato da je savremena tehnika danas naglo podigla proizvodnost rada svuda gdje se primjenjuje, za nas je podjednako važna i činjenica da ljudi koji se nalaze u procesu proizvodnje budu tako stimulirani da proizvode što više, što bolje i što racionalnije. Taj ljudski faktor u jednoj privredi, koja ima vrlo skokovita kretanja, u kojoj tržište raste i burno se širi, a koje opet nikada nije dovoljno zasićeno baš zbog takvog rasta i adekvatnog rasta ličnog i društvenog standarda, mora da odigra isto tako presudnu ulogu, povezan sa naprednom tehnikom u povećanju produktivnosti rada. Od toga koliko ćemo koristiti kapacitete i kako ćemo ih koristiti, pored ostalog, u jednoj privredi kakva je naša, zavisi u prvom redu od ljudi, njihove zainteresovanosti i njihove socijalističke svijesti. A mi se sada nalazimo na jednoj prekretnici: pretvaranja naše ekonomike od jedne zaostale u razvijenu i modernu ekonomiku, od agrarne u industrijsku zemlju, od proizvodnje u mnogim granama na zanatski način s niskim serijama, u proizvodnju s višim serijama i na savremeni industrijski način. Sve to skupa zahtijeva investicije ne samo u proizvodnju, nego i investicije u najširem smislu i u ljude. Ali u ljude ne na stari način, nego u ljude na takav način da se oni proizvodeći i učestvujući u raspodjeli dohotka mogu sami da brinu kako da stvore što bolje uslove da ono što daju društvenoj proizvodnji najadekvatnije odvajaju kako za nagrađivanje po učinku u radu tako i za investicije u društveni standard. Kao što je već ranije pomenuto, dosadašnja raspodjela dohotka došla je do kraja, i nema više rezervi za stimulativno pokretanje za veću produktivnost rada. To znači da samo dalji razvitak društveno-ekonomskih odnosa našeg društva, iz koga će nestati i posljednji ostaci najamnog rada, može razvezati sva ona čvorišta koja će oslobođenom radu dati još veći polet i stvoriti mu još veće uslove da on bude osmišljeniji i daleko produktivniji nego do sada. Dok je mjerenje odnosa tehnike po jednom radnom mjestu i proizvodnosti rada planski sagledljivo, dotle je mnogo teže i preciznije mjeriti, naročito za jedan duži planski period, tempo i porast proizvodnosti rada koji nastaje iz razvitka odnosa među ljudima u proizvodnji. Ali, s druge strane, sigurno je da postoje rezerve i da predviđena stopa, iako velika, može biti prebačena, s obzirom na dalji razvitak socijalističkih odnosa kod nas.

Sve šire uvođenje savremene tehnike i tehnologije svom oštrinom ističe potrebu sistematskog proširenja mreže naučno-

istraživačkih ustanova koje će svojim radom omogućiti bržu primjenu naučnih dostignuća. Propisi koje smo doneli u ovoj godini stvaraju povoljne uslove za rješavanje mnogih organizacionih i materijalnih pitanja vezanih za izvršenje ovog zadatka. Međutim, ostaje još mnogo problema koje u vezi s tim treba rješavati, naročito u oblasti kadrovske politike i izgrađivanja naučnih kadrova.

Nema sumnje da će u rješavanju pitanja produktivnosti rada, povezano sa sve širim uvođenjem savremene tehnike, presudnu ulogu imati naša umješnost da sinhronizovano sa razvojem materijalnih proiz odnih snaga uspješno rješavamo pitanja obrazovanja i pripremanja stručnih kadrova. Već sam podatak da će u narednih pet godina biti potrebno da osposobimo novih 85.000 lica sa visokom i višom spremom, blizu 170.000 sa srednjom spremom i preko 400.000 visokokvalifikovanih i kvalifikovanih radnika jasno govori o težini ovog zadatka. Iako će rješavanje ovog zadatka biti olakšano već preduzetim mjerama u oblasti školstva, ipak, s obzirom na duže vrijeme koje je potrebno za stvaranje stručnih kadrova, moraće se uložiti posebni napori za rješavanje ovog problema. Donošenjem Rezolucije o obrazovanju stručnih kadrova date su osnovne smjernice za rješavanje ovog problema i zadatak je svih nas, a posebno našeg školstva, da se ova Rezolucija što potpunije sprovede u život. U tom pravcu i Zakon o finansiranju školstva, koji je pred nama, doprinijeće uspješnijem rješavanju ovog pitanja.

Naravno, uporedo s novom tehnikom teći će i proces uključivanja nove radne snage u privredu, odnosno njeno prebacivanje iz poljoprivrede u druge oblasti. Ocjenjuje se da će u narednom periodu prosečan kontingent novozaposlenih iznositi oko 200.000 godišnje, što prevazilazi prosječni godišnji priraštaj aktivnog stanovništva, koji iznosi oko 130.000. To će smanjiti učešće poljoprivrednog stanovništva od oko 50% u 1960. na približno 42% u 1965. godini. Sva veličina ovog procesa, u kome se dešavaju krupne socijalne promjene našeg društva, najbolje se ogleda u činjenici što je samo još pre dvadeset godina poljoprivredno stanovništvo Jugoslavije sačinjavalo gotovo tri četvrtine ukupnog stanovništva. Nema sumnje da u procesu likvidacije pretežno agrarnog obilježja zemlje leže potencijalne mogućnosti intenziviranja poljoprivredne proizvodnje i povećanja opštedruštvene produktivnosti rada.

3. *Razvoj nerazvijenih područja*

Naš celokupni razvoj u idućim godinama stvaraće takođe i mnogo povoljnije uslove za brži i uspješniji razvitak nerazvijenih područja. Ti uslovi proizlaze iz činjenice da će privredni potencijal Jugoslavije tada biti znatno veći, što omogućuje i veća izdvajanja investicionih sredstava za ubrzani razvoj ovih područja. Zahvaljujući tome, postoje i realne mogućnosti da se izgradi jedan potpuniji sistem mjera koje treba da posluže toj svrsi.

I u ranijem periodu društvena zajednica je izdvajala iz svojih sredstava posebna sredstva namijenjena razvoju nerazvijenih dijelova Jugoslavije. U vezi sa ovim planom to se pitanje postavilo mnogo šire nego ranije, jer nerazvijeno područje naše zemlje obuhvata veću teritoriju i veći broj stanovnika. Područje koje je bilo ranije posebno tretirano kao nerazvijeno obuhvatalo je oko 3 miliona stanovnika. Sada se postavilo pitanje novog područja sa nešto većim brojem. Bili su ubedljivi kako politički tako i ekonomski razlozi o nužnosti jedne politike koja će ići za tim da zajednica ekonomski pomogne cijelo nerazvijeno područje zemlje, jer sticajem istorijskih uslova, kao i političko-društvenog života naših nacionalnih i regionalnih teritorija, stvarane su velike razlike u privrednom nivou i socijalnoj strukturi zemlje. Iako su izvjesne teritorije razvile industrijsku proizvodnju u socijalističkoj Jugoslaviji u odnosu na predratni nivo za preko 7 puta, kao što je Makedonija, za 10 puta kao što je Crna Gora, ipak su ostale još velike razlike u nacionalnom dohotku po stanovniku između razvijenih i nerazvijenih područja. Zato je bilo potrebno povećati sredstva centralnog fonda da bi se šire nerazvijeno područje brže razvijalo kako bi se te velike razlike u dohodku stanovništva u jednoj perspektivi relativno smanjivale. Pri tome je trebalo voditi računa o slijedećim postavkama: da se stvore takvi materijalni uslovi za razvoj nerazvijenih područja da on bude brži od jugoslovenskog prosjeka vodeći pri tome računa da taj razvoj ima realne uslove da u njemu dođe do izražaja najefikasnije i najrentabilnije ulaganje sredstava. Osim toga, tempo razvoja nerazvijenog područja morao je poštovati i činjenicu, radi proporcionalnog razvoja privrede uopšte, da stopa akumulacije ne bude tako oštro podignuta da ugrozi kako opšti razvoj, posebno razvoj lične potrošnje i standarda, tako i razvoj socijalističkih

odnosa u cjelini, što bi pri takvom kursu dovelo do usporavanja svih privrednih kretanja. U razmatranju toga problema trebalo je naći najoptimalniju mjeru koja neće ugroziti ni jedno ni drugo kretanje.

Proširenje investicionih ulaganja na šire područje imaće krupna politička i ekonomska pozitivna dejstva. Ne samo što će se proširiti područje u kojem će doći do višeg životnog standarda i drukčije strukture kupovnih fondova, ne samo što će se promijeniti socijalna struktura stanovništva i proširiti jugoslovensko tržište, nego će na mnogim dijelovima nerazvijenog područja početi i stvarno da se razvijaju socijalistički odnosi, koji su do sada bili u primarnim oblicima. Prema tome, tu su i forme samoupravljanja i društvene samoinicijative bile na mnogo nižem nivou nego tamo gdje smo imali razvijeniju privredu. Razvoj ovih područja ima i veliki značaj za naše privredno razvijenije krajeve, jer i ta područja stvaraju tržište za njihovu proizvodnju, naročito kapitalnih dobara. Sa ovim planom mi još više nego ranijih godina razvijamo socijalističke odnose na cijeloj teritoriji naše zemlje i smanjujemo naslijeđenu zaostalost u privrednoj sposobnosti pojedinih dijelova Jugoslavije. To je istovremeno put za suzbijanje raznih šovinističkih i lokalističkih pojava i put jačanja jedinstva našeg naroda.

Ukupna ulaganja u osnovne fondove privrede na nerazvijenim područjima u narednom periodu treba da iznose oko 1.180 milijardi dinara odnosno prosječno godišnje oko 236 milijardi dinara prema oko 100 milijardi dinara, koliko je prosječno ulagano u proteklim godinama. Ovim više nego dvostruko većim ulaganjima treba da se osigura prosječna godišnja stopa privrednog rasta za cijelo nerazvijeno područje od oko 14% prema stopi od 10,7% u proteklim godinama i prema stopi od 11,4%, koliko se predviđa za ukupnu privredu. U okviru tih stopa predviđa se da će se privredni razvoj u NR Makedoniji kretati po prosječnoj stopi od oko 14—15%, u Crnoj Gori i Autonomnoj Kosovsko-Metohijskoj Oblasti po stopi od oko 18—20%, dok će stopa rasta na nerazvijenom području u NR Srbiji, NR Hrvatskoj i NR Bosni i Hercegovini biti isto tako iznad jugoslovenskog prosjeka.

Osnovni put razvoja nerazvijenih područja treba da bude izgradnja industrije. Drugim riječima, želi se da se stvaranjem industrijskih nukleusa najbrže i najefikasnije mobilišu privredni i ljudski izvori za aktivnost svih sektora privrede. Tim pu-

tem se osigurava najbrži porast nacionalnog dohotka i zaposlenosti i najbrže mijenja socijalna struktura stanovništva. Pored industrijske i ostale proizvodnje, biće potrebno razvijati i one djelatnosti i službe koje predstavljaju tzv. privrednu i društvenu infrastrukturu, kao što je razvoj saobraćaja, izgradnja energetskih kapaciteta, usavršavanje kadrova itd.

Naša politika razvoja nerazvijenih područja u narednim godinama ne ograničava se samo na razmatranje poželjnog nivoa investicija, nego takođe utvrđuje i širok sistem mjera koje treba da osiguraju ostvarenje predviđenih zadataka. U vezi s tim, prije svega, treba istaći osnivanje Saveznog fonda za razvoj nerazvijenih područja, čija je namjena pretežno upravljena na izgradnju objekata prerađivačke industrije. Pri tome je značajno da će se sredstva ovog fonda dodjeljivati za razvoj nerazvijenih područja pod uslovima koji će biti povoljniji od opštih uslova za finansiranje investicione izgradnje. Zatim, iz fonda će se dodjeljivati sredstva i za obavezna učešća potrebna pri dobijanju zajmova iz Opšteg investicionog fonda. Pored toga, treba istaći da će investitori sa nerazvijenih područja imati prioritet u dodjeljivanju kredita iz sredstava Opšteg investicionog fonda ukoliko udovoljavaju opštim kriterijumima rentabilnosti, kao i da će se pružiti potrebna kadrovska, tehnička i druga pomoć u izvođenju investicionih programa i projekata. U svim ovim naporima računa se i sa znatnijim angažovanjem sredstava i inicijative organa narodnih republika, u okviru kojih se nalaze ova područja. Sve potrebne mjere, koje će se ogledati kako u jako povećanim sredstvima za razvoj tako i u tehničkoj, kadrovskoj i drugoj pomoći, učiniće proces društvenoekonomskog podizanja tih krajeva bržim nego što je on do sada bio i kao takav odraziće se pozitivno i na razvijeno područje i na razvitak jugoslovenske privrede u cjelini. Da bi se ostvarili ovi zadaci, svakako će biti potrebno mobilisati sve faktore i u republici i komuni u sprovođenju politike ubrzanog razvoja nerazvijenih područja.

4. *Razvijanje ekonomskih odnosa sa inostranstvom*

Utvrđena politika razvoja u narednom periodu vodila je u velikoj mjeri računa o tome da obim i struktura proizvodnje pruže potrebne uslove za intenzivnije širenje naše spoljne trgovine i svestranije razvijanje ekonomske saradnje sa inostran-

stvom. Na bazi takvog razvoja proizvodnje bilo je moguće predvidjeti značajniji porast spoljnotrgovinske razmjene, a, sem toga, i druge oblike ekonomskih odnosa sa inostranstvom, kao što su naučno-tehnička saradnja, proizvodna kooperacija, investicioni aranžmani sa pojedinim zemljama itd.

Glavni zadatak koji se pri tome postavlja na području spoljne trgovine jeste da se do kraja idućeg petogodišnjeg perioda, putem daljeg ubrzanog povećanja volumena prometa sa inostranstvom, otkloni deficit u tekućoj razmjeni dobara, tj. ostvari ravnoteža između ukupnog izvoza i ukupnog uvoza roba i usluga. Nema sumnje da će ispunjenje toga zadatka, koji predstavlja jedan od trajno važnijih ciljeva budućeg razvoja, značiti novi kvalitet koji privreda treba da postigne tokom narednog planskog razdoblja.

Ukupan obim razmjene dobara sa inostranstvom treba do 1965. godine da poraste za 74% u odnosu na 1960. godinu, što predstavlja njegovo uvećanje po stopi od oko 12% prosječno godišnje. Međutim, navedeni zadaci u oblasti platnog bilansa nalagali su da stopa rasta izvoza roba i usluga bude veća od stope porasta društvenog proizvoda i ukupnog izvoza, te je predviđeno da se izvoz kreće po prosječnoj stopi od oko 14% godišnje.

Težište porasta mase izvoza biće u još većoj mjeri stavljeno na industriju i industrijske proizvode, naročito razvojem serijske i masovne proizvodnje. Glavne nosioce industrijskog izvoza sačinjavaće one grane u kojima troškovi proizvodnje, obim, struktura i kvalitet proizvoda, mogu da osiguraju odgovarajuću ekspanziju izvoza i uopšte povoljniji položaj zemlje u međunarodnoj razmjeni dobara. U te propulzivne grane sa gledišta izvoza nesumnjivo spadaju metalna industrija, sa brodogradnjom i elektroindustrijom, zatim hemijska i drvna industrija, industrija celuloze i papira, obojena metalurgija i prehrambena industrija. Potrebno je istaći da su ove grane podjednako važne kako za unutrašnji razvoj tako i za razvoj našeg izvoza, jer se njihov napredak podudara sa dugoročnim tendencijama kretanja svjetske trgovine. Za intenzivnije širenje ovih grana Jugoslavija raspolaže povoljnim uslovima, a, sem toga, u ovim granama se može organizovati proizvodnja većih razmjera, što znači, uz niže proizvodne troškove, i postići istovremeno jača diverzifikacija izvoza.

U narednom periodu realno je očekivati i jačanje izvoza poljoprivrednih proizvoda, s obzirom na ubrzani razvoj poljoprivredne proizvodnje i promjenu njene strukture. U domenu poljoprivrede pretežniji dio izvoza sačinjavaće meso i uopšte proizvodi stočarstva, zatim kukuruz i ostale žitarice, a treba očekivati i osjetniji porast izvoza drugih poljoprivrednih proizvoda.

Važan elemenat koji treba da doprinese uravnotežavanju spoljnotrgovinske razmjene (shvaćeno kao razmjena dobara i usluga) biće nerobno poslovanje, tj. devizni prihod od pomorstva, tranzita i inostranog turizma. Zahvaljujući širenju naše pomorske flote, unapređivanju tranzita i stvaranju šire materijalne baze za inostrani turizam, naši devizni prihodi od nerobnog poslovanja treba da porastu u idućih pet godina za preko 70%, čime se ističe i njihov doprinos u budućim naporima oko uravnoteženja platnog bilansa.

U pogledu uvoza važno je istaći dva momenta: prvo, u strukturi uvoza osjetnije će porasti udio reprodukcionog materijala i proizvoda koji neposredno služe potrebama proširene reprodukcije, za razliku od ranijih godina, kada je hrana zauzimala veliko mjesto u uvozu. Drugi i mnogo važniji momenat jeste da stopa rasta uvoza treba da bude niža od porasta izvoza. Osnovni uslov da se ostvari takvo kretanje uvoza biće intenzivnije širenje domaće proizvodnje reprodukcionog materijala, naročito industrijskog porekla, jer se samo tim putem može sprečiti pretjerana ekspanzija uvoza u ovom i narednim periodima, i sa utvrđenim stopama uvoza realizovati planirani porast proizvodnje. Ovaj aspekt problema sa svoje strane ističe značaj buduće strukture proizvodnje i potrebu da se što potpunije i skladnije ostvari utvrđena proizvodna politika za naredni period.

Obilježeni razvoj naše spoljne trgovine iziskivaće njeno geografsko širenje, koje će istovremeno biti upravljeno na stvaranje uravnoteženih odnosa u ovoj razmjeni. Jugoslavija će težiti da trgovinsku razmjenu unapređuje i razvija sa svim područjima u duhu svoje miroljubive politike i svestrane saradnje sa drugim zemljama. To znači da će razmjena sa svim područjima biti u daljem porastu. Međutim, njeno najveće relativno ubrzanje treba očekivati sa azijsko-afričkim zemljama, koje danas započinju svoju industrijalizaciju. Ekonomski odnosi sa ovim zemljama jačaće kako putem povećanja redovne

robne razmjene tako i putem investicionih aranžmana i drugih oblika privredne saradnje.

Uopšte, naši ekonomski odnosi sa inostranstvom daleko prevazilaze okvire same robne razmjene. Postojeći ekonomski odnosi sa velikim brojem zemalja tražiće ubuduće još širu primjenu svih formi međunarodne privredne saradnje, koje, pored redovne trgovinske razmjene, čine solidnu osnovu razvoja trajnih i stabilnih ekonomskih veza sa drugim zemljama. U tom pravcu treba očekivati da će značajnu ulogu odigrati naučno-tehnička saradnja, izmjena tehničkih iskustava i, posebno, industrijska kooperacija, čiji cilj treba da bude veća podjela rada, specijalizacija i racionalnija organizacija proizvodnje.

Na kraju ovog izlaganja o spoljnoj trgovini i našim ekonomskim odnosima sa inostranstvom neophodno je ukazati na veličinu i ozbiljnost zadataka koji se u ovoj oblasti postavljaju pred našu privredu. Jačanje našeg položaja u međunarodnoj razmjeni nametnuće potrebu stalnog usavršavanja proizvodnje, podizanja njenog tehničkog nivoa, snižavanja troškova proizvodnje, ostvarivanja visokih standarda, jednom rečju, potrebu podizanja konkurentske sposobnosti cijele privrede. Ovoj kvalitativnoj strani razvoja mora se stoga posvetiti osobita pažnja, utoliko više što se i sama struktura spoljne trgovine značajnije mijenja u narednim godinama. Pored investicione politike i drugih mjera upravljenih na kvalitetno poboljšanje proizvodnje, posebnu ulogu u tome treba da odigra i postojeća reforma deviznog režima, koja će na nov način stimulisati elemente racionalnosti u spoljnoj trgovini i dati više inicijative privrednim organizacijama u spoljnotrgovinskom poslovanju.

5. *Lična potrošnja i društveni standard*

Kao rezultat cjelokupnog predviđenog razvoja treba u idućim godinama da se nastavi sa daljim intenzivnim porastom životnog standarda stanovništva. Ovaj porast je tako odmjeren da do jačeg izražaja dođe ljudski faktor, tj. uslovi života i rada, radne navike, stepen stručnosti i obrazovanja, što postaje sve presudnije za dalji razvoj proizvodnje, i produktivnosti rada, i za opštu efikasnost cijele privrede.

Ukupan porast lične potrošnje treba do 1965. godine da poraste za oko 50% u odnosu na 1960. godinu, što predstavlja

njeno povećanje od 8,8% prosječno godišnje. Ako se predviđeni porast lične potrošnje posmatra zajedno sa do sada ostvarenim porastom, onda imamo u periodu od 1953. do 1965. godine, dakle u razmaku od 13 godina, vrlo impresivno povećanje realne lične potrošnje po stanovniku od preko dva puta. Lična potrošnja uzeta zajedno sa razvojem društvenog standarda treba da za ovih 13 godina poraste po stanovniku za preko dva i po puta. Ovakav intenzivan razvoj životnog standarda omogućiće da se ubrzano smanjuju razlike koje još uvijek u tom pogledu postoje između nas i razvijenih zemalja.

Polazni princip u odmeravanju realnog nivoa zarada radnika u društvenom sektoru predstavlja funkcionalna zavisnost razvoja lične potrošnje od porasta produktivnosti rada. Stoga je i stopa povećanja prosječnih zarada radnika u privredi potpuno u skladu sa predviđenom dinamikom porasta produktivnosti rada. Visoka prosečna stopa realne lične potrošnje od 6,7% godišnje i njeno harmonično kretanje sa produktivnošću rada treba stimulativno da djeluje na razvoj proizvodnje i na ostale komponente u razvitku naše privrede.

Nema sumnje da će predviđeni tempo porasta lične potrošnje i opšte poboljšanje životnih uslova omogućiti značajne promjene u njenoj strukturi. Te promjene treba da dovedu do višeg standarda lične potrošnje, koji se odlikuje opadanjem relativnog učešća hrane i porastom učešća industrijskih proizvoda. Ocjenjuje se da će se relativno učešće hrane smanjiti od 42% u 1960. godini na ispod 38% u 1965. godini, pri čemu treba osjetno da poraste potrošnja kvalitetnih proizvoda, kao što je potrošnja mesa, mlijeka, jaja, šećera, koji su karakteristični za viši standard ishrane, a na račun apsolutnog i relativnog smanjenja potrošnje žitarica. Razumljivo da će ove promjene u strukturi ishrane, koje treba da se odigraju u jednom relativno kratkom vremenskom razdoblju, zahtijevati da budu podržane i odgovarajućom politikom cijena koja će ubrzati i stimulirati potrošnju kvalitetnijih namirnica.

Relativni udio industrijskih proizvoda u ukupnoj potrošnji stanovništva ocjenjuje se da će porasti od sadašnjih 39% na oko 46% u 1965. godini. Pri tome najizrazitiju promjenu treba očekivati u pravcu velikog povećanja potrošnje trajnih dobara, kao što su razni električni aparati za domaćinstvo, radio-aparati i televizori, automobili i sl., koja treba u razmaku od pet godina da se udvostruči. Prirodno da je ovakva ekspanzija traj-

nih dobara samo izraz jednog višeg standarda stanovništva, do kojeg će doći u idućim godinama. Ovakav standard predstavlja i osjetniji porast potrošnje drugih industrijskih proizvoda, kao na primjer tekstila, obuće, kućnog namještaja i sl.

Navedene promjene u strukturi lične potrošnje, naročito gradskog stanovništva, moraju biti praćene i značajnom ekspanzijom raznih vrsti servisa za pomoć domaćinstvima. Razumljivo da se pružanje usluga neće moći razvijati samo u uskim okvirima zanatske radinosti, već više kao nov, i u mnogome industrijalizovan mehanizam jedne razvijene djelatnosti bez koje se ne može zamisliti savremeni život gradskih porodica. Dosadašnja inicijativa i uspjesi u tom pogledu daju puno nade da će širenje i dobra organizacija ovih službi moći da zadovolji sve raznovrsnije potrebe građana.

Sve složenija struktura lične potrošnje ima vanredan značaj i u pogledu daljeg jačanja uloge unutrašnjeg tržišta. Veći lični dohoci i jače diferenciranje potrošnje znači intenzivniju i raznovrsniju tražnju industrijskih dobara, pri čemu tržište znatno utiče na diverzifikaciju proizvodnje, naročito prerađivačkih grana industrije, i na promjenu strukture te proizvodnje. Uzajamno stimulativno djelovanje proizvodnje i potrošnje još više će ubrzati razvoj i uskladiti odnose u privredi.

Uporedo sa intenzivnim porastom lične potrošnje predviđeno je i značajno povećanje rashoda u oblasti društvenog standarda, koji treba da raste po prosječnoj stopi od 13% godišnje. Pri tome je značajno istaći da će, za razliku od dosadašnjeg perioda, kada su naši napori uglavnom bili usmjereni na to da se otkloni pogoršanje uslova u različitim službama i djelatnostima društvenog standarda, u idućim godinama težište biti na proširenju ovih službi i na poboljšanju materijalnih i drugih uslova njihovog funkcionisanja. Već sama činjenica da će se u izgradnju stanova, škola, zdravstvenih, socijalnih i drugih ustanova ulagati prosječno godišnje gotovo dvostruko više nego u proteklim godinama (260 prema 140 milijardi dinara) govori o preokretu ka poboljšanju društvenog standarda, što predstavlja jednu od bitnih karakteristika našeg budućeg razvitka.

Investiciona izgradnja u oblasti društvenog standarda predstavljaće nesumnjivo jedan veliki ekonomski kompleks, veoma značajan ne samo sa gledišta poboljšanja uslova života građana već i sa gledišta razvoja proizvodnih snaga uopšte. Oko

društvenog standarda, posebno stambene izgradnje. koja zauzima najistaknutije mjesto, jer učestvuje sa preko 70% u ukupnim rashodima za društveni standard, formiraće se široko polje aktivnosti za različite grane proizvodnje, kao što su građevinarstvo, industrija građevinskog materijala, drvna industrija, industrija trajnih potrošnih dobara itd. Povećanje sredstava u stambeno-komunalnu djelatnost od 102 na 185 milijardi dinara prosječno godišnje i sredstava za izgradnju prosvjetnih, kulturnih, socijalnih, zdravstvenih i drugih objekata od 36 na preko 72 milijarde dinara, zahtijevaće u svim pravcima intenzivno širenje proizvodnje. Prema tome, predviđeni razvoj društvenog standarda podsticaće mnoge privredne aktivnosti, te kao takav predstavlja jedan od veoma propulzivnih sektora u budućem razvoju naše privrede.

Propisi koje smo donijeli u oblasti finansiranja pojedinih službi društvenog standarda, kao i onih koji su u pripremi, pružaju povoljne uslove za ostvarenje predviđenog zadatka.

6. *Promjene u privrednom sistemu*

Prilikom izrade plana izvršene su opsežne analize na liniji odnosa između plana razvoja i privrednog sistema. Koncepcija razvoja materijalne proizvodnje i potrošnje morala je da uključi u sebe i sve pretpostavke daljeg razvoja socijalističkih odnosa proizvodnje koji uslovljavaju ostvarenje postavljene koncepcije razvoja. Uslovljenost i međusobna zavisnost proizlazi iz činjenice da koncepcija razvoja u svojoj osnovi nije ništa drugo do predviđanje, na bazi sagledavanja realno mogućih privrednih kretanja, ostvarenja tempa razvoja privrede u jednom određenom periodu. Da bi se koncepcija razvoja ostvarila, nužno je sagledati i sve one mjere i instrumente preko kojih se svjesno može uticati na ostvarenje materijalnih ciljeva.

Za razliku od planova u drugim zemljama, gdje je svjesni direktivni elemenat uglavnom postavljen odozgo, što dolazi do izražaja u detaljnim instrukcijama kako kvantitativnih tako i kvalitativnih materijalnih odnosa i kretanja, naši planovi, iako imaju isto tako direktivnih svjesnih elemenata, postavljeni su tako da u određenim okvirima materijalnih kretanja dejstvuju na određen način i tržišni odnosi, i slobodno odlučivanje, i samostalno planiranje neposrednih proizvođača. To znači da je kod

nas voljni i svjesni elemenat, koji u drugim zemljama dolazi odozgo, u mnogome zamijenjen slobodnim djelovanjem i odlučivanjem oslobođenih proizvođača. Drugim riječima, da bi jedna koncepcija razvoja kod nas postala plan razvoja, nužno je potrebno stvoriti uslove razvoja i produkcionih odnosa putem takvog privrednog sistema u kome će proizvođači uticati svojim odlukama i postupcima na kretanje materijalne proizvodnje, oslobođeni svih ekonomskih pritisaka kako u proizvodnji tako i raspodjeli, osim onih koje društvo kao cjelina nužno mora da vrši u cilju odvajanja ili regulisanja za opštedruštvene potrebe, podrazumijevajući tu i potrebe za razvoj koje društvena zajednica preuzima na sebe.

Odnosi proizvodnje i na njima izrađen privredni sistem, koji treba neprekidno da se razvija u smislu sve veće međusobne skladnosti i veće efikasnosti, u slijedećem periodu mora isto tako da pretrpi promjene i usavršavanja. Razmatranja u toku izrade koncepcije razvoja pokazala su da dosadašnji sistem raspodjele, koji je odigrao krupnu ulogu u razvoju proizvodnje i socijalističkih društvenih odnosa, pokazuje danas, a još više bi ispoljavao ubuduće, tendenciju kočenja razvitka proizvodnih odnosa, ako se ne uklone u njegovom mehanizmu mnogi nedostaci. Na prvom mestu tu dolaze oni elementi koji ne podstiču na veću proizvodnost rada, koja u budućem razvoju predstavlja jedno od ključnih pitanja kako proizvodnje tako i potrošnje. Treba ukloniti u sistemu raspodjele sve one prepreke koje u suštini znače oslobođenje rada i ukidanje ostataka najamnih odnosa. U vezi s tim razmatrani su mnogi drugi problemi nastali u dosadašnjem razvitku, koje treba rješavati da bi dejstvo tog oslobođenja rada imalo šire razmjere u našem društvu.

U prvu grupu problema ulaze pitanja iz oblasti ekonomike preduzeća: nejednaka ekonomika između preduzeća unutar pojedinih grana proizvodnje, između proizvodnih grana i između pojedinih područja. Unutar pojedinih grana postoje krupne razlike među grupacijama preduzeća mjereno prema rentabilnosti preduzeća ili njegovoj akumulativnosti. Različit ekonomski položaj preduzeća nužna je i opravdana pojava, jer je to najvećim dijelom rezultat različite produktivnosti rada. Međutim, sa gledišta mogućnosti autofinansiranja, kao i mogućnosti povećanja ličnih dohodaka radnika pitanje se postavlja drukčije, naime o perspektivi stvaranja materijalnih mogućnosti ukoliko su u pitanju objektivni uslovi, zastarjela sredstva, nizak organ-

ski sastav da takva preduzeća poboljšaju strukturu svojih osnovnih sredstava da bi postala rentabilnija ili akumulativnija. Nema ovdje nikakve sumnje da u dvojakom interesu iskrsava problem tih preduzeća: i kao problem najbržeg razvoja proizvodnih snaga i kao problem razvoja socijalističkih odnosa. Oba ova interesa imaju svoje društveno opravdanje i oba traže društvenu intervenciju spolja. Dok su razlike između preduzeća, nastale najvećim dijelom uslijed internih uslova proizvodnje i načina poslovanja, odnosno produktivnosti rada, dotle su razlike između grana posljedica tržišnih uslova za pojedine grane. Jedan od presudnih momenata koji stvara te tržišne uslove pojedinih grana jeste velika distorzija cijena, pošto su se odnosi u cijenama u dosadašnjem kretanju privrede formirali i pod uticajem, u raznim periodima, administrativnih mjera, koje su u momentu donošenja imale svoje opravdanje, ali su razvitkom privrede postepeno gubile svaki opravdani razlog. Tako danas imamo u realizaciji proizvoda nejednako valoriziranu količinu rada ili nejednako valoriziranu količinu uloženih sredstava u pojedinim granama privrede. Ta situacija traži potrebu iznalaženja kriterijuma za društvenu intervenciju u stvaranju tržišnih uslova za one grane privrede koje na tržištu imaju nepovoljan položaj. A to, drugim riječima, znači, otvaranje procesa za jedan drugi odnos i raspored u cijenama, kao i drugi odnos u akumulaciji. Stvaranje novih odnosa u cijenama svakako ne znači i stvaranje takozvanog „otvorenog tržišta" na kome će se sve cijene kretati i formirati po tržišnim zakonima, jer bi taj put značio u našim uslovima otvaranje takvog procesa koji bi narušio ne samo stabilnost tržišta nego i skladan razvoj privrede i normalan razvitak socijalističkih odnosa. Planski okviri razvoja, kao i instrumenti sistema uticaće na formiranje cijena i ubuduće, samo sada sa jednog drugog nivoa i u drugim materijalnim odnosima. I u buduće neće biti moguće izbjeći intervencije društva, pa i putem plafoniranja cijena, pošto svako plafoniranje ne znači ugušivanje ekonomskih cijena. Uslovi na našem tržištu traže stalnu intervenciju društva u raznim formama da određene tržišne stihije, monopolska i druga kretanja usmjeri i uskladi sa opštim kretanjima cijena na bazi opštih društvenoekonomskih kretanja u pojedinim periodima našeg razvitka.

Treći kompleks pitanja predstavlja ekonomska komuna i teritorijalnih područja, o kome je bilo ranije govora, a četvrti

problem — pitanje proširene reprodukcije u pojedinim granama. Postoje razlike koje se javljaju u granama proizvodnje sredstava za proizvodnju (i to proizvodnje sredstava rada i predmeta rada) i grana proizvodnje sredstava za potrošnju. Ako je naša osnovna linija u perspektivnom razvitku usklađenost ova dva odjeljka proizvodnje, onda skladan razvoj zahtijeva nešto brži tempo razvoja proizvodnje sredstava za proizvodnju. U tome odjeljku investicije su po obimu veće, period izgradnje duži i efikasnost uloženih sredstava manja nego što je to u odjeljku proizvodnje sredstava za potrošnju, i zbog toga ta proizvodnja traži budniju opštedruštvenu kontrolu u njenom razvoju. Izneo sam ona pitanja koja će buduća razrada sistema morati uzeti u obzir, jer je proces usklađivanja cijena već otpočeo, a plan je morao predvidjeti određena centralna sredstva za investicije kod zastarjelih preduzeća da bi im se dala mogućnost boljih tržišnih uslova, kao i sredstava za finansiranje zaostalih rejona i osnovnih krupnih objekata u granama proizvodnje sredstava za proizvodnju. Sa svim ovim promjenama, kao i promjenama u kreditnom sistemu i uvođenjem devizne reforme, koja treba da stvori jače uslove za stabilnija materijalna kretanja i efikasniju razmjenu sa inostranstvom, otklanjaju se mnogi nenormalni odnosi nastali u privredi i stvaraju uslovi da nov način raspodjele dohodka stvarno pokrene širi i ravnomjerniji razvitak društvenoekonomskih odnosa, obuhvatajući ubuduće ne samo one grane proizvodnje koje su i od ranije imale povoljan tržišni položaj nego i druge grane, a posebno nerazvijene teritorije koje će imati intenzivan privredni razvoj.

Iako će nova raspodjela dohodka dovesti do nešto veće decentralizacije sredstava nego što se predviđalo, ona u uslovima izmijenjenog položaja grana i preduzeća na tržištu neće značiti nikakvu bitnu preraspodjelu sredstava, nego će samo ona preduzeća i one grane koje budu bolje poslovale i u kojima će produktivnost rada biti veća sada pod povoljnijim uslovima za svu privredu ostvarivati i veća slobodna sredstva za lične dohodke i fondove preduzeća. To će se odraziti na povećanje društvenog proizvoda i na opšti polet privrede u cjelini.

Definišući našu privrednu politiku, ovaj plan nije mogao da obuhvati niti da reši sve probleme. Razrada privrednog sistema sa svim potrebnim instrumentima tek predstoji. Ukoliko objektivni razvitak bude zahtijevao, natupaće i promjene i cje-

lishodnija rješenja u cilju što bolje izgradnje materijalne osnove društva. Plan nije mogao da ima druge ciljeve osim da, usklađujući sve one protivurječnosti koje postoje objektivno u materijalnim kretanjima, pronađe optimalne ekonomskodruštvene uslove za što veću proizvodnju i što veću produktivnost rada, za takav razvitak materijalno-proizvodnih odnosa koji će široko razviti materijalnu bazu našeg socijalističkog društva. On nije mogao da ima druge ciljeve osim da na bazi porasta materijalne proizvodnje stvara uslove za dalji razvoj socijalističkih odnosa i za jačanje svijesti slobodnih proizvođača i građana naše zemlje o njihovim velikim zadacima izgradnje socijalističke ekonomike i socijalističkog društva. S tog stanovišta naredni period predstavlja jedno novo poglavlje u našem razvitku, poglavlje uzdizanja naše zemlje na nivo razvijenih zemalja, poglavlje još razvijenije i stabilnije socijalističke demokratije.

Cifre poznate još od Petog kongresa Socijalističkog saveza radnog naroda Jugoslavije znače impozantan hod našeg ekonomskodruštvenog razvitka, one same po sebi izražavaju veličinu zadatka koji stoji pred nama, koga će naši radni ljudi izvršiti i najvjerovatnije i prebaciti, kao što je bio slučaj i sa ranijim planom. I ako te krupne zadatke, ali pod uslovima mnogo povoljnijim nego ranije, jer su naša iskustva bogatija, naše sposobnosti veće i naš život svestraniji, u svim našim preduzetnim, komunalnim i drugim planovima i programima postavimo kao naše osnovne ciljeve, mi ćemo u 1965 godini zapisati među ostalima još jedan datum, značajan u istoriji razvitka kako socijalističke ekonomike tako i socijalističkih odnosa u našoj zemlji.

DRUŠTVENI PLAN

privrednog razvoja Jugoslavije od 1961. do 1965. godine

UVOD

1. Vrlo velika i neprekidna zalaganja i napori koje je radni narod Jugoslavije u celom posleratnom periodu činio radi savlađivanja nasleđene privredne zaostalosti i stvaranja materijalnih osnova za poboljšanje uslova života ljudi i izgradnju socijalističkog društva, davali su iz godine u godinu sve osetnije i veće rezultate. Ti rezultati naročito su bili veliki u periodu izvršavanja Društvenog plana privrednog razvoja Jugoslavije od 1957. do 1961. godine. Tih godina rast proizvodnih snaga i proizvodnje bio je brži i naročito mnogo svestraniji u poređenju sa rastom ranijih godina. Prvih pet godina posleratne izgradnje, u periodu od 1948. do 1952. godine, nacionalni dohodak povećavao se po stopi 1,9% prosečno godišnje; u drugom periodu, od 1953. do 1956. godine, stopa rasta nacionalnog dohotka iznosila je 8,4%; u periodu od 1957. do 1960. godine ona iznosi 13,0% godišnje.

Svestranost privrednog razvoja za poslednje četiri godine došla je do izražaja kako u proizvodnji, zaposlenosti, investicijama, tako i u osnovnoj raspodeli nacionalnog dohotka.

2. Pored nastavljanja intenzivnog razvijanja industrijske proizvodnje, što je bila osnovna karakteristika i privrednog razvoja u prvom periodu, za poslednje četiri godine došlo je do velikog uspona i svih ostalih oblasti privrede, a naročito poljoprivredne proizvodnje. Poljoprivredna proizvodnja je prvih godina stagnirala, čak je u izvesnoj meri i opala, i njen uspon počinje 1953. godine. Taj uspon, u početku blag, poslednjih godina znatno se ubrzao. Takav razvoj ilustruje ova tabela (prosečna godišnja stopa rasta u %):

	Period 1948—52.	Period 1953—56.	Period 1957—60.	Period 1948—60.
Nacionalni dohodak	1,9	8,4	13,0	7,2
Industrijska proizvodnja[1]	6,4	12,8	14,2	10,7
Poljoprivredna proizvodnja[1] [2]	—1,5	4,1	10,5	4,9
Eksploatacija šuma, industrijska seča	2,5	—4,7	2,6	3,8
Građevinarstvo[1]	—0,9	—2,0	16,2	3,8
Saobraćaj[1]	6,9	9,5	13,3	9,6

Sa velikim usponom poljoprivredne proizvodnje, sa povećanjem industrijske seče drveta u šumarstvu, sa istovremenim razvijanjem energetskih izvora i sirovinske baze u industriji i rudarstvu, prirodna bogatstva zemlje su intenzivnije i mnogo racionalnije korišćena u periodu od 1957. do 1960. godine. Uporedo sa tim nastavljen je i znatno povećan rast prerađivačke industrije i u tome posebno rast proizvodnje roba za ličnu potrošnju stanovništva. Time je korigovano zaostajanje koje je na ovom sektoru proizvodnje stvoreno u periodu do 1952. godine, a još uvek nedovoljno savladano u godinama od 1953. do 1956. Proizvodnja robe za ličnu potrošnju u industriji povećavala se u periodu od 1948. do 1952. po stopi od 1,8% prosečno godišnje, u periodu od 1953. do 1956. po stopi od 12,8%, a za poslednje četiri godine po stopi od 15,7% prosečno godišnje.

3. Stalni i vrlo intenzivni razvoj industrije, širenje socijalističkog sektora u poljoprivredi, uporedno razvijanje svih ostalih oblasti privrede, kao i svestran razvitak društvenih službi, znatno su povećali obim zaposlenosti u društvenom sektoru. Broj radnika i službenika u društvenom sektoru povećao se od oko 2,400.000 u 1956. godini na oko 3,200.000 u 1960. godini. Zapo-

[1] Fizički obim.

[2] Sve stope su izračunate prostom geometrijskom progresijom. Da bi se u ovakvom računu izbegle nepravilnosti do kojih dolazi u stopama kod poljoprivredne proizvodnje zbog oštrih godišnjih oscilacija, ovde su stope računate na bazi dvogodišnjih proseka (dosada je postojalo redovno smenjivanje rodnih i nerodnih godina). Na taj način stopa za prvi period izračunata je iz odnosa obima proizvodnje u dvogodišnjem proseku 1951—52. prema proseku 1947—48; za drugi period iz odnosa proizvodnje u dvogodišnjem proseku 1955—56., prema proseku 1951—52; i u trećem periodu iz odnosa proizvodnje u proseku 1959—60., prema 1955—56. godini. (Podaci Saveznog zavoda za statistiku — SG 1960. godine, za 1960. godinu ocena Saveznog zavoda za privredno planiranje.)

šljenost u društvenom sektoru povećavala se u periodu od 1957. do 1960. godine za oko 195.000 prosečno godišnje, što je znatno više od godišnjeg priraštaja aktivnog stanovništva. Na taj način se poslednjih godina ubrzao proces menjanja ekonomske i socijalne strukture stanovništva u pravcu apsolutnog smanjivanja seljačkog stanovništva i povećavanja radništva.

4. I pored vrlo velikog rasta zaposlenosti u društvenom sektoru privrede, za poslednje četiri godine došlo je do povećanja produktivnosti rada u svim oblastima privrede. Taj porast bio je naročito velik u poljoprivredi društvenog sektora, gde je iznosio 9,8% prosečno godišnje. U industriji je i u poslednjim godinama porast proizvodnje počivao pretežnije na angažovanje nove radne snage, a manje na povećavanju proizvodnog učinka po radniku. Ali značajno je podvući da je za poslednje četiri godine taj učinak znatno povećan u odnosu na ranije godine. Produktivnost rada u industriji povećavala se prosečno godišnje za 3% u periodu od 1953. do 1956., dok je stopa porasta za poslednje četiri godine iznosila 6,2% godišnje, i time bila preko dva puta veća od stope u prethodnom periodu.

5. Uporedo sa daljim intenzivnim ulaganjima u privredu došlo je za poslednje četiri godine i do ubrzanog podizanja lične potrošnje stanovništva i razvijanja službi društvenog standarda.

Lična potrošnja stanovništva je do 1949. godine pokazivala jasnu tendenciju rasta; u godinama 1950. do 1952. ona je zbog posebnih okolnosti stagnirala, čak delimično, posmatrano po obimu, i opala. Njen ponovni rast počinje 1953. godine i za četiri naredne godine ona je porasla za 17,5%. Time je u izvesnoj meri nadoknađeno zaostajanje u ranijim godinama. U periodu od 1957. do 1960. godine realna lična potrošnja povećala se za 45,8%, u odnosu na 1956. godinu, čime je ostvarena prosečna godišnja stopa rasta od 9,9%. Ovo znatno poboljšanje uslova života stanovništva za poslednje četiri godine, naročito uslova života radnika i službenika, presudan je rezultat napora koji su u celom posleratnom periodu vršeni u cilju podizanja materijalne osnove našeg društva.

Podizanje materijalnih i kulturnih uslova života ljudi još u većoj meri dolazi do izražaja sa činjenicom da su poslednje četiri godine izvršena velika ulaganja proširivanjem materijalne osnove za razvoj društvenog standarda. Prvih pet godina posleratne izgradnje ulagano je u stambenu i komunalnu izgradnju,

u podizanje i opremanje škola, u kulturne i zdravstvene ustanove i ustanove za socijalno staranje 57,5 milijardi dinara (računato u cenama 1956. godine) prosečno godišnje, a za naredne četiri godine, u periodu od 1953. do 1956. godine, 52,2 milijarde dinara prosečno godišnje. U prvom periodu takvo ulaganje u društveni standard predstavljalo je 16,7 od ukupnih investicija u osnovna sredstva, u drugom periodu 13,8%. U periodu od 1957. do 1960. godine ulaganje u društveni standard iznosilo je 121,1 milijardu dinara prosečno godišnje i predstavljalo je 21,2% od ukupnih investicija u osnovna sredstva. Za poslednje četiri godine uloženo je, prema tome, u društveni standard približno onoliko koliko za prethodnih devet godina.

6. Brži tempo privrednog razvoja za poslednje četiri godine omogućio je veliko proširenje ekonomskih odnosa sa inostranstvom. Izvoz roba i usluga povećao se za četiri godine za 72,0%. Istovremeno je, zahvaljujući rezultatima povećanja poljoprivredne proizvodnje, gotovo potpuno eliminisan uvoz hrane — pšenice, masti i šećera, koji je jedno vreme predstavljao preko jednu četvrtinu ukupnog uvoza. Veliko povećanje izvoza i eliminisanje uvoza hrane omogućili su bolje snabdevanje industrije i poljoprivrede reprodukcionim materijalom iz uvoza, veću nabavku inostrane opreme i znatno bolje snabdevanje unutrašnjeg tržišta robom za ličnu potrošnju stanovništva. Uvoz robe i usluga se za poslednje četiri godine povećao za 69,4%.

7. Svestranost privrednog razvoja za poslednje četiri godine došla je do izražaja i u pogledu ravnomernijeg teritorijalnog rasporeda podizanja proizvodnih snaga. U ovom periodu bilo je moguće doslednije voditi politiku pomaganja privredno slabije razvijenih područja Jugoslavije i pristupiti otklanjanju jakih neravnomernosti u tempu razvoja pojedinih područja, koje su nastale prvih godina posleratne izgradnje. Na osnovu zadataka Društvenog plana privrednog razvoja Jugoslavije od 1957. do 1961. godine, poslednje četiri godine ostvarivali su se posebni programi investicija u NR Makedoniji, NR Crnoj Gori, i Autonomnoj Kosovsko-Metohijskoj Oblasti. Ti programi, s obzirom na to što je u njima poseban naglasak stavljen na izgradnju velikog broja novih industrijskih postrojenja, znatno će popraviti položaj tih područja. U periodu od 1957. do 1960. godine saveznim i republičkim sredstvima započeto je finansiranje izgradnje niza industrijskih postrojenja i u ostalim nerazvijenim područjima Jugoslavije. Pored toga, jačim pri-

vrednim ulaganjima, naročito intenzivnim ulaganjima u poljoprivredu, za poslednje četiri godine u izvesnoj meri je nadoknađen sporiji razvoj do koga je došlo u prvom periodu posleratne izgradnje u područjima u kojima poljoprivreda ima veće učešće.

8. Zahvaljujući ovakvom brzom i svestranom razvoju u toku poslednje četiri godine, osnovni zadaci Društvenog plana privrednog razvoja Jugoslavije od 1957. do 1961. godine ostvareni su i premašeni za četiri godine. To pokazuje sledeća tabela:

	Predviđanja Plana za period 1957—61.	Ostvarenje za period 1957—60.
Nacionalni dohodak[3]	54,4	63,0
Industrijska proizvodnja[3]	70,0	70,0
Poljoprivredna proizvodnja[3]	41,2[4]	59,8[4]
Šumarstvo, industrijska seča[3]	8,4	11,4
Izvoz roba[3]	73,4	76,7
Uvoz roba[3]	41,9	70,5
Lična potrošnja[3]	34—40	45,8
Investicije u osnovna sredstva, ukupan iznos[5]	2.557,5	2.280,2
Investicije u društveni standard[5]	545,3	484,6
Investicije u stambenu i komunalnu izgradnju[5]	371,2	355,5

Izvršenje zadataka Društvenog plana privrednog razvoja Jugoslavije od 1957. do 1961. godine nije bilo na nekim sektorima dovoljno ravnomerno. U stambenoj i komunalnoj izgradnji i uopšte u ulaganjima u društveni standard nisu za četiri godine ostvareni svi zadaci postavljeni Planom. U industrijskoj proizvodnji znatno je premašena proizvodnja sredstava rada i proizvodnja robe za ličnu potrošnju, a mnogo manje je Plan prebačen u proizvodnji nekih sirovina u polufabrikate, kao i u proizvodnji građevinskog materijala. Taj nesklad u izvršavanju Plana dovodio je povremeno do nestabilnosti tržišta, do smanjivanja zaliha nekih proizvoda, i naročito je to uticalo na veliko

[3] Povećanje u procentima.

[4] Povećanje se odnosi na prosek 1951—55. Kao izvršenje je uzet dvogodišnji prosek 1959—60. godine.

[5] U milijardama dinara.

premašenje planiranog uvoza, posebno uvoza sirovina i polufabrikata. Zbog toga zadatak Plana u pogledu smanjivanja deficita platnog bilansa nije potpuno izvršen, iako je taj deficit u ovom periodu relativno smanjen.

Ispunjenje osnovnih zadataka Plana za manje od četiri godine, i pored pomenutih neravnomernosti, jasno ukazuje da su snage, stvorene velikim naporima i akumulirane u celom posleratnom periodu, kao i pravilna politika u razvijanju društveno-ekonomskih odnosa, bile mnogo jače nego što se u vreme donošenja Plana pretpostavljalo.

9. Veliki porast proizvodnje i produktivnosti rada, naročito za poslednje četiri godine, bitno je izmenio nivo opšte privredne razvijenosti i strukturu privrede. Nivo razvijenosti i struktura proizvodnje i potrošnje danas su osetno drukčiji od nivoa i strukture iz ranijih godina, a pogotovo drukčiji od nivoa i strukture privrede u predratnoj Jugoslaviji.

10. Vrlo velike i presudne promene nastupile su u proizvodnji. Osnovna, preovlađujuća i određujuća grana proizvodnje postala je konačno industrija. Ona danas učestvuje sa blizu 50% u formiranju ukupnog nacionalnog dohotka, i otuda njen brži rast presudno deluje na rast cele proizvodnje i privrede. Industrija danas kod nas zapošljava 1,000.000 radnika; njena proizvodnja je 4,5 puta veća od proizvodnje u predratnoj Jugoslaviji i 2,8 puta veća od proizvodnje u 1952. godini. Njen brzi rast postao je vrlo stabilan, jer poslednjih osam godina stopa godišnjeg povećanja industrijske proizvodnje nije silazila ispod 10%. Za 13 godina posleratnog razvoja ne samo da se javila proizvodnja velikog broja novih proizvoda nego su se razvile i čitave grane koje nisu postojale pre rata. Elektroindustrija sa proizvodnjom elektroopreme, kablova, električnih aparata za domaćinstvo u obimu koji gotovo pokriva velike i stalno rastuće potrebe zemlje, pomorska brodogradnja sa proizvodnjom velikih brodskih jedinica i velikim isporukama inostranstvu, proizvodnja i prerada nafte koja pokriva potrebe zemlje u ovom važnom i sve značajnijem gorivu, — to su gotovo u celini nove grane industrijske proizvodnje, stvorene u posleratnom razvoju. Pored toga, nivo proizvodnje metaloprerađivačke industrije, sa proizvodnjom industrijskih uređaja, alatnih mašina, poljoprivrednih i građevinskih mašina, voznih sredstava, dizel-motora, kamiona, traktora itd., danas je devet puta veći od predratnog; hemijske industrije sa novom proizvodnjom plastičnih masa, veštačkih

vlakana, veštačkih đubriva itd. — 7,4 puta; proizvodnje električne energije — 7,5 puta, crne metalurgije — 7,0 puta itd.

Takva industrija je po svome obimu i strukturi proizvodnje danas sposobna da potpunije snabdeva sve oblasti privrede raznim reprodukcionim materijalom, da u znatnoj meri daje mašine i uređaje za dalji intenzivan razvoj proizvodnih snaga, da daje sve veće količine robe za izvoz i da sve potpunije i raznovrsnije snabdeva unutrašnje tržište robom za povećanje lične potrošnje stanovništva.

11. Značajne promene nastupile se u poljoprivredi. Nivo njene proizvodnje danas je za oko 60% viši od nivoa proizvodnje pre rata. Sa takvim nivoom ona je sve više sposobna da snabdeva prehrambenu industriju sirovinama, da povećava količine viškova za izvoz i, što je najpresudnije, ona je sposobna da u celini pokriva rastuće potrebe ishrane stanovništva.

Rast poljoprivredne proizvodnje poslednjih godina počiva na vrlo velikom usponu socijalističkog sektora, na razvoju poljoprivrednih dobara, zadružnih ekonomija i sve raznovrsnijih oblika proizvodne saradnje socijalističkog sektora sa individualnim proizvođačima. Na socijalističkom sektoru se u poslednjim godinama, zahvaljujući vrlo velikim društvenim ulaganjima i merama za savremeniju organizaciju procesa rada, razvila vrlo produktivna proizvodnja, iako ekonomski rezultati nisu bili uvek zadovoljavajući, iz objektivnih ili subjektivnih razloga. Dobra, ekonomije i zadruge u sve većoj meri upotrebljavaju visokoprinosno seme, veštačka đubriva i ostala sredstva za unapređivanje proizvodnje, i sve su potpunije opremljena savremenim oruđima za proizvodnju. Upotreba veštačkog đubriva po jednom hektaru obradive površine na krupnim društvenim gazdinstvima bila je minimalna u 1952; u 1956. ona je iznosila već 212 kg, a u 1960 iznosi 823 kg. Na jedan traktor dolazilo je u celoj poljoprivredi 1952. godine 1.380 hektara obradive površine, odnosno 480 hektara na krupnim društvenim gazdinstvima, u 1956. godini na jedan traktor dolazilo je 694 hektara ukupne obradive površine, a 84 hektara na krupnim društvenim gazdinstvima; danas na jedan traktor u celoj poljoprivredi otpada 285 hektara obradive površine, a oko 50 hektara na krupnim društvenim gazdinstvima. Znatno je povećan i ostali mašinski park i posebno u tome on je mnogo raznovrsniji nego ranije. Vrlo velike površine, ne samo krupnih društvenih gazdinstava, zasejavaju se danas visokoprinosnim semenima, naročito pšenice i kukuruza. Zbog

svega toga danas su prinosi na krupnim društvenim gazdinstvima visoki, naročito za dve najvažnije ratarske kulture — pšenicu i kukuruz — gde su i napori za unapređivanje proizvodnje u proteklom periodu bili najveći. Prosečni prinos po hektaru pšenice na krupnim društvenim gazdinstvima u dvogodišnjem proseku 1959. i 1960. godine iznosio je 37,5 metarskih centi, a kukuruza 47,9 metarskih centi. Zahvaljujući ovakvim prinosima i znatnom povećanju prinosa na površinama privatnih gazdinstava obrađivanim u saradnji sa socijalističkim sektorom, prosečni prinosi za sve vrste gazdinstava iznosili su u dvogodišnjem proseku za pšenicu 18,3 mc po hektaru, a za kukuruz 23,6 mc. Takvi prinosi se izjednačavaju sa prinosima zemalja sa relativno razvijenom poljoprivredom.

Uspesi u razvijanju socijalističkog sektora povećali su u poslednjim godinama učešće toga sektora u ukupnoj poljoprivrednoj proizvodnji. Naročito je znatno poraslo učešće u proizvodnji tržnih viškova. Dok u obradivim površinama taj sektor u 1960. godini učestvuje sa oko 10%, u ukupnoj poljoprivrednoj proizvodnji on je u 1960. godini učestvovao sa 15%, a u tržnim viškovima — sa oko 28%. Povećano učešće socijalističkog sektora u tržnim viškovima presudno je uticalo na stabilnije snabdevanje tržišta poljoprivrednim proizvodima, naročito najvažnijim proizvodima ratarstva.

12. Ekonomska i socijalna struktura stanovništva danas je bitno drukčija od strukture u ranijim periodima. Poljoprivredno stanovništvo na individualnim gazdinstvima smanjilo se relativno i apsolutno. Dok je pre rata preko dve trećine stanovništva Jugoslavije bilo zapošljeno u poljoprivredi a samo jedna trećina u ostalim delatnostima, i dok je 1953. godine još uvek preko 60% stanovništva živelo pretežno od poljoprivrede, danas je poljoprivredno stanovništvo svedeno na približno polovinu. Proces zapošljavanja u industriji i ostalim delatnostima van poljoprivrede kao i smanjivanje nedovoljno zapošljenog stanovništva u poljoprivredi privatnog sektora, vrlo je intenzivan. Ali, i pored tog intenzivnog zapošljavanja nove, nekvalifikovane radne snage sa sela, zahvaljujući velikim nastojanjima u školovanju i stručnom uzdizanju kadrova, kvalifikacioni sastav radnika i službenika danas je bolji nego ranije. U 1953. godini kvalifikovani i visokokvalifikovani radnici predstavljali su 29,9% od zapošljenih radnika i službenika, dok u 1960. godini oni predstavljaju 31,9%. U 1953. godini službenici sa višom i srednjom

školskom spremom učestvovali su sa 12%, dok u 1960. godini oni učestvuju sa 14% u ukupnom broju radnika i službenika.

Mreža škola i kursova za vanškolsko stručno uzdizanje kadrova znatno je porasla. Broj učenika u srednjim stručnim školama danas je 3,5 puta veći nego pre rata. Za deset poslednjih godina (1950—1959.) diplomiralo je na tehničkim fakultetima 5 puta više lica nego za poslednjih deset godina pre rata (1930—1939); 4,5 puta više na poljoprivrednim šumarskim i veterinarskim fakultetima; 5,6 puta više na medicinskim i stomatološkim fakultetima, 3,2 puta više na filozofskim i prirodno-matematičkim, a neuporedivo više na ekonomskim fakultetima, ne računajući veliki priliv novih stručnih kadrova sa viših i visokih stručnih škola koje u predratnoj Jugoslaviji gotovo nisu ni postojale.

13. Kvalitativne promene nastupile su poslednjih godina i u ličnoj potrošnji stanovništva. Dugo vremena posle rata najteži problem u ličnoj potrošnji stanovništva bio problem ishrane, i to u svom najelementarnijem obliku — kao problem ozbezbeđenja dovoljnih količina pšenice, masti i donekle šećera. To obezbeđenje moralo se u ranijim godinama vršiti i uvozom velikih količina tih proizvoda. Ishrana je bila predominantna u strukturi potrošnje ne samo seoskog nego i radničkog domaćinstva. Sve doskora više od polovine budžeta radničkih domaćinstava odlazilo je na ishranu.

Poslednjih godina već se ispoljila tendencija opadanja relativnog učešća troškova za hranu u budžetu radničke porodice. Druge potrebe, oštro potiskivane u prvom periodu posleratnog razvoja, sa stalnim rastom ličnih dohodaka stanovništva počinju sve više da rastu i da se potpunije ostvaruju. U ishrani, umesto hleba, masti, šećera, aktuelni postaju artikli koji obeležavaju viši standard ishrane: meso, mleko, jaja i donekle još uvek šećer. U potrošnji industrijskih proizvoda sve značajnije mesto zauzima potrošnja trajnih potrošnih dobara — nameštaja, električnih aparata za domaćinstvo, radio-aparata, televizora, vozila i sl. Strukturne promene u ličnoj potrošnji stanovništva mogu se oceniti iz sledeće tabele o prosečnoj specifičnoj potrošnji nekih najvažnijih proizvoda:

		Potrošnja po stanovniku:		
		1939.	1956.	1960.
Žitarice u brašnu	kg	175,1	182,9	184,0
Od toga:				
Pšenica i raž	kg	103,3	123,0	145,0
Šećer	kg	5,2	11,3	15,0
Masnoće	kg	6,9	9,6	11,2
Meso i riba	kg	23,4	25,9	29,0
Kaloričnost ishrane	kal.	2.645	2.790	3.030
Tekstil, ukupno	kg	3,47	3,15	4,74
Obuća, ukupno	pari	0,80	1,22	1,69
Sapun i deterdženti	kg	1,29	1,38	2,80
Ugalj	tona	0,04	0,17	0,22
Ogrevno drvo	m^3	1,40	0,55	0,36
Električna energija	kwh	5,14	36,14	74,46
Šuplje staklo	kg	0,40	0,61	1,34
Peći i štednjaci	kg	0,19	0,93	1,31
Nameštaj, kućni i ostali[6]	garn.	4,50	7,55	17,00
Električni aparati za domaćinstvo	kg	0,0	0,18	0,58

Pored veće potrošnje industrijskih proizvoda i u tome posebno trajnih potrošnih dobara, sve više je postajalo aktuelno razvijanje službi i servisa za pomoć radničkoj i službeničkoj porodici, postizanje urednog snabdevanja u trgovini, bolje zadovoljavanje kulturnih potreba stanovništva, razvijanje mreža komunalnih usluga itd., jednom reči — kvalitativne promene u strukturi lične potrošnje stanovništva koje obeležavaju jedan viši standard života, u sve većoj meri zahtevali su odgovarajući nivo u službama komunalnog i opštedruštvenog standarda.

Porast društvenog standarda pratio je ovaj veliki rast lične potrošnje stanovništva. Zahvaljujući vrlo velikom investiranju, i ovde su nastupile bitne promene. Osnovno u tome je činjenica da je poslednjih godina obimom stambene izgradnje savladano zaostajanje u uslovima stanovanja, posmatrano za celu Jugoslaviju. Sa oko 70 hiljada stanova izgrađenih 1960. godine, danas se u Jugoslaviji gradi više stanova nego što iznosi priraštaj stanovništva, što pokazuje da se uslovi stanovanja, posmatrano po stambenoj površini na stanovnika — u relacijama cele Jugoslavije, počinju da poboljšavaju. Ovaj zaključak, istina, ne može se još uvek doneti za sva područja i za sve vrste naselja. Sigurno

[6] Na 1000 stanovnika.

je da u nekim gradovima i industrijskim naseljima, u kojima postoji veliki priraštaj stanovništva, taj priraštaj obimom stambene izgradnje još uvek nije savladan. Sprovedena stambena reforma koja je uvela ekonomske odnose u eksploataciji stambenih zgrada i u finansiranju izgradnje stanova već deluje pozitivno na razvoj i na odnose u stambenoj privredi i na standard stanovanja uopšte. Poboljšanje uslova života stanovništva došlo je do izražaja i na ostalim sektorima društvenog standarda. Zahvaljujući velikom porastu ulaganja za poslednje dve godine, poboljšani su materijalni uslovi i opremljenost u školama i pored vrlo velikog povećanja broja đaka i studenata. Isto tako, poboljšana je i mreža bolnica, zdravstvenih ustanova itd.

U celini može se zaključiti da je u poslednjem periodu u osnovnoj raspodeli nastupila kvalitativna promena, u odnosu na ranije periode u tome što je na ovom sektoru došlo do znatnijeg poboljšanja, čime je umnogome naknađeno zaostajanje koje je postojalo prvih godina naših napora za savlađivanje privredne zaostalosti zemlje.

14. I pored vrlo osetnog zaostajanja rasta lične potrošnje stanovništva i službi društvenog standarda, intenzivnost investiranja u privredu i time stvaranja uslova za dalji brz privredni razvitak nije se smanjila. U prvom periodu posleratne izgradnje (1948—1952.) investirano je u osnovna sredstva privrede 270,5 milijardi dinara prosečno godišnje (računato u cenama 1956. godine), što je predstavljalo 21,6% od ukupnog društvenog proizvoda zemlje. U drugom periodu (1953—1956.) investirano je prosečno godišnje 314,8 milijarde dinara ili 20,9% od društvenog proizvoda. Za poslednje četiri godine investirano je u osnovna sredstva privrede prosečno godišnje 428,3 milijarde dinara ili 20,4% od društvenog proizvoda. Zajedno sa ulaganjima u obrtna sredstva ukupne privredne investicije društvenog sektora predstavljale su u prvom periodu 25,6% u drugom 27,5% i u trećem 28,0% od društvenog proizvoda ukupne privrede. To ukazuje da se intenzivnost investiranja nije smanjila za poslednjih godina, čak da se sa ulaganjima u obrtna sredstva i nešto povećala, a da su mogućnosti investiranja znatno porasle.

Intenzivno ulaganje u privredu prvih godina posleratne izgradnje predstavljalo je izvanredan napor, koji se ostvarivao po cenu zaostajanja lične potrošnje i sporijeg razvijanja službi društvenog standarda. Poslednjih godina, zahvaljujući znatno povećanim mogućnostima, intenzivno razvijanje privrede bilo je

praćeno podizanjem lične potrošnje stanovništva i razvijanjem službi društvenog standarda, uz istovremeno relativno smanjenje korišćenja dodajnih sredstava iz inostranstva. Sve to ukazuje da su se mogućnosti bitno izmenile, da je nivo privredne razvijenosti došao u onu fazu kad se na dosledno socijalističkim principima mogu jednovremeno sa razvijanjem proizvodnih snaga stalno poboljšavati materijalni, kulturni i drugi uslovi života ljudi.

15. Znatno povećanje materijalnih proizvodnih snaga i mogućnosti ravnomernog razvijanja svih sektora privrede i društva pružali su poslednjih godina sve povoljnije uslove za dalje usavršavanje sistema radničkog i društvenog samoupravljanja. Sredstva kojima u sistemu raspodele raspolažu organi radničkog samoupravljanja u preduzećima i organi društvenog upravljanja u opštinama i srezovima, znatno su porasla.

Sistem raspodele stalno je usavršavan. Raspodela između federacije i ostalih organa razvijala se u pravcu dalje decentralizacije sredstava. Sredstva federacije od 1957. do 1960. godine porasla su za 66,7%, a sredstva svih ostalih organa za 79,8%. Pri tome povećanje sredstava privrednih organizacija iznosi 109,6%.

Raspodela sredstava između političkoteritorijalnih jedinica izmenjena je u smislu većeg osamostaljenja komuna i potsticanja na racionalnije trošenje sredstava koja služe za finansiranje društvenih službi i neprivrednih rashoda. Proširenje materijalnog osnova samoupravnosti pojačano je naročito 1960. godine stupanjem na snagu novog Zakona o budžetima. Budžetska sredstva komuna i narodnih republika 1959. godine prema 1958. povećala su se za 14,5% dok 1960. godine dostižu stopu od preko 20%.

Proces usavršavanja sistema raspodele došao je do izražaja i u odnosima između društvene zajednice i radnih kolektiva, kao i u sistemu interne raspodele u privrednoj organizaciji. Čvršće vezivanje fonda ličnih dohodaka za ostvareni ukupni dohodak privredne organizacije, kao i dovođenje nagrađivanja članova radnih kolektiva u zavisnost od njihovog radnog učinka, razvili su inicijativu radnih kolektiva i njihovu zainteresovanost za rezultate proizvodnje. Delovanjem sistema raspodele, u uslovima intenzivnog ulaganja i povećavanja tehničke opremljenosti rada, ostvaren je značajan porast produktivnosti rada. Takav razvoj omogućio je proširenje materijalne baze samoupravljanja, a u isto vreme i znatno povećanje lične potrošnje radnika.

Radi postizanja ravnomernijih odnosa između pojedinih sektora proizvodnje, ublaženi su do izvesne mere dispariteti između cena poljoprivrednih proizvoda i transportnih usluga i cena industriskih proizvoda. Pored toga, izmenjeni su mnogi pojedinačni instrumenti privrednog regulisanja u pravcu pružanja većih mogućnosti za samostalan razvoj pojedinih sektora privrede i poboljšanja u privrednom sistemu uopšte.

Sve to, zajedno sa velikim uspesima u razvijanju i širenju socijalističkih odnosa u poljoprivredi, značilo je sve dosledniju i sve potpuniju izgradnju socijalističkog društva u Jugoslaviji.

16. Razvitak privrede za poslednje četiri godine, iako ravnomerniji i svestraniji nego ranije, otkrio je niz problema koji se moraju rešavati u narednom periodu.

Pre svega, ni sa velikim usponom privrede za poslednje četiri godine, nisu savladane sve teškoće i rešeni svi problemi koji proizilaze iz nedovoljne privredne razvijenosti zemlje. Još uvek je tehnička opremljenost slaba, naročito u nekim granama industrije — u građevinarstvu, u šumarstvu, u trgovini, a sredstva rada u mnogim pogonima su zastarela i dotrajala. Taj nedostatak danas ozbiljno otežava uspešno povećanje produktivnosti rada i predstavlja smetnju daljem brzom razvitku proizvodnih snaga i poboljšanju uslova života stanovništva. Zbog toga se danas u izvesnoj meri više nego ranije postavlja potreba za rekonstrukcijama i modernizacijom mnogih starih pogona u industriji, u železničkom saobraćaju itd., kao i za radikalnijom mehanizacijom građevinarstva, boljom tehničkom opremljenošću trgovine, naročito trgovine poljoprivrednim proizvodima.

I pored krupnih rezultata u povećanju poljoprivredne proizvodnje postignutih poslednjih godina, u razvoju ove privredne oblasti pojavili su se ozbiljni problemi koji se ogledaju u nepovoljnom ekonomskom položaju poljoprivrede i u neusklađenom njenom razvoju sa razvojem ostalih delatnosti. Relativno visoki troškovi proizvodnje i niska akumulativnost postaju, u datim uslovima i odnosima cena prepreka za potreban obim i tempo proširene reprodukcije u poljoprivredi, a neusklađeni porast kapaciteta za preradu i smeštaj poljoprivrednih proizvoda, nedovoljna izgrađenost krupnih društvenih gazdinstava i zemljoradničkih zadruga, neadekvatna organizacija prometa, problemi transporta i slično, javljaju se kao smetnje još jačem razvoju ove privredne oblasti.

Pored ovoga, razvoj privrede za poslednje četiri godine nije bio potpuno proporcionalan. Dok se u prethodnom periodu kao osnovna disproporcija javljalo zaostajanje lične potrošnje i nedovoljno ulaganje u društveni standard, a u proizvodnji zaostajanje poljoprivrede i proizvodnje robe za ličnu potrošnju, — poslednjih godina počinju da se osećaju ozbiljni nedostaci i zaostajanje u nekim bazičnim i za dalji efikasan i brz razvoj presudno važnim granama proizvodnje. Nedostajanje čelika, osnovnih hemijskih proizvoda, građevinskih materijala, i u tome cementa, počinje da unosi nestabilnost na tržištu, usporavaju izgradnju i u velikoj meri pogoršava platni bilans.

U pogledu pravilnog i ravnomernog regionalnog razvoja, nisu ni za poslednje četiri godine postignuti odlučujući rezultati u savladavanju zaostajanja nerazvijenih područja i otklanjanju velikih razlika u privrednoj razvijenosti između pojedinih teritorijalnih područja zemlje. Velike razlike koje danas postoje zahtevaju u ovom pogledu još uvek posebnu brigu cele zajednice.

U sistemu raspodele i u sklopu instrumenata i ustanova planskog regulisanja privrede, i pored poboljšanja postignutih za poslednje četiri godine, pojavio se niz slabosti i nedoslednosti koje nepovoljno utiču na efikasan razvitak proizvodnih snaga i dalje razvijanje socijalističkih odnosa proizvodnje.

Sistem raspodele ukupnog prihoda privrednih organizacija još uvek nije dovoljno stimulativan za racionalno trošenje društvenih sredstava, smanjivanje materijalnih troškova i povećavanje produktivnosti rada. Taj sistem, zajedno sa odnosima u cenama, stvara velike neravnomernosti u ekonomici i raspolaganju sredstvima između pojedinih preduzeća, grana i teritorijalnih područja, koje dovode do nejednakih uslova za njihov razvitak.

Sve to još više otežavaju: kreditni i bankarski sistem koji nije dovoljno prilagođen za efikasno usmeravanje sredstava; mnogi neregeni problemi za slobodno ekonomsko udruživanje i kooperaciju između privrednih organizacija; postojanje jake administrativne intervencije na sektoru spoljne trgovine i deviznog režima; još uvek česte pojedinačne intervencije u regulisanju cena i niz drugih intervencija koje danas ne odgovaraju osnovnim ustanovama odnosa proizvodnje u našoj zemlji.

PRVI DEO

Glava I

EKONOMSKO-POLITIČKI CILJEVI

1. Polazeći od dostignutog nivoa razvoja, istaknutih kvalitativnih promena i određenih strukturnih problema nastalih u privredi, kao i od činjenice da je radničko i društveno samoupravljanje postalo značajna pokretačka snaga celokupnog privrednog razvoja, postavljaju se za period od 1961. do 1965. godine ovi ekonomsko-politički ciljevi i zadaci:

a) Obezbediti dalje brzo i stabilno razvijanje proizvodnih snaga, pri čemu je nužno posebno ubrzavati razvitak onih privrednih oblasti i grana koje imaju odlučujući značaj za usklađeno kretanje privrede u ovom i narednim periodima razvoja. U tom cilju biće naročito potrebno: ubrzati proizvodnju osnovnih sirovina, reprodukcionih materijala i energije, proširiti i unaprediti proizvodnju kapitalne opreme. Da bi se izvršili zadaci u oblasti građevinarstva i industriji građevinskog materijala pristupiti intenzivnijoj tehničkoj rekonstrukciji građevinarstva i industriji građevinskog materijala, nastavljajući pri tom ubrzani porast industrije potrošnih dobara. Dalje unapređivanje poljoprivredne proizvodnje treba vršiti u skladu sa potrebama unutrašnjeg tržišta i mogućnostima izvoza, a razvoj prerađivačke industrije, transporta i trgovine poljoprivrednim proizvodima usklađivati sa širenjem poljoprivredne proizvodnje. Takođe treba nastaviti razvijanje i ekonomičnije korišćenje saobraćajnih kapaciteta u skladu sa porastom proizvodnje i prometa. Usklađeno kretanje privrede i dalje podizanje životnog standarda stanovništva zahteva šire razvijanje uslužnih delatnosti.

Brzi privredni razvoj počivaće na politici daljeg intenzivnog ulaganja u privredu, s tim da pravilan raspored investicija između oblasti i grana proizvodnje treba da osigura predviđeno optimalno i usklađeno razvijanje cele privrede. I u budućem razvoju posvetiće se velika pažnja racionalnom ulaganju sredstava u proširenu reprodukciju, kako bi investicije dale najpovoljnije rezultate u porastu proizvodnje i nacionalnog dohotka. S tim u vezi treba još više proširiti dejstvo svih onih društvenih i materijalnih faktora koji su poslednjih godina znatno poboljšali stepen efikasnosti investicija.

Osnovicu ubrzanog razvijanja proizvodnih snaga sačinjavaće mnogo veći porast produktivnosti rada u svim oblastima privrede. Za razliku od ranijih perioda, produktivnost rada će postati, u odnosu na novu zapošljenost, pretežniji činilac porasta proizvodnje i nacionalnog dohotka, što treba da predstavlja jednu od bitnih karakteristika narednog planskog perioda. Snažniji uspon produktivnosti rada zasnivaće se na progresivnosti našeg društvenog i privrednog sistema, na savremenoj organizaciji rada i na intenzivnijoj primeni naučnih i tehničkih dostignuća u proizvodnji. Nova tehnika, u svojstvu najznačajnijeg materijalnog faktora ekonomskog napretka, treba da bude široko primenjivana u različitim oblastima proizvodnje. Racionalno iskorišćavanje savremene tehnike iziskivaće osetnije poboljšavanje kvalifikacione strukture radne snage i izgradnju visokokvalifikovanih kadrova sposobnih za osvajanje i primenjivanje nove tehnike. Biće, u vezi s tim, naročito potrebno podsticati i razvijati naučnoistraživački rad u svim granama privrede i posvetiti veliku pažnju ulozi naučnoistraživačkih ustanova i raznovrsnih službi za unapređivanje proizvodnje, radi postavljanja još šire osnove za stvaranje i izgrađivanje domaće tehnike.

b) Uporedo sa razvijanjem proizvodnje povećavati ličnu potrošnju, čiji je napredak osnovni cilj razvoja, neophodni činilac materijalne stimulacije i uslov skladnog kretanja proizvodnje. Realna potrošnja zapošljenih lica u svojim opšteprivrednim razmerama treba dosledno da prati ukupan porast produktivnosti rada i da napreduje u skladu sa tim porastom. Realna potrošnja radnika u privrednim organizacijama treba da se razvija saglasno sa kretanjem produktivnosti rada odnosno ukupnih rezultata privređivanja. Sa povećanjem ličnih dohodaka stanovništva menjaće se istovremeno sadašnji sastav potrošnje u pravcu sve većeg udela onih proizvoda i usluga kojima se odlikuju viši nivo

i raznovrsnija struktura potrošnje. Potrošnja stanovništva biće na taj način važan elemenat u širenju unutrašnjeg tržišta i nužan podsticaj za razvoj mnogih prerađivačkih delatnosti koje proizvode dobra za ličnu potrošnju. Napretku lične potrošnje doprinosiće razvoj trgovine, turizma i društvene ishrane.

U narednom periodu obezbediti mnogo potpuniji razvoj svih delatnosti koje sačinjavaju oblast društvenog standarda sa ciljem da one jače i neposrednije posluže različitim protrebama privrede i društva. U skladu s tim, biće proširena stambena izgradnja, izgradnja škola, zdravstvenih ustanova, kao i drugih ustanova društvenog standarda, što će još više poboljšati materijalne i druge uslove njihovog rada. Ovaj svestraniji razvoj svih elemenata društvenog standarda i njihov raznovrstan uticaj na proizvodnju predstavljaće jednu od osobenosti narednog perioda.

Osnovni okviri u kojima treba da se kreće lična i društvena potrošnja odmeravaće se tako da najpunije dođe do izražaja ljudski faktor, pošto od uslova života i rada ljudi, njihovih radnih navika, stepena stručnosti i obrazovanja zavisi opšta efikasnost ekonomskog razvoja.

c) Budući razvitak privrede treba da dovede do još svestranijeg razvijanja i jačanja naših ekonomskih odnosa sa inostranstvom, do daljeg geografskog širenja naše spoljne trgovine i unapređivanja ostalih vidova ekonomske saradnje, kao što su investicioni aranžmani sa pojedinim zemljama, proizvodna kooperacija, naučno-tehnička saradnja i slično. Visoki porast proizvodnje treba da dovede do ukidanja platnog deficita u tekućem poslovanju sa inostranstvom, tako da će naš privredni razvoj u još većoj meri biti oslonjen na sopstvena sredstva i izvore. Najvažniji zadatak u tom pravcu biće da se postepeno ostvari takav obim izvoza koji će biti dovoljan da pokriva tekuće potrebe privrede za uvozom. To će zahtevati da izvoz raste u nešto bržem tempu od porasta društvenog proizvoda. Ovaj rezultat treba da bude, između ostalog, postignut intenzivnijim razvijanjem onih grana i oblasti čiji troškovi proizvodnje, obim, struktura i kvalitet mogu da osiguraju odgovarajuću ekspanziju izvoza i uopšte povoljniji položaj zemlje u međunarodnoj razmeni dobara. Promenama u deviznom režimu uticaće se takođe na veću racionalnost i rentabilnost spoljne trgovine postepenom liberalizacijom uvoza i širim oslobođavanjem inicijative privrednih organizacija u spoljno-trgovinskom poslovanju.

d) Naročitu brigu u skladu sa povećanim mogućnostima privrede posvetiti ubrzavanju razvoja nerazvijenih područja zemlje. Ubrzani razvitak ovih područja podrazumevaće takav razvitak koji će biti brži nego što je bio u prethodnom periodu, i brži u odnosu na ostalo područje zemlje. Na taj način treba postepeno da budu smanjivane nasleđene regionalne razlike u ekonomskoj razvijenosti, što će voditi još jačoj unutrašnjoj integraciji privrede. Izgradnja industrije u ova područja predstavljaće osnovni put da se postigne željeni tempo razvoja i najbrže menjanje zaostale privredne strukture. Ovom zadatku treba da bude prilagođen i neophodan sistem mera koji će omogućiti i olakšati njegovo praktično sprovođenje.

e) Krajem narednog petogodišnjeg perioda Jugoslavija treba da dostigne takav stepen privrednog razvitka koji će značiti njen potpuni izlazak iz položaja nedovoljno razvijene zemlje, tako da će ona, po osnovnim ekonomskim indikatorima, predstavljati srednje razvijenu industrijsku zemlju. Istovremeno, ovaj period treba da bude obeležen prevagom socijalističkih oblika proizvodnje u poljoprivredi, gde će na socijalističkim osnovima organizovana proizvodnja postati dominantan i odlučujući činilac.

f) Privredni razvitak svojim celokupnim dejstvom osiguraće jačanje socijalističkih društvenih odnosa i socijalističkih oblika privređivanja, razvijanje radničkog samoupravljanja u privrednim organizacijama i društvenog samoupravljanja u opštinama i srezovima. Radi toga biće nužno dalje usavršavati i razvijati celokupni mehanizam privrednog sistema, a naročito sistem raspodele između društvene zajednice i preduzeća, kao i raspodele čistog prihoda i ličnih dohodaka u radnim kolektivima, iz čega treba da proisteknu još veći podsticaji za inicijativu privrednih organizacija i komuna, uz istovremeno ekonomski efikasno plansko usmeravanje privrednog razvoja. Takođe treba usavršavati i ostala područja privrednog sistema, kao što je područje cena, deviznog režima, finansiranja i usmeravanja investicija kao i kreditnog sistema u celini, pri čemu će posebna pažnja biti poklanjana ekonomici privrednih oblasti i grana.

DRUGI DEO

OSNOVNE SMERNICE PRIVREDNOG RAZVOJA

Glava II

DRUŠTVENI PROIZVOD I NACIONALNI DOHODAK

I. PROIZVODNJA

1. Imajući u vidu ostvarene materijalne i društvene uslove proizvodnje i osnovne ekonomsko-političke ciljeve i zadatke, u periodu od 1961. do 1965. godine predviđa se sledeći porast društvenog proizvoda i nacionalnog dohotka (u milijardama dinara):[7]

	1960.	1965.	Indeks 1965/1960.	Prosečna godišnja stopa rasta 1961—1965. (u %)
Društveni proizvod	2.782,0	4.778,0	172	11,4
Nacionalni dohodak	2.574,0	4.399,0	171	11,3

2. Nacionalni dohodak po jednom stanovniku predviđa se da će porasti za oko 10% prosečno godišnje, s obzirom da se

[7] Svi vrednosni iskazi u ovom Planu dati su u cenama iz 1959. godine. Podaci za 1960. godinu predstavljaju prethodnu procenu.

procenjuje porast stanovništva[a] od 18,667.000 u 1960. na 19,821.000 u 1965. godini, tj. po godišnjoj stopi od 1,2%. U apsolutnom iznosu nacionalni dohodak po stanovniku treba da poraste za narednih pet godina od 137.896 na 221.926 dinara.

3. Brzi porast proizvodnje ostvariće se u društvenom sektoru privrede. Proizvodnja socijalističkih privrednih organizacija povećaće se od 1961. do 1965. godine za 88,5%, tako da će prosečno godišnje povećanje iznositi 13,5%. Na taj način učešće društvenog sektora privrede u društvenom proizvodu povećaće se od 76% u 1960. na 84% u 1965. godini.

4. Radi obezbeđivanja predviđenog porasta društvenog proizvoda i nacionalnog dohotka, kao i takve strukture proizvodnje koja je neophodna za ispunjenje postavljenih ekonomsko-političkih ciljeva i zadataka, potrebno je u približno sledećim odnosima ostvariti porast društvenog proizvoda po pojedinim oblastima privrede (u milijardama dinara):

	1960.	1965.	Indeksi 1965/1960.	Prosečna godišnja stopa rasta 1961—1965. godine
Privreda ukupno	2.782,0	4.778,0	172	11,4
Industrija	1.212,0	2.230,0	184	13,0
Poljoprivreda a[a]	664,0	940,0	142	7,2
Šumarstvo	46,0	64,0	138	6,7
Građevinarstvo	152,5	285,0	187	13,3
Saobraćaj	217,0	385,0	177	12,1
Trgovina, ugostiteljstvo i turizam	350,5	624,0	178	12,2
Zanatstvo	140,0	250,0	179	12,3

[a] Za poljoprivrednu proizvodnju 1960. godine uzet je dvogodišnji prosek 1959—1960. godine.

5. Naredni petogodišnji period treba da dovede do formiranja više proizvodne strukture u kojoj će industrija, kao vodeća oblast privrede, i druge nepoljoprivredne delatnosti dobiti još veći relativni značaj u ukupnoj proizvodnji zemlje (izraženo u postojećim cenama):

	1960.	1965.
Privreda ukupno	100,0	100,0
Industrija	43,5	46,8
Poljoprivreda	23,9	19,7
Šumarstvo	1,7	1,3
Građevinarstvo	5,5	6,0
Saobraćaj	7,8	7,8
Trgovina i ugostiteljstvo	12,6	13,1
Zanatstvo	5,0	5,3
Nepoljoprivredne delatnosti zajedno	76	80

6. U ostvarivanju predviđene dinamike proizvodnje nužno je da se postigne mnogo brži porast proizvodnje sredstava za proizvodnju, a posebno proizvodnje predmeta rada. Ovu orijentaciju u proizvodnji nameće potreba da se izbegnu osetnije disproporcije između osnovnih odeljaka proizvodnje, da se stvore realna sredstva i fondovi za planiranu investicionu izgradnju i da se obezbedi ispunjenje glavnih ciljeva na području spoljne trgovine i platnog bilansa.

7. Na osnovu navedenih stopa razvoja privreda će i u narednom periodu održavati visoku dinamiku rasta formiranu poslednjih godina. U razdoblju od 13 godina (1953—1965.) industrijska proizvodnja bi na taj način neprekidno rasla po stopi od 13,4%, poljoprivredna proizvodnja po stopi od 7,0%, a nacionalni dohodak po stopi od 10,9% prosečno godišnje. Ovaj uspon privrede trebalo bi da dovede Jugoslaviju 1965. godine na nivo današnjih srednje razvijenih zemalja.

II. RASPODELA

1. U skladu sa zahtevima koji proizilaze iz predviđenog tempa privrednog razvoja, jačanja materijalne osnove radnič-

kog i društvenog samoupravljanja, unapređivanja lične potrošnje i društvenog standarda, kao i uravnotežavanja tekuće razmene sa inostranstvom, potrebno je da se u osnovnoj raspodeli društvenog proizvoda i ukupno raspoloživih sredstava postignu sledeći odnosi i sledeći porast pojedinih vrsta potrošnje (u milijardama dinara):

	1960.	Struktura u %	1965.	Struktura u %	Indeksi 1965/1960. Prosečne godišnje stope rasta 1961–1965. god.	
Društveni proizvod	2.782,0	96,8	4.778,0	101,9	172	11,4
Ukupna raspoloživa sredstva	2.874,6	100,0	4.690,0	100,0	163	10,3
Od toga: Privredne investicije sa rezervama	868,2	30,2	1.585,0	33,9	183	12,8
Lična potrošnja	1.336,5	46,5	2.036,0	43,5	152	8,8
Društveni standard*	298,7	10,4	548,0	11,7	184	12,9
Državni organi i narodna odbrana*	258,8	9,0	363,0	7,7	140	7,0
Lična potrošnja i društveni standard zajedno	1.635,2	56,9	2.584,0	55,2	158	9,6

2. Za osnovnu raspodelu društvenog proizvoda i ukupno raspoloživih sredstava biće u narednom periodu karakteristični sledeći momenti:

* Uključeni su, pored tekućih materijalnih rashoda, i investicioni rashodi.

a) ukupno raspoloživa sredstva za unutrašnju potrošnju povećavaju se sporije nego društveni proizvod. Razlika između društvenog proizvoda i ukupno raspoloživih sredstava treba da posluži uravnotežavanju trgovinske razmene sa inostranstvom, izravnavanju razlika između spoljnih i unutrašnjih cena, kao i drugim ciljevima platnog bilansa;

b) povećavanje privrednih investicija u društvenom proizvodu biće uglavnom ostvarivano na račun relativnog opadanja rashoda državnih organa i narodne odbrane. Ovi rashodi treba da rastu manje nego srazmerno porastu društvenog proizvoda i ukupno raspoloživih sredstava;

c) uz visoki porast lične potrošnje, investicioni rashodi društvenog standarda napredovaće relativno najbržim tempom, koji će biti iznad onog kod privrednih investicija. Ovakva dinamika društvenog standarda nužna je kako sa gledišta privrednog razvoja tako i sa gledišta unapređivanja životnih i kulturnih uslova stanovništva. Lična potrošnja uzeta zajedno sa tekućim i investicionim rashodima društvenog standarda imaće stopu uvećanja uglavnom jednaku stopi porasta ukupno raspoloživih sredstava.

3. Navedene srazmere u osnovnoj raspodeli treba da omoguće da do punog izražaja dođu kako materijalni činioci predstavljeni u stopi investicija tako i lični faktori ljudi, čiji se uslovi života i rada paralelno unapređuju sa razvojem materijalnih proizvodnih snaga. Postavljeni odnosi u raspodeli imaju na taj način za cilj da omoguće jedinstveno delovanje osnovnih činilaca razvoja u pravcu bržeg porasta ukupne društvene proizvodnje.

4. Pošto će društvena, na socijalističkim osnovima organizovana proizvodnja imati veću stopu uspona nego ukupna privreda, to će ovakav njen razvoj uticati na dinamiku i odnose u raspodeli sredstava društvene privrede. Iz toga će nužno proisteći veće mogućnosti za zadovoljenje i porast one potrošnje koja se podmiruje raspodelom sredstava socijalističkog sektora proizvodnje. U socijalističkom sektoru privrede treba da budu ostvareni sledeći odnosi i sledeća dinamika rasta pojedinih vrsta potrošnje (u milijardama dinara):

	1960.	Struktura u %	1965.	Struktura u %	Indeksi 1965/1960.	Prosečna godišnja stopa rasta 1931—1965. godine.
Društveni proizvod društvenog sektora	2.134,0	91,4	4.016,0	98,7	188	13,5
Ukupno raspoloživa sredstva društvenog sektora	2.335,0	100	4.067,0	100	174	11,7
Od toga:						
Privredne investicije	799,0	34,2	1.493,0	36,7	187	13,3
a) U osnovna sredstva	599,0	25,6	1.071,0	26,3	179	12,3
b) U obrtna sredstva i rezerve	200,0	8,6	422,0	10,4	211	16,1
Lična potrošnja	890,2	38,1	1.528,0	37,7	172	11,4
Društveni standard[10]	264,4	11,3	483,0	11,9	183	12,8
Državni organi i narodna odbrana[10]	258,8	11,1	363,0	8,9	140	7,0
Lična potrošnja i društveni standard zajedno	1.154,6	49,4	2.011,0	49,6	174	11,7

5. Proporcije u osnovnoj raspodeli društvenog proizvoda pružaće široku materijalnu bazu za razvoj radničkog i društvenog samoupravljanja. Privredne organizacije, opštine, srezovi i narodne republike raspolagaće značajnim sredstvima za investicije i društvenu potrošnju. Sa usavršavanjem instrumenata privređivanja — naročito sa poboljšavanjem ekonomike pojedinih privrednih oblasti i grana i sa unapređivanjem kreditnog sistema i sistema udruživanja u privredi, kojim putem treba ostvariti puniju mobilnost sredstava za razvoj — nužno je težiti ka daljoj decentralizaciji i ublažavanju mera koje se tiču direktne raspodele formiranog dohotka iz centra.

6. Raspodelom nacionalnog dohotka, kreditnom politikom, stvaranjem i upotrebom privrednih rezervi i drugim merama biće potrebno osiguravati stabilnost privrednih kretanja na tr-

[10] Uključeni su, pored tekućih materijalnih rashoda, i investicioni rashodi.

žištu i uticati na takvo formiranje kupovnih fondova koje bi omogućavalo realizaciju ukupne robne proizvodnje. U skladu s tim, treba putem tekućih godišnjih planova i njihovih mera usmeravati raspodelu sredstava u pravcu proporcija datih u ovom planu.

Glava III

INVESTICIJE

1. Osnovni zadatak investicione politike biće da se posredstvom ulaganja ostvari najbrži porast proizvodnje i osiguraju uslovi za usklađeni i kontinuirani razvitak privrede u dužem vremenskom roku. U tu svrhu predviđaju se ukupna investiciona ulaganja u osnovne i obrtne fondove u iznosu od oko 8.015 milijardi dinara za ceo petogodišnji period, odnosno prosečno godišnje oko 1.600 milijardi uz sledeću osnovnu raspodelu ovih sredstava (u milijardama dinara):

	1960.	Struktura	1965.	Struktura	Indeksi 1965/1960.	Prosečne godišnje stope rasta 1961—1965. godine.
Ukupne investicije	1.107,5	100,0	2.017,0	100,0	182	12,7
Od toga:						
Privredne investicije sa rezervama	868,2	78,4	1.585,0	78,6	183	12,8
Neprivredne investicije	239,3	21,6	432,0	21,4	181	12,6
a) Investicije u društveni standard	209,3	18,9	390,0	19,3	186	13,2
b) Ostale neprivredne investicije	30,0	2.7	42,0	2,1	140	7,0

2. Obim neprivrednih investicija, posebno investicija u društveni standard, upravljen je na to da obezbedi brzi razvoj društvenog standarda saglasno rastućim potrebama privrede. Predviđene investicije omogućuju da se poboljša kvalitet sta-

novanja i poveća stambena površina na jednog stanovnika, da se proširi školski prostor na jednog učenika i pored velikog priraštaja učenika u školama, da se značajnije povećaju kapaciteti zdravstvenih ustanova, kao i komunalni fondovi u gradovima i industrijskim centrima.

3. Ukupne privredne investicije (ulaganja u osnovne i obrtne fondove zajedno) sačinjavaće oko 32,5% od društvenog proizvoda prema 30,7% koliko su ove investicije činile u prethodnom četvorogodišnjem periodu. Povećanje udela privrednih investicija u društvenom proizvodu uslovljeno je opštim tempom privrednog razvoja koji se predviđa za iduće godine, potrebom stvaranja dovoljnih zaliha sirovina i obrtnih sredstava uopšte, zatim potrebom da se brže prošire određene bazične grane industrije, da se nastavi intenzivno unapređivanje poljoprivrede i da se odgovarajućim povećanjem energetske osnove i saobraćaja obezbede uslovi za brzi uspon privrede i posle 1965. godine. U narednom periodu biće takođe potrebno uložiti srazmerno veća sredstva u temeljniju rekonstrukciju građevinarstva i modernizaciju trgovine i postaviti širu materijalnu osnovu za razvoj šumarstva.

4. Kao rezultat budućeg privrednog razvoja smanjiće se učešće dodajnih inostranih sredstava u ukupnim sredstvima za proširenu reprodukciju.

Visina privrednih ulaganja u osnovne i obrtne fondove u skladu je sa materijalnim mogućnostima zemlje, tako da će privreda biti u stanju da racionalno savlada predviđeni obim investicija. Vodeći računa o tome, predviđa se da će biti potrebno da u ukupnim privrednim investicijama ulaganja u osnovne i obrtne fondove budu sledeća (u milijardama dinara):

	Indeksi			Prosečne godišnje stope rasta 1961—1965. godine.
	1960.	1965.	1965/1960.	
Ukupne (bruto) privredne investicije sa rezervama	868,2	1.585,0	183	12,8
Od toga:				
Investicije u osnovne fondove	638,9	1.116,0	175	11,8
Investicije u obrtne fondove i rezerve	229,3	469,0	205	15,4

5. Investicije u obrtne fondove imaće bržu dinamiku porasta od društvenog proizvoda, što treba da omogući obilnije snabdevanje proizvodnje reprodukcionim materijalom i veće i stabilnije stvaranje materijalnih rezervi u privredi. Visoki porast proizvodnje i njeno nesmetano razvijanje zahteva ovo obilnije ulaganje u obrtne fondove.

6. U okviru privrednih ulaganja u osnovne fondove predviđa se za 1965. godinu porast sredstava amortizacionih fondova za oko 76%, u odnosu na 1960. godinu, s tim što se ocenjuje da će se utrošak amortizacije povećati za oko 80% tokom narednih pet godina. Povećani utrošak amortizacije treba, između ostalog, da proistekne iz dalje liberalizacije njenog trošenja, tj. iz ukidanja onih ograničenja koja su još preostala na ovom području.

7. Raspored investicija na osnovne privredne oblasti treba da bude postavljen tako da se planiranim ulaganjima ostvaruje proporcionalno razvijanje privrede i osnovnih odeljaka proizvodnje. Zato će se putem investicija posebno podsticati brži napredak one proizvodnje čije zaostajanje može da stvara trajnije ekonomske disproporcije i da usporava opštu stopu privrednog rasta. U vezi s tim, potrebno je znatno povećati investicije u industriju kao celinu, a osobito u neke njene ključne grane, zatim u građevinarstvo i proizvodnju građevinskog materijala, kao i u poboljšanje materijalnih uslova za razvoj trgovine i bolje snabdevanje stanovništva. Pojačanim ulaganjem u šumarstvo započeće se novi ciklus razvoja u ovoj oblasti privrede. Što se tiče investicija u poljoprivredu, koje će biti velike i narednih godina, neophodno je obezbediti njihovo vremensko podudaranje sa investicijama u druge delatnosti od kojih će sve više zavisiti uspešna realizacija poljoprivredne proizvodnje. Da bi se obezbedio ovakav razvoj, investicije u osnovne fondove društvene privrede treba da budu na sledeći način raspoređene na osnovne oblasti privrede (u milijardama dinara) (Vidi tabelu na idućoj strani).

8. Prvih godina narednog perioda treba ostvariti brže povećanje investicija u energetsku proizvodnju, proizvodnju sirovina i reprodukcionog materijala, u povećanje prevoznih kapaciteta železničkog saobraćaja, u mehanizaciju i modernizaciju građevinarstva, kao i u industrijsku proizvodnju za potre-

	1960	Struktura u %	1965	Struktura u %	Indeksi 1965/1960.	Prosečne godišnje stope rasta 1961—1965. godine.
Industrija i rudarstvo	269,0	44,9	514,0	48,0	191	13,8
Poljoprivreda	103,0	17,2	161,0	15,0	156	9,3
Šumarstvo	10,0	1,7	19,0	1,8	190	13,7
Građevinarstvo	18,0	3,0	50,0	4,7	278	22,7
Saobraćaj	145,0	24,2	233,0	21,7	161	10,0
Trgovina, ugostiteljstvo i turizam	43,0	7,2	77,0	7,2	179	12,3
Zanatstvo	11,0	1,8	17,0	1,6	155	9,2
Ukupno	599,0	100,0	1.071,1	100,0	179	12,3

be građevinarstva, kako bi se stvorili uslovi za nesmetani razvoj proizvodnje i uspešno izvođenje investicione izgradnje u celini, a posebno stambene izgradnje.

9. Određeni momenti neposredno vezani za buduću strukturu investicija, kao što su povećana ulaganja u bazične industrijske grane, velika izgradnja modernih saobraćajnica, tehnička rekonstrukcija poljoprivrede i građevinarstva kao i izvesna dugoročnija ulaganja težiće da povećaju kapitalnu intenzivnost investicija i da privremeno umanje stepen njihove efikasnosti. Da bi se kratkoročno dejstvo ovih faktora svelo na najmanju meru biće naročito potrebno: da se ubrzaju rokovi aktiviranja investicija, da se bolje i racionalnije koriste postojeći i novi proizvodni fondovi, da se — gde god je to ekonomski celishodno — posredstvom rekonstrukcija i proširenjem postojećih kapaciteta ostvaruje neposredno povećanje proizvodnje i pogodnim merama uopšte stimuliše brža i ekonomičnija investiciona izgradnja. U istom pravcu treba delovati osnivanjem projektnih institucija, naročito za tehnološko projektovanje, kao i donošenjem odgovarajućih propisa o projektovanju i izvođenju investicija, o standardizaciji i tipizaciji građevinskih elemenata i slično.

10. U narednom periodu investicije u industriju služiće, pre svega, intenzivnijem širenju one proizvodnje koja ima najpovoljnije prirodne i ostale uslove za razvoj. Pri tome poseban naglasak treba da bude stavljen na grane koje sačinjavaju savremenu i dugoročnu osnovu industrijskog i opšteprivrednog napretka. Prema tome, težište budućih ulaganja treba da bude na energetici, crnoj i obojenoj metalurgiji, hemijskoj industriji, proizvodnji kapitalne opreme, uključujući tu elektroniku i elemente automatizacije; na ulaganjima u proizvodnju koja se zasniva na pojačanom iskorišćavanju sirovinske baze u poljoprivredi i šumarstvu (prehrambena industrija i mehanička i hemijska prerada drveta), na ulaganjima u proizvodnju građevinskog materijala i nemetala, kao i ulaganjima u razvoj industrije potrošnih dobara, naročito trajnih potrošnih dobara.

Sa predviđenim investicijama u poljoprivredu nastavlja se u stvari započeti proces modernizacije i brzog unapređivanja poljoprivredne proizvodnje. Napori investicione politike, naročito u društvenom sektoru, biće upravljeni na proizvodne grane i proizvode čija će potrošnja u idućem periodu najviše rasti na domaćem i stranom tržištu. Iz tih razloga ulaganja će se usmeravati prvenstveno u snažniji razvitak stočarstva i sirovinske baze koja omogućuje taj razvitak.

U šumarstvu najveći deo investicionih sredstava treba da bude upotrebljen za izgradnju šumskih komunikacija i za uvođenje plantažnog i drugih oblika intenzivnog podizanja šuma.

Predviđena sredstva za investicije u građevinarstvo koja će u narednom periodu imati najveću dinamiku rasta, koristiće se za nabavku mehanizacije i savremenije opremanje uopšte da bi se ova delatnost što pre podigla na viši tehnički nivo i na taj način osiguralo brže, jeftinije i efikasnije građenje.

Investicije u saobraćaj treba da budu namenjene povećavanju prevozne i propusne moći, poboljšanju brzine i urednosti saobraćaja, jačem povezivanju različitih područja zemlje u jedinstveni sistem unutrašnjih komunikacija, kao i poboljšavanju transportnih uslova za tranzit i spoljnotrgovinsku razmenu. U tu svrhu predviđa se nova izgradnja, rekonstrukcija, proširivanje i modernizacija saobraćajne mreže (pruga, puteva, pomorskih luka, rečnih pristaništa i ptt-linija) u znatno većem obimu nego u proteklom periodu. Intenzivnije proširiva-

nje voznog i plovnog parka i upotreba druge savremene opreme, zajedno sa rekonstrukcijom i izgradnjom mreže, treba da omoguće racionalizaciju svih grana saobraćaja, a naročito železničkog i poštanskog saobraćaja.

Povećane investicije u trgovinu i ugostiteljstvo poslužiće razvijanju trgovinske mreže i uvođenju viših standarda u organizaciji i opremanju prometa, izgradnji tržnica i skladišta, značajnijem povećanju kapaciteta turističkog ugostiteljstva i unapređivanju domaćeg i inostranog turizma uopšte.

11. Investicije predviđene za razvoj proizvodnih snaga treba posebno da doprinesu širenju našeg izvoza i rešavanju postavljenih zadataka u oblasti platnog bilansa i svestranijeg razvijanja ekonomskih odnosa sa inostranstvom.

12. U ostvarivanju obima i osnovne strukture investicija delatnost Opšteg investicionog fonda treba u narednom periodu da bude ograničena na ona područja i namene koji su od bitnog značaja za opšti privredni razvoj i gde je finansiranje iz opštih društvenih sredstava neophodno. Na osnovu toga intervencija Opšteg investicionog fonda treba da obuhvati sledeće tri osnovne namene; a) ulaganja u bazičnu proizvodnju; b) pomaganje razvoja nerazvijenih područja zemlje; i c) posredovanje u onim slučajevima kad je nužno otklanjati nastale disproporcije ili posebnom društvenom intervencijom podsticati ubrzanu tehničku rekonstrukciju određenih grana radi punijeg i skladnijeg razvoja privrede. Takvo postavljanje Opšteg investicionog fonda zahteva da on bude rasterećen izvesnih namena, a druge namene da finansira u znatno manjem obimu nego dosada.

Glava IV

LIČNA POTROŠNJA I DRUŠTVENI STANDARD

I. LIČNA POTROŠNJA

1. U skladu sa predviđenom stopom porasta društvenog proizvoda i nacionalnog dohotka, realni obim lične potrošnje treba da se u periodu od 1961. do 1965. godine povećava prosečno za 8,8%, odnosno po stanovniku za 7,5% godišnje. Time

treba da bude omogućeno skladno i stabilno povećanje lične potrošnje kao bitnog elementa proširene društvene reprodukcije.

Na taj način će se nastaviti i u periodu od 1961. do 1965. godine intenzivno napredovanje životnog standarda, karakteristično za poslednjih osam godina. Godine 1965. nivo lične potrošnje biće viši za oko 166,0%, prema 1952. godini, što znači da će u razdoblju od 13 godina biti ostvarena visoka stopa porasta lične potrošnje od 7,8% godišnje. Takav razvoj lične potrošnje pokazuje da se ona uporedo i harmonično kreće napred sa ostalim osnovnim komponentama privrede i da je taj razvoj postao trajna i zakonita pojava našeg socijalističkog društva. Na kraju sledećeg perioda realna potrošnja stanovništva u Jugoslaviji približila bi se nivou koji su danas dostigle srednje razvijene zemlje.

2. Povećanje realnih zarada lica zaposlenih u privredi vršiće se u skladu sa opštim porastom produktivnosti rada. Tako će se u društvenom merilu ostvarivati funkcionalna zavisnost razvoja lične potrošnje od kretanja produktivnosti rada. Saglasno s tim, predviđa se da će prosečne zarade lica zaposlenih u privrednim organizacijama za narednih pet godina porasti za 38,6% odnosno 6,7% prosečno godišnje. U odnosu na takvo kretanje realnih zarada u privredi obezbeđivaće se odgovarajuće povećanje i usklađivanje plata lica zaposlenih u državnim organima i javnim službama. Predviđeni porast realnih zarada i plata pruža potreban okvir za dalje usavršavanje sistema nagrađivanja prema radnom efektu, i to ne samo u privrednim organizacijama nego i u državnim organima i javnim službama.

3. Rashodi u oblasti socijalnog osiguranja povećaće se za oko 60%, odnosno 9,9% prosečno godišnje. Time će biti osigurano povećanje sredstava prema potrebama koje će proizići iz povećanja broja zaposlenih lica, dece i penzionera. Penzije i invalidnine će se na odgovarajući način usklađivati sa kretanjem zarada i plata lica zaposlenih u privredi, državnim organima i javnim službama. Materijalni troškovi zdravstvenog osiguranja predviđa se da će se povećati za 67%, odnosno 10,8% godišnje, čime se obezbeđuju povoljniji uslovi za pružanje zdravstvene zaštite.

Na dalji razvoj socijalnog i zdravstvenog osiguranja treba povoljno da utiču promene u organizaciji i sistemu finansiranja. Te promene, uz društveno samoupravljanje u ovoj oblasti, stvoriće bolje uslove građanima u korišćenju prava socijalnog osiguranja i učiniti samo trošenje sredstava racionalnijim.

4. Lični dohoci individualnih poljoprivrednih proizvođača treba da se povećavaju u zavisnosti od toga kako će rasti njihova proizvodnja i tržišni viškovi. Pri tome se ima u vidu da će opšti rezultati kooperacije individualnih proizvođača sa socijalističkim privrednim organizacijama voditi bržem povećanju njhovih ličnih dohodaka. Ocenjuje se da će se realni lični dohoci po članu poljoprivrednog domaćinstva, u privatnom sektoru, povećati za pet godina za oko 28,0%, odnosno oko 5,1% prosečno godišnje.

5. Navedene srazmere u porastu lične potrošnje za različite kategorije stanovništva biće potrebno održavati odgovarajućom društvenom intervencijom. Godišnji planovi će za to predviđati shodne mere čiji će cilj biti da se očuvaju što pravilnije odnosi u razvoju lične potrošnje.

6. Povećanje lične potrošnje i diferenciranje ličnih dohodaka, koji će nastati kao posledica doslednije primene nagrađivanja po učinku, delovaće na izmenu strukture potrošnje. Predviđa se da će potrošnja hrane rasti godišnje prosečno za oko 6% do 6,5%, a potrošnja industrijske potrošne robe za 11% do 11,5%. Prema tome smanjiće se relativno učešće hrane, a povećati učešće industrijske robe i usluga u strukturi lične potrošnje. Značajno će porasti u strukturi lične potrošnje izdaci za podmirenje kulturnih potreba. U strukturi lične potrošnje treba naročito da se poveća nabavka trajnih potrošnih dobara. Stepen snabdevenosti potrošača biće time u celini značajno poboljšan. Ocenjuje se da će potrošnja tekstilnih proizvoda porasti po stanovniku za oko 50% — za narednih pet godina, obuće — za oko 35%, električne energije — za oko 90%, dok će se vrednost stokova trajnih potrošnih dobara po stanovniku povećati za oko 180%. Osetnije promene očekuju se i u ishrani, u pravcu poboljšavanja njenog sastava i relativno većeg udela kvalitetnih proizvoda. Predviđa se da će potrošnja važnijih proizvoda po stanovniku 1965. godine biti sledeća:

	1960.	1965.	Indeksi 1965/60.
Ishrana			
Žitarice u brašnu, kg	184,0	161,5	87,7
Od toga:			
Pšenica i raž, kg	145,0	138,7	95,6
Šećer, kg	15,0	26,0	173,3
Masnoće, kg	11,2	13,5	120,5
Meso i riba, kg	29,0	41,0	141,3
Kaloričnost ishrane dnevno	3030,0	3040	—
Učešće kalorija životinjskog porekla u procentima	23,8	31,8	133,4
Industrijska roba			
Tekstil, kg	4,74	7,17	155,3
Obuća, pari	1,69	2,27	134,3
Električna energija u domaćinstvu, kwh	74,46	143,79	193,1
Električni aparati za domaćinstvo, kg	0,58	1,79	308,6
Kućni nameštaj u garniturama na 1000 stanovnika	17,0	31,83	187,2
Količina trajnih potrošnih dobara (na 1000 stanovnika)			
Automobili, kom.	3,2	8,1	253,1
Motocikli i mopedi, kom.	7,7	33,3	432,5
Radio-aparati, kom.	85,7	169,5	197,8
Televizori, kom.	1,7	17,2	1011,8
Frižideri, kom.	5,3	39,4	743,4
Električni štednjaci, kom.	10,6	36,1	340,6

7. Porast realnih ličnih dohodaka biće osiguravan odgovarajućom raspodelom društvenog proizvoda, pri čemu lični dohoci u društvenom sektoru privrede treba da rastu po istoj stopi po kojoj raste proizvodnja društvenog sektora. Time se omogućava kako pokrivanje potrošnje novozapošljenih radnika tako i porast potrošnje koji će se zasnivati na povećanju produktivnosti rada.

Usmeravanjem proizvodnje, investicija, izvoza i uvoza i drugim merama obezbeđivaće se porast robnih fondova, koji će biti u skladu sa kretanjem ličnih dohodaka. Stabilniji razvoj lične potrošnje zahtevaće proširivanje zaliha potrošne robe i brže unapređivanje trgovine, ugostiteljstva i ostalih uslužnih delatnosti koje su svojim zaostajanjem osetno delovale na povećanje troškova života.

II. DRUŠTVENI STANDARD

1. U narednom periodu potrebno je proširiti materijalnu bazu razvoja svih delatnosti društvenog standarda. Radi toga treba ostvariti takvo povećanje materijalnih sredstava i takvu izgradnju koji će omogućiti poboljšavanje standarda stanovanja, povećavanje školske površine po učeniku, porast zdravstvenih kapaciteta po stanovniku, tj. povećanje kapaciteta svih službi društvenog standarda na jednog stanovnika. Takođe treba osigurati veća materijalna sredstva za njihovo tekuće funkcionisanje i ubrzati priliv kvalifikovanih kadrova u te službe. Za ove svrhe predviđeno je da ukupna sredstva porastu za 83% za pet godina, odnosno da rastu 12,9% prosečno godišnje. U izgradnju stanova, škola, zdravstvenih, socijalnih i drugih ustanova treba da se uloži oko 1.290 milijardi dinara društvenih sredstava ili oko 258 milijardi prosečno godišnje, što je za 85% više od prosečno ostvarenih ulaganja u periodu od 1957. do 1960. godine.

2. Za narednih pet godina treba da se izgradi najmanje 500.000 stanova, od čega u gradovima i industrijskim naseljima oko 350.000 stanova. U stambenu izgradnju uložiće se oko 1,100 milijardi dinara, odnosno prosečno godišnje 220 milijardi. Samo društvena ulaganja u izgradnju stanova treba da iznose za ceo petogodišnji period oko 734 milijarde dinara. Nova stambena površina koja će se dobiti ovom izgradnjom sačinjavaće oko 30% od današnjeg celokupnog stambenog fonda gradskih i industrijskih naselja. Predviđena stambena izgradnja omogućava da se poboljša standard stanovanja i poveća stambena površina na jednog stanovnika, naročito u gradovima i industrijskim centrima.

Doslednom primenom načela novog sistema finansiranja stambene izgradnje treba uticati na brže i racionalnije građenje stanova. U tom smislu je potrebno, pored fondova za stambenu izgradnju i drugih društvenih izvora, maksimalno angažovati i lična sredstva građana. Neposrednim aktiviranjem budućih korisnika stanova i čitavom politikom stambene izgradnje potrebno je osigurati izgradnju takvih stanova koji po veličini, opremi i mestu odgovaraju potrebama i mogućnostima građana. Na bazi ekonomskih načela treba razvijati kooperaciju svih činilaca koji učestvuju u stambenoj izgradnji, a posebno naručilaca, projektanata, građevinskih preduzeća i industrije građevinskog materijala i opreme, kako bi se postigla veća racionalnost i efikasnost u građenju stanova.

3. Radi planskog razvoja gradova i drugih naselja i usklađivanja komunalnog standarda sa razvojem privrede i stambene izgradnje, potrebno je u narednom periodu ubrzati razvoj komunalne privrede. U tu svrhu treba u sledećih pet godina investirati oko 195 milijardi dinara. U komunalnoj privredi treba, gde god je to moguće, postepeno uvoditi ekonomske cene komunalnih usluga, osposobiti organizacije koje pružaju ove usluge da rade na principima samofinansiranja i na toj osnovi uspostaviti ekonomske odnose između komunalnih privrednih organizacija, potrošača i narodnih odbora. Takođe je potrebno jačati radničko upravljanje u komunalnim privrednim organizacijama i unapređivati sistem investiranja u ovoj oblasti. Posebnu ulogu u finansiranju razvoja komunalne privrede treba da imaju prihodi od gradskog zemljišta, koji treba da rastu u skladu sa povećavanjem opremljenosti gradskih naselja komunalnim uređajima. Razradom kompleksnih programa stambeno-komunalne i druge izgradnje treba uticati na racionalnu i plansku izgradnju i rekonstrukciju naselja, a osobito na racionalno korišćenje gradskog zemljišta i komunalnih uređaja.

4. Da bi se ubrzalo školovanje i stručno osposobljavanje kadrova, čiji značaj postaje sve više odlučujući u privrednom i društvenom razvoju zemlje, u narednom periodu treba proširiti i ojačati materijalnu bazu škola i ustanova za obrazovanje kadrova. Izgradnja škola treba da obezbedi zamenu dotrajalog školskog prostora, ukidanje treće i četvrte smene i povećanje školskog prostora u skladu sa porastom broja učenika i studenata. Uporedo s tim, biće potrebno poboljšati i stabilizovati materijalni položaj škola i drugih ustanova koje se bave uzdizanjem kadrova.

U skladu sa takvim zadacima, predviđa se da će se za narednih pet godina celokupni fond školske površine povećati za preko 50%. Ukupne investicije za izgradnju škola treba da iznose u ovom periodu oko 200 milijardi dinara ili 40 milijardi dinara prosečno godišnje. Tekući materijalni rashodi u oblasti školstva treba da se do 1965. godine povećaju preko dva puta.

Za potpuno i blagovremeno izvršavanje zadataka u oblasti školovanja kadrova od naročitog je značaja da se izvrše takve promene u finansiranju koje će osigurati predviđeno povećanje ukupnih sredstava za razvoj školstva, stabilnost izvora finansiranja i proširenje materijalne osnove društvenog upravljanja u školama i školskim ustanovama.

5. U skladu sa porastom ekonomskih mogućnosti zemlje i opštim društvenim napretkom povećavaće se sredstva za razvoj kulture u njenim različitim vidovima. Ova sredstva treba da budu usmerena prvenstveno na proširivanje mreže institucija pomoću kojih kultura prodire u najšire slojeve stanovništva: radio-televizija, kinematorafi, biblioteke, domovi kulture, radnički i narodni univerziteti a zatim i na bolju zaštitu i očuvanje našeg kulturnog nasleđa.

U radio-televiziju investiraće se oko 20 milijardi dinara i tim ulaganjem omogućiće se da televizijska i UKT-FM mreža obuhvati pretežni deo gusto naseljenog područja zemlje, a da srednjotalasna mreža pokrije celu nacionalnu teritoriju. Predviđena ulaganja istovremeno omogućuju izgradnju televizijskih studija i rekonstrukciju postojećih radio-stanica.

Pored toga, ubrzaće se kinofikacija zemlje i povećaće se domaća filmska proizvodnja. Isto tako, obezbediće se dalje unapređivanje izdavačke delatnosti i štampe.

6. Na području zdravstvene zaštite treba osigurati razvoj u skladu sa povećanim potrebama koje proizilaze iz porasta stanovništva, povećanje broja zdravstveno osiguranih radnika i službenika, kao i proširivanje zdravstvenog osiguranja na poljoprivredno i ostalo stanovništvo. Za takav napredak zdravstvene službe potrebno je da se poveća i ubrza izgradnja zdravstvenih ustanova (bolnica, zdravstvenih stanica, domova narodnog zdravlja, preventivnih, rehabilitacionih i drugih ustanova), da se pojačaju napori za školovanje stručnih medicinskih kadrova, kao i da se povećaju tekući materijalni rashodi ovih ustanova. U vezi s tim, biće potrebno uložiti u zdravstvenu službu oko 96 milijardi dinara za narednih pet godina, što je za preko 50% više od prosečnih godišnjih ulaganja izvršenih u periodu od 1957. do 1960. godine.

Za razvoj zdravstvenih ustanova i poboljšavanje njihovog materijalnog položaja nužno je obezbediti stalne izvore finansiranja koji će omogućiti ustaljeni napredak zdravstvene službe.

7. U oblasti socijalne zaštite treba, pre svega, osigurati povećanje broja ustanova za dečiju zaštitu, naročito ustanova za dnevni boravak dece i ustanova za zbrinjavanje i zaštitu odraslih lica kojima je potrebna pomoć zajednice. Isto tako biće potrebno stvoriti povoljnije uslove za školovanje i stručno osposobljavanje defektne dece i omladine.

8. Narednih godina preduzimaće se mere za masovnije podizanje fizičke kulture, kako omladine tako i ostalog, naročito zaposlenog, stanovništva. Posebnu pažnju treba posvetiti stvaranju materijalnih uslova za izvođenje fizičkog vaspitanja u školama, kao i uslova za omasovljenje fizičke kulture u gradovima i industrijskim centrima.

Glava V

DRŽAVNI ORGANI I NARODNA ODBRANA

1. Povećavanje rashoda državnih organa, koji obuhvataju tekuće materijalne rashode i rashode za neprivredne investicije, treba da osigura bolje funkcionisanje i bolju opremljenost u radu ovih organa, izgradnju zgrada nužnih za njihov smeštaj, kao i preduzimanje određenih opšteprivrednih mera kao što su istraživanja u vezi sa mirnodopskim korišćenjem nuklearne energije, dopunske mere za unapređivanje pojedinih privrednih oblasti i sl. Predviđa se sledeće kretanje rashoda državnih organa u narednom periodu (u milijardama dinara):

	1960.	1965.	Indeksi 1965/ 1960.	Prosečne godišnje stope rasta 1961—1965. god.
Rashodi državnih organa (bez ličnih rashoda)	258,8	363,0	140,0	7,0
Od toga:				
Materijalni rashodi	228,8	321,0	140,0	7,0
Rashodi za neprivredne investicije	30,0	42,0	140,0	7,0

2. Za ukupne potrebe narodne odbrane (tekući materijalni rashodi, ukupne investicije i lična potrošnja) predviđena su sredstva od prosečno 252 milijarde dinara godišnje. Ukupni rashodi za narodnu odbranu, koji će poslužiti jačanju njene materijalne i tehničke baze na način koji zahtevaju postojeći uslovi, sačinjavaće 1965. godine 6,4% od nacionalnog dohotka, prema 8,2% 1960. godine, čime bi se obezbedilo realno povećanje materijalnih rashoda Jugoslovenske narodne armije od 4,7% godišnje.

Glava VI

DRUŠTVENE REZERVE

1. Radi obezbeđenja stabilnog razvitka privrede i otklanjanja većih oscilacija u ovom razvitku, u raspodeli društvenog proizvoda i nacionalnog dohotka predviđa se da se obrtna sredstva i zalihe privrednih organizacija, zajedno sa društvenim rezervama, povećaju u periodu od 1961. do 1965. godine za oko 1.600 milijardi dinara, što predstavlja njihovo povećavanje po stopi od 16,1% prosečno godišnje. Stvaranje zaliha u kojima su sadržane i potrebne društvene rezerve, vršiće se na taj način po dinamici koja je znatno brža od dinamike rasta društvenog proizvoda i nacionalnog dohotka.

2. U godišnjim planovima posebno će se izdvajati sredstva koja predstavljaju društvenu rezervu pomoću koje će federacija i ostali upravni i samoupravni organi osiguravati stabilnost kretanja privrede i životnog standarda i podsticati razvoj na onim područjima gde se za tim ukaže potreba. Stvaranju društvenih rezervi treba pristupiti naročito u prvim godinama narednog perioda.

3. Raspodela sredstava takođe treba da bude upravljena na to da se devizne rezerve povećaju u toku narednog perioda. Formiranje deviznih rezervi treba da bude u skladu sa potrebama povećanja spoljnotrgovinske razmene i unutrašnje potrošnje.

Glava VII

PRIVREDNI ODNOSI SA INOSTRANSTVOM

1. Razvitak proizvodnje omogućiće u narednom periodu znatnije proširenje spoljne trgovine i različitih oblika ekonomske saradnje sa inostranstvom. Spoljnotrgovinsku razmenu treba razvijati tako da se do kraja ovog perioda otkloni deficit u tekućoj razmeni dobara, pod čime se ovde podrazumeva ostvarivanje ravnoteže između ukupnog izvoza i ukupnog uvoza roba i usluga. Tim rezultatom treba da bude obeležen novi kvalitet koji privreda postiže tokom idućeg planskog razdoblja.

Ocenjuje se da će ukupan obim prometa dobara sa inostranstvom porasti 1965. godine za oko 74%, u odnosu na 1960. go-

dinu, tako da bi ovaj promet bio uvećavan po stopi od 11,8% godišnje. To treba da se postigne porastom izvoza roba i usluga od oko 13,6% prosečno godišnje i odgovarajućim porastom uvoza robe i usluga.

2. Predviđa se da će struktura robnog izvoza 1965. godine biti približno sledeća (u milijardama deviznih dinara po zvaničnom kursu):

	1960.		1965.			
	Iznos	Struktura	Iznos	Struktura	Indeksi 1965/60.	Prosečna godišnja stopa rasta 1961—65. godine
Ukupan izvoz	166,5	100,0	322,0	100,0	194	14,2
Izvoz industrijskih proizvoda	122,3	73,5	222,0	69,0	182	12,7
Izvoz proizvoda poljoprivrede i šumarstva	44,2	26,5	100,0	31,0	226	17,7

Porastu izvoza industrijskih proizvoda doprineće naročito dalje razvijanje serijske i masovne proizvodnje, što sa svoje strane treba da omogući sniženje troškova proizvodnje i jačanje konkurentske sposobnosti naše industrije na inostranom tržištu. To se naročito odnosi na opremu i finalne proizvode metalne industrije sa brodogradnjom i elektroindustrijom, na finalne proizvode hemijske i drvne industrije, industrije celuloze i papira, obojene metalurgije i prehrambene industrije. To su grane na kojima se dobrim delom zasniva industrijski razvoj narednih godina. Proizvodi ovih grana predstavljaju glavne nosioce izvoza zbog toga što se za njihov razvoj raspolaže povoljnim prirodnim uslovima, što njihova proizvodnja omogućava znatno jaču diverzifikaciju izvoza i što se istovremeno u navedenim granama može organizovati proizvodnja većih razmera koja će osigurati stalnije povećanje izvoza. Posredstvom ovih grana Jugoslavija ima uslova da najcelishodnije povećava svoj udeo u međunarodnoj razmeni dobara.

Posebnu pažnju treba posvetiti povećanju izvoza poljoprivrednih proizvoda. U poljoprivrednom sektoru pretežniji deo

izvoza sačinjavaće meso i uopšte proizvodi stočarstva, kukuruz i ostale žitarice, a očekuje se osetniji porast izvoza i drugih poljoprivrednih proizvoda.

3. U određivanju obima i strukture uvoza vodilo se računa o tome da uvoz podrži predviđeni porast proizvodnje i osigura nabavku onih proizvoda koji neće biti zastupljeni u proizvodnoj strukturi zemlje, kao i da se uvozom istovremeno omogući intenzivnije geografsko širenje izvoza. Polazeći od toga, predviđa se izvesna promena njegove strukture:

	1960. Struktura	1965. Struktura
Ukupan uvoz	100,0	100,0
Uvoz reprodukcionog materijala	62,6	67,0
Uvoz opreme	21,7	20,9
Uvoz proizvoda lične potrošnje	8,9	9,6
Uvoz hrane	3 7	0,4
Neraspoređeno	3,1	2,1

U strukturi uvoza osetnije će rasti udeo reprodukcionih materijala i proizvoda koji neposredno služe potrebama proširene reprodukcije, za razliku od ranijih godina kad je hrana zauzimala veliko mesto u uvozu.

Porast uvoza reprodukcionog materijala treba da omogući predviđeni porast domaće proizvodnje. Sve veće potrebe privrede za reprodukcionim materijalima industrijskog porekla nalažu sa svoje strane intenzivnije širenje domaće proizvodnje reprodukcionog materijala, da bi se sprečila preterana ekspanzija uvoza u ovom i narednim periodima i sa utvrđenom stopom uvoza postigao očekivani porast proizvodnje.

Predviđa se takođe značajno povećanje uvoza opreme. Uvoz kapitalne opreme obezbeđivao bi oko jednu trećinu ukupnih potreba u opremi.

Uvoz proizvoda za ličnu potrošnju doprinosiće proširivanju asortimana, boljem snabdevanju tržišta i njegovoj punijoj stabilizaciji. Porast lične potrošnje biće na taj način osiguran kako domaćom proizvodnjom tako i povećanim uvozom potrošnih dobara.

4. Dostignuti stepen proizvodnje i potrošnje u zemlji i njihov predviđeni porast u narednom planskom periodu, kao i postojeći ekonomski odnosi sa velikim brojem zemalja, tražiće ubuduće još šire primenjivanje svih onih formi međunarodne privredne

saradnje koje, pored redovne trgovinske razmene roba i usluga, čine solidnu osnovu za razvoj trajnih i stabilnih privrednih veza sa drugim zemljama.

Povećavanje ukupnog obima spoljnotrgovinske razmene biće usmereno u pravcu stvaranja uravnoteženih odnosa u toj razmeni. Iako će razmena sa svim područjima biti u daljem porastu, ipak njeno najveće relativno ubrzanje očekuje se sa područjima nerazvijenih i nedovoljno razvijenih zemalja koje kreću putem industrijalizacije. Proširivanje ekonomskih odnosa sa ovim zemljama obezbeđivaće se kako putem povećanja redovne robne razmene tako i putem dugoročnih investicionih aranžmana.

U daljem razvijanju privredne saradnje treba značajnu ulogu da odigra naučno-tehnička saradnja, razmena tehničkih iskustava i industrijska kooperacija u cilju veće podele rada, specijalizacije i racionalnije proizvodnje.

5. U pogledu nerobnog poslovanja predviđa se da će biti nastavljena tendencija porasta njegove aktive ispoljena u prethodnom periodu. Ova aktiva treba znatnije da poraste zahvaljujući razvoju saobraćaja uopšte, a posebno pomorskog saobraćaja, kao i razvoju inostranog turizma. Devizni prihodi od nerobnog poslovanja treba da porastu tokom idućih pet godina za 74,5%, odnosno 11,8% prosečno godišnje.

6. Budući privredni razvoj oslanjaće se u većoj meri nego dosad na sopstvene izvore sredstava.

7. Radi postizanja predviđenog obima razmene sa inostranstvom, pored očekivanog porasta proizvodnje, potrebno je sprovoditi sledeće mere:

a) podsticati razvoj onih grana privrede koje se oslanjaju na domaće izvore sirovina i za koje postoje povoljniji izgledi za dugoročni plasman na inostranim tržištima;

b) podsticati razvoj domaće proizvodnje reprodukcionog materijala radi supstitucije uvoza koji u većoj meri opterećuje platni bilans, a naročito bilans plaćanja u čvrstim valutama:

c) razvijati tranzitni i pomorski saobraćaj i inostrani turizam;

d) vršiti takve izmene u deviznom režimu koje će voditi postepenoj liberalizaciji uvoza, povećavanju obima i poboljšanju strukture deviznih prihoda, kao i racionalnijem stimulisanju izvoza. Ovim izmenama treba, u krajnjoj liniji, da se osigura adekvatnije uključivanje naše privrede u međunarodnu robnu razmenu.

Glava VIII

REGIONALNI RAZVOJ

1. S obzirom da u pojedinim delovima zemlje postoje različiti uslovi i mogućnosti za privredni razvitak, da je Jugoslavija mnogonacionalna zemlja sa naglašenim razlikama u stepenu privredne razvijenosti pojedinih njenih delova i da dalje širenje i učvršćivanje komunalnog sistema i efikasniji razvoj cele privrede zahtevaju obezbeđivanje šire materijalne baze, — potrebno je da se i u narednom periodu poklanja posebna pažnja što optimalnijem teritorijalnom rasporedu proizvodnih snaga.

2. U vezi s tim treba naročito nastaviti napore i staranje društvene zajednice za razvoj nerazvijenih područja, ostvarujući u razvitku što pravilnije odnose između privredno nerazvijenih i razvijenih delova zemlje.

Na privredno nerazvijenom području biće stoga nužno u što većoj meri koristiti materijalne i ljudske potencijalne mogućnosti i ostvariti privredni razvitak koji će biti brži nego u ostalim delovima zemlje i brži nego u proteklom periodu, postižući time postepeno smanjivanje razlika u stepenu privredne razvijenosti između privredno nerazvijenih i razvijenijih delova zemlje. Pri tome je potrebno voditi računa da i privredno razvijenija područja napreduju po visokoj stopi rasta.

3. Ostvarivanje bržeg razvitka privredno nerazvijenih područja treba da predstavlja brigu i dužnost kako federacije, tako i svih narodnih republika i narodnih odbora.

4. Osnovni put razvitka privredno nerazvijenih područja je brže i intenzivnije dovođenje industrije u ta područja, a osobito u slučajevima kada za to postoje odgovarajući sirovinski izvori.

Pored toga, biće nužno paralelno izgrađivati sve one službe i delatnosti koje omogućuju formiranje stručnih kadrova, uzdizanje tehničkog znanja, izradu programa i projekata, bržu i jeftiniju građevinsku delatnost itd., stvarajući time opšte preduslove za uspešnije rešavanje ključnih pitanja razvitka privredno nerazvijenih delova zemlje.

5. Mera koja na nov način treba da doprinese ovako postavljenim ciljevima jeste formiranje Saveznog fonda za razvoj privredno nerazvijenih područja Jugoslavije, putem kojeg će Federacija, uz učešće narodnih republika, ubrzavati razvitak tih područja.

Federacija će na teret sredstava ovog Fonda odobravati zajmove republičkim investicionim fondovima onih narodnih republika na čijim teritorijama treba ubrzavati razvitak nerazvijenih područja, s tim što će odnosne narodne republike obavezno učestvovati najmanje sa 30% u troškovima izvođenja svih projekata koji će se finansirati sredstvima odobrenim iz ovog Fonda.

Obavezno učešće može se podmirivati kako iz sredstava narodne republike, odnosno iz sredstava Autonomne Kosovsko-Metohijske Oblasti, tako i iz sredstava narodnih odbora i privrednih organizacija.

Prilikom odobravanja sredstava republičkim investicionim fondovima odnosno oblasnom investicionom fondu Autonomne Kosovsko-Metohijske Oblasti, odrediće se i njihova okvirna namena i osnovni pravci ulaganja.

6. Sredstva koja će Fond odobravati za razvitak privredno nerazvijenih područja treba da budu korišćena prvenstveno za izgradnju oobjekata prerađivačke industrije, a zatim za unapređenje poljoprivrede, šumarstva, lokalnog saobraćaja, turizma i zanatstva. Sredstvima ovog Fonda može se takođe finansirati izrada investicionih programa i projekata, geološka istraživanja, obrazovanje kadrova i slično. Osim toga, iz sredstava koja će Fond odobravati mogu se podmirivati obavezna učešća prilikom dobivanja zajmova iz Opšteg investicionog fonda, kada se oni dodeljuju zajmotražiocima sa privredno nerazvijenih područja.

Pored ovih namena Fond može, izuzetno, odobravati sredstva i za izgradnju osnovnih objekata društvenog standarda, ako je ta izgradnja u neposrednoj vezi sa podizanjem novih privrednih preduzeća i objekata.

7. Kao privredno nerazvijena područja za čiji će razvitak Fond odobravati sredstva smatraju se područja koja ulaze u kompaktni geografski pojas koji obuhvata celu NR Makedoniju i NR Crnu Goru, u NR Srbiji Autonomnu Kosovsko-Metohijsku Oblast i južne i jugozapadne delove ove republike, zatim južne i zapadne delove sa delom Posavine u NR Bosni i Hercegovini, i delove Dalmacije, Liku, Baniju i Kordun u NR Hrvatskoj.

8. Sredstva Fonda za razvoj privredno nerazvijenih područja Jugoslavije formiraće se odvajanjem određenog dela sredstava Opšteg investicionog fonda. Anuiteti po zajmovima odobrenim na teret sredstava Fonda za razvoj privredno nerazvijenih područja pripadaju Fondu.

Za period od 1961. do 1965. godine ukupna visina sredstava koja će se odobriti iz Fonda treba da iznosi oko 169 milijardi dinara.

Sredstva namenjena Fondu federacija će obezbeđivati svake godine saveznim godišnjim planovima, vodeći računa o tempu razvoja privredno nerazvijenih područja, kao i tempu opšteg privrednog razvitka.

9. Dodeljivanje sredstava vršiće republički investicioni fondovi odnosno oblasni investicioni fond Autonomne Kosovsko-Metohijske Oblasti putem konkursa i zajmova, prema ekonomskim kriterijumima rentabilnosti i efikasnosti ulaganja. Za ove objekte obezbeđivaće se potrebna devizna sredstva na isti način kao i za objekte koje će finansirati Opšti investicioni fond, s tim da se zajmovi mogu izuzetno odobravati na duže rokove, uz manje kamate i ostale povoljnije uslove, nego što su predviđeni za zajmove iz Opšteg investicionog fonda.

10. Polazeći od broja stanovnika koji žive na privredno nerazvijenim područjima, stepena razvijenosti ovih područja, ekonomske snage i mogućnosti narodnih republika da same ubrzavaju razvoj nerazvijenih područja, kao i uzimajući naročito u obzir one slučajeve kad se privredno nerazvijeno područje poklapa sa celokupnom teritorijom narodne republike odnosno područjem oblasti, kao što je slučaj sa NR Makedonijom, NR Crnom Gorom i Autonomnom Kosovsko-Metohijskom Oblasti i potrebu da se u nekim nerazvijenim područjima postignu veće stope rasta nego što bi se mogle predvideti da će se ostvariti na teret ostalih izvora za investicije, — sredstva koja će Fond odobravati treba po narodnim republikama da budu ovako raspoređena: za NR Makedoniju 40 milijardi dinara, za NR Crnu Goru 12,4 milijardi dinara, za nerazvijene delove uže teritorije NR Srbije 26 milijardi, za Autonomnu Kosovsko-Metohijsku Oblast 33,5 milijardi, za nerazvijena područja NR Hrvatske 13,3 milijardi i za nerazvijeno područje NR Bosne i Hercegovine 44 milijarde.

11. Ovlašćuje se Savezno izvršno veće da donese bliže propise o funkcionisanju ovog Fonda i o uslovima za odobravanje zajmova na teret njegovih sredstava.

12. Opšti investicioni fond finansiraće pod neizmenjenim uslovima na osnovu takozvanih garantovanih investicija, dovršenje svih objekata čija je izgradnja u toku, zatim onih objekata u ostalim privredno nerazvijenim područjima koji su započeti na

osnovu odredaba Saveznog društvenog plana za 1960. godinu, kao i ostalih objekata u svim privredno nerazvijenim područjima čije finansiranje je započeto iz sredstava Opšteg investicionog fonda.

Anuiteti po zajmovima iz Opšteg investicionog fonda zaključenim do kraja 1960. godine pripadaju i dalje NR Makedoniji, NR Crnoj Gori i Autonomnoj Kosovsko-Metohijskoj Oblasti.

13. Potrebno je obezbediti da pri dodeljivanju kredita iz sredstava Opšteg investicionog fonda tražioci zajmova iz privredno nerazvijenih područja imaju prioritet ukoliko podjednako zadovoljavaju kriterijume rentabilnosti određene za dobijanje zajmova.

14. Predviđa se da će u nerazvijenim područjima Jugoslavije ukupna bruto investiciona ulaganja u osnovne fondove u periodu od 1961. do 1965. godine iznositi oko 1.183 milijarde dinara; od toga na teritoriji NR Makedonije oko 342 milijarde, teritoriji NR Crne Gore oko 149 milijardi dinara i na području Autonomne Kosovsko-Metohijske Oblasti oko 184 milijarde.

15. Uzimajući u obzir već započetu investicionu izgradnju, kao i mere predviđene ovim planom za razvoj privredno nerazvijenog područja Jugoslavije, a pretpostavljajući da će i same narodne republike nužno preduzimati odgovarajuće mere u istom pravcu, kao i da će se prilikom investicionih ulaganja voditi računa o racionalnoj upotrebi sredstava i o većem korišćenju postojećih osnovnih fondova, — očekuje se da će se na privredno nerazvijenom području Jugoslavije ostvariti u periodu od 1961. do 1965. godine prosečna stopa rasta od oko 14% godišnje. Ova stopa je, prema tome, veća od prosečne stope za celu zemlju, a takođe veća od dosada postignute stope u nerazvijenom području.

U okviru ove stope predviđa se da će stopa rasta u NR Makedoniji biti oko 14% do 15%, a u NR Crnoj Gori i u Autonomnoj Kosovsko-Metohijskoj Oblasti oko 18% do 20% prosečno godišnje.

Na bazi ovakvih stopa rasta smanjile bi se razlike u stepenu privredne razvijenosti između privredno nerazvijenog i privredno razvijenog područja zemlje.

16. Federacija i narodne republike vršiće povremene analize izvršenja planiranih proporcija i po potrebi preduzimati odgovarajuće mere da bi se omogućio tempo razvoja u nerazvijenom području koji odgovara proporcijama predviđenim ovim Planom.

Glava IX

ZAPOŠLJENOST, KADROVI I PRODUKTIVNOST

1. ZAPOŠLJENOST

1. Polazeći od dosadašnjih tendencija u kretanju zaposlje-nosti i od potrebe uspostavljanja što povoljnijih odnosa između zaposlenosti i produktivnosti rada, predviđa se da će broj novozaposlenih lica u društvenom sektoru privrede, državnim organima i javnim službama za narednih pet godina porasti za oko 1,000.000 ili prosečno godišnje za 204.000 lica. Od toga bi na privredne delatnosti društvenog sektora dolazilo oko 176.000, a na neprivredne delatnosti 28.000 radnika i službenika.

2. Stopa porasta nove zaposlenosti imaće tendenciju opadanja u narednom periodu, pošto će zbog podizanja produktivnosti rada biti potreban relativno sve manji broj radnika za određeni obim proizvodnje. Stopa porasta zaposlenosti u privredi iznosila bi usled toga oko 6,2% prosečno godišnje prema stopi od 7,6% u periodu od 1957. do 1960. godine.

3. Ocenjuje se da će radna snaga na sledeći način biti raspoređena na osnovne privredne oblasti društvenog sektora (u hiljadama):

	1960.	1965.	Porast u celom petogod. periodu	Prosečni godišnji porast	Indeksi 1965/1960.	Prosečne godišnje stope rasta 1961—65. godine
Cela privreda društvenog sektora	2.529	3.412	883	176,6	134,9	6,2
Industrija	1.058	1.428	370	74,0	135,0	6,2
Poljoprivreda	265	395	130	26,0	149,1	8,3
Šumarstvo	83	100	17	3,4	120,5	3,8
Građevinarstvo	260	330	70	14,0	126,9	4,9
Saobraćaj	239	297	58	11,6	124,3	4,4
Trgovina i ugostiteljstvo	301	386	85	17,0	128,2	5,1
Zanatstvo i druge uslužne delatnosti	323	476	153	30,6	147,4	8,1

Od ukupne radne snage koja će 1965. godine biti zapošljena u privredi društvenog sektora otpadalo bi na industriju oko 42%. Takve srazmere industriske zapošljenosti odgovaraju opšteprivrednom značaju industrije, čija bi proizvodnja te godine predstavljala oko 55% od ukupne proizvodnje.

4. Porast nepoljoprivredne zapošljenosti omogućiće da se apsorbuje ne samo ceo priraštaj aktivnog stanovništva nego i da se smanji aktivno stanovništvo u poljoprivredi. Na osnovu toga treba da dođe do daljih promena u ekonomskoj strukturi ukupnog i aktivnog stanovništva:

	Ukupno stanovništvo u hiljadama			*Struktura u procentima*	
	Ukupno stanovništvo	Poljoprivredno	Nepoljoprivredno	Poljoprivredno	Nepoljoprivredno
1960.	18.667	9.333	9.334	50,0	50,0
1965.	19.821	8.406	11.415	42,4	57,6

Nepoljoprivredno stanovništvo sačinjavalo bi 1965. godine oko 57%, a u aktivnom stanovništvu sudelovalo bi sa 52% Krajem narednog perioda veći deo stanovništva i radne snage bio bi na taj način vezan za nepoljoprivredne delatnosti.

II. KADROVI I KVALIFIKACIONA STRUKTURA RADNE SNAGE

1. U skladu sa rezolucijom Savezne narodne skupštine o obrazovanju stručnih kadrova preduzeće se u narednom periodu mere u cilju bržeg i boljeg prilagođavanja kvalifikacione strukture zapošljenih lica kao i podizanja nivoa njihovih stručnih i tehničkih znanja u skladu sa potrebama privrede i javnih službi. Stručno obrazovanje novih i usavršavanje postojećih kadrova pretstavlja bitan preduslov za brzi privredni razvoj, porast produktivnosti rada i uvođenje savremene tehnike i organizacije u proces proizvodnje i prometa. Sa povećanjem proizvodnje i razvojem društvenih službi osetno će porasti potrebe za stručnim kadrovima.

Da bi se obezbedilo izvršenje Planom postavljenih zadataka, predviđa se da u narednom petogodišnjem periodu treba osposobljavati novu i usavršavati postojeću radnu snagu tako da

se njena kvalifikaciona struktura do kraja 1965. godine izmeni na sledeći način:

	1960.		1965.	
	Broj u hiljadama	Struktura u %	Broj u hiljadama	Struktura u %
Ukupno zaposljena lica[11] u privrednim i neprivrednim delatnostima društvenog sektora	2.967	100,0	3.972,0	100,0
Od toga:				
Službeničko-tehnički kadrovi sa visokom i višom spremom	103,8	3,5	188,8	4,8
Službeničko-tehnički kadrovi sa srednjom spremom	312,5	10,5	480,0	12,1
Visokokvalifikovani radnici	176,0	5,9	258,2	6,5
Kvalifikovani radnici	771,5	26,0	1.096,0	27,6
Svega	1.363,8	45,9	2.023,0	51,0
Ostali (polukvalifikovani, specijalizovani i nekvalifikovani)	1.603,2	54,1	1.949,0	49,0

2. Za ostvarenje navedenih promena u kvalifikacionoj strukturi radne snage, ocenjuje se da će biti potrebno tokom narednog perioda uključiti u privredu, državne organe i javne službe oko 85.000 lica sa visokom i višom spremom (inženjera, agronoma, ekonomista, pravnika, nastavnika i dr.), oko 168.000 lica sa srednjom spremom, oko 82.000 visokokvalifikovanih radnika i oko 325.000 kvalifikovanih radnika[12]. Što se tiče nekvalifikovane radne snage, naročito one koja dolazi sa sela, potrebno je obezbediti njeno organizovano prihvatanje i osposobljavanje za rad u privredi.

[11] Bez narodne odbrane i unutrašnjih poslova.

[12] Uzete su u obzir neto potrebe do kojih se došlo na taj način što je od bruto potreba odbijen normalan odliv kadrova do koga dolazi usled smrtnosti, penzionisanja i sl. Bruto potrebe za stručnim kadrovima za narednih pet godina iznose oko 113.000 za kadrove sa visokom i višom spremom, oko 225.000 sa srednjom spremom, 116.000 visokokvalifikovanih i 465.000 kvalifikovanih radnika.

3. Saglasno velikim potrebama za stručnim kadrovima, preduzimaće se sistematske mere za brže i efikasnije školovanje i stručno obrazovanje. Stručno obrazovanje treba da obuhvati što veći broj omladine i odraslih, a metode i oblike obrazovanja, u skladu sa načelima Rezolucije o obrazovanju stručnih kadrova, treba maksimalno prilagodavati zahtevima i potrebama prakse. U tom cilju treba brže razvijati mrežu fakulteta, viših i stručnih škola i drugih ustanova za stručno obrazovanje. Visokim i višim školovanjem u 1965. godini biće obuhvaćeno oko 0,78% od ukupnog stanovništva prema 0,56% u 1960. godini.

Potrebnu pažnju biće nužno posvetiti bržem širenju mreže osmogodišnjih škola kao neophodne osnove daljeg stručnog obrazovanja. Do 1965. godine osmogodišnjim školovanjem treba da bude obuhvaćeno oko 92,5% dece od 7 do 15 godina. U izgradnju osnovnih škola uložiće se oko 95 milijardi dinara.

4. S obzirom da se već danas oseća veliki nedostatak srednjih stručnih kadrova, u razvoju sistema stručnog obrazovanja kadrova treba dati istaknuto mesto tehničkim i drugim stručnim školama i ustanovama za obrazovanje kadrova, kako bi se znatno povećao broj i udeo ovih kadrova u opštoj kvalifikacionoj strukturi radne snage.

Svestraniji i složeniji privredni razvitak u narednom periodu iziskuje istovremeno da se potrebna pažnja pokloni stvaranju tehničkih specijalista i uopšte kadrova sa visokim stepenom stručnog obrazovanja koji će biti u stanju da rešavaju kompleksnije tehničke probleme u proizvodnji i da blagovremeno uvode naprednije proizvodne metode.

5. Sve škole i druge obrazovno-vaspitne ustanove u kojima se pripremaju kadrovi iz redova omladine treba ubuduće da rade i na osposobljavanju i stručnom usavršavanju odraslih lica. Velike potrebe zajednice za stručnim kadrovima i rastući interes radnih ljudi za stručnim obrazovanjem i usavršavanjem, traže od tih škola i ustanova da ubuduće više razvijaju raznovrsne forme svog rada. Širim uvođenjem vanrednog, večernjeg i dopisnog školovanja, seminara, konzultacija i drugih pogodnih oblika treba omogućiti svim građanima da uče i rade tj. da ne prekidajući radni odnos stiču sve stepene stručnog obrazovanja.

6. Za ispunjavanje zadataka koji se postavljaju u oblasti izgradnje kadrova nužno je najpunije učešće privrednih organizacija, ustanova i javnih službi, državnih organa i svih drugih faktora zainteresovanih za obrazovanje kadrova. U tu svrhu biće

potrebno obezbeđivati veća materijalna sredstva i stabilnost finansiranja škola i ustanova koje se bave obrazovanjem kadrova. Za izgradnju stručnih škola, visokih i viših škola i drugih ustanova za obrazovanje predviđa se ovim Planom da će narodne republike, narodni odbori i privredne i druge organizacije uložiti oko 105 milijardi dinara za narednih pet godina, čime treba da se ostvare povoljniji uslovi za rad škola i ustanova za obrazovanje. Pogodnim merama treba stimulisati privredna preduzeća, državne organe i druge institucije da izvršavaju zadatke koji pred njima stoje na području obrazovanja stručnih kadrova, a sistemom nagrađivanja jače potsticati radne ljude na stručno osposobljavanje i usavršavanje.

III. PRODUKTIVNOST RADA

1. Brzi porast produktivnosti rada jedan je od osnovnih zahteva privrednog razvoja narednih godina. Ostvarenje predviđene proizvodnje i raspodele društvenog proizvoda, porast potrošnje i stabilnost porasta realnih plata i ličnih dohodaka zavisiće od kretanja produktivnosti rada. Povećanje produktivnosti treba da bude obezbeđeno višom tehničkom opremljenošću rada, izborom savremene tehnike, uvođenjem novih tehnoloških postupaka u proizvodnju, primenom delimične i kompleksne automatizacije proizvodnih procesa. Porast produktivnosti rada treba takođe da bude podstaknut poboljšavanjem kvalifikacione strukture i podizanjem stručnih znanja, unapređivanjem životnih uslova radnih ljudi, kao i daljim usavršavanjem svih komponenata našeg sistema privređivanja.

2. Uvođenje savremene tehnike i tehnologije, kao glavnih činilaca porasta produktivnosti rada, ostvarivaće se kako izgradnjom novih savremeno opremljenih preduzeća tako i putem stalnih rekonstrukcija koje predstavljaju metod neprekidnog unošenja nove tehnike i tehničkih poboljšanja u proizvodnju. Nova tehnika treba da nalazi široku primenu u svim oblastima i granama privrede, pri čemu težište treba da bude naročito na onim granama od kojih zavisi tehnički nivo cele privrede, kao što su mašinogradnja, sa metalurškim sektorom i hemijska industrija, a van industrije — građevinarstvo, od koga u velikoj meri zavisi efikasnost buduće investicione izgradnje. Visoki tehnički nivo ovih grana treba da omogući brži uspon produktivnosti rada i u ostalim privrednim granama i delatnostima.

3. Predviđa se da će se produktivnost rada za narednih pet godina povećati za 39,2%, odnosno za 6,8% prosečno godišnje (mereno porastom društvenog proizvoda po jednom zaposlenom licu). Ocenjuje se da će kretanje produktivnosti rada u osnovnim oblastima društvenog sektora privrede biti:

	Indeksi proizvodnje 1965/1960.	Indeksi zaposlenosti 1965/1960.	Indeksi porasta produktivnosti 1965/60.	Prosečne godišnje stope rasta 1961/1965.
Industrija	184,0	135,0	136,4	6,4
Poljoprivreda	304,9	149,1	204,5	15,4
Šumarstvo	138,2	120,5	114,7	2,8
Građevinarstvo	193,5	126,9	152,5	8,8
Saobraćaj	177,5	124,3	142,8	7,4
Trgovina	178,1	128,2	138,9	6,8
Zanatstvo i druge uslužne delatnosti	208,1	147,4	141,4	7,1
Cela privreda	187,8	134,9	139,2	6,8

Ubrzano podizanje produktivnosti rada u industriji i drugim nepoljoprivrednim delatnostima biće ostvarivano i pored intenzivnog uključivanja nove radne snage u proizvodnju. Najveća stopa porasta produktivnosti predviđa se u poljoprivredi, usled toga što će ovde nekoliko činilaca delovati pojačano i istovremeno na povećanje produktivnosti rada, kao što su: primenjivanje nove tehnike i tehnologije, promena strukture poljoprivredne proizvodnje i brže menjanje društvenih odnosa u poljoprivredi — povezano sa širenjem novih socijalističkih oblika privređivanja. Odlaženje radne snage iz poljoprivrede takođe će delovati u pravcu povećanja produktivnosti rada, jer će se poljoprivredna proizvodnja ostvarivati sa manjim brojem lica zaposlenih u poljoprivredi.

4. Odnosi između nove zaposlenosti i produktivnosti rada treba u narednom periodu da se formiraju tako da produktivnost rada postane presudniji činilac u porastu proizvodnje i nacionalnog dohotka, za razliku od prethodnih godina kad je zaposlenost bila pretežni činilac povećavanja proizvodnje. Veća uloga produktivnosti rada treba na taj način da obeleži višu razvojnu fazu naše privrede i da predstavlja bitnu karakteristiku narednog perioda. U vezi s tim ističe se sve presudniji značaj

tehnike i ostalih faktora koji ubrzavaju podizanje produktivnosti rada.

5. Privredne organizacije treba da pojačaju napore za podizanje produktivnosti rada punijim korišćenjem postojećih rezervi u proizvodnji, usavršavanjem proizvodnih procesa, boljom organizacijom rada i racionalnijim ulaganjima, kao i pravilnijim nagrađivanjem ličnih uspeha i zalaganja. Napore privrednih organizacija u tom pravcu biće potrebno podržavati daljim usavršavanjem opšteg sistema raspodele i ostalim instrumentima stimulisanja privrednog razvoja.

Glava X

NAUČNOISTRAŽIVAČKI RAD

1. Svestranije unapređivanje naučnoistraživačkog rada i njegovo usmeravanje na proučavanje i rešavanje specifičnih problema našeg privrednog i društvenog razvoja biće važan i neodložan zadatak narednog perioda. Taj zadatak se naročito ističe zbog sve većeg značaja koji dobija primena savremenih dostignuća nauke i tehnike, kao i zbog činjenice da istraživački rad u mnogim oblastima danas nije u skladu sa potrebama intenzivnog razvoja privrede. Zato treba posvetiti osobitu pažnju organizaciji, širenju i neprekidnom poboljšavanju materijalnih, tehničkih i drugih uslova rada naučnoistraživačkih ustanova.

2. Osnivanje novih i proširivanje postojećih samostalnih naučnih instituta, istraživačkih instituta u privredi, kao i univerzitetskih naučnih ustanova, treba da bude orijentisano tako da se obim i rezultati njihove delatnosti usklađuju sa stepenom razvijenosti potreba pojedinih privrednih grana i društvenih službi čijem razvitku oni treba svestranije da posluže. Naročiti značaj pri tome imaće instituti, razvojne laboratorije i slične istraživačke ustanove, koje će osnivati privredne organizacije i grupe privrednih organizacija. Ove istraživačke ustanove treba da iznalaze nove vrste proizvoda i proizvodnje, da poboljšavaju postojeće i istražuju nove tehnološke procese, kao i da rezultate i dostignuća fundamentalnih i primenjenih istraživanja prilagođavaju praktičnim potrebama i praktičnom korišćenju u proizvodnji.

3. Sistematsko pripremanje kadrova za naučni rad je preduslov za uspešno vršenje naučnog istraživanja i za praktično korišćenje naučnih rezultata. Stoga je neophodno što snažnije razviti sistem postdiplomskih studija koje treba da omoguće visokostručno usavršavanje, specijalizaciju i pripremanje kadrova za naučnoistraživački rad.

4. Proširenju materijalne baze i opštem unapređenju naučnoistraživačkog rada doprinosiće u velikoj meri privredne organizacije čija će zainteresovanost za korišćenje rezultata naučnoistraživačkog rada i finansiranje istraživačkih zadataka rasti uporedo sa razvitkom njihovih proizvodnih mogućnosti i potreba. Zato se predviđa da se u narednom periodu finansiranje naučnoistraživačkog rada vrši pretežno iz sredstava privrednih organizacija, a zatim iz sredstava ustanova, komuna i drugih organa kojima rezultati istraživanja neposredno služe.

Federacija i republička izvršna veća učestvovaće u finansiranju određenih istraživačkih zadataka iz svojih fondova za naučni rad, naročito onih koji su od opštijeg značaja za privredni i društveni razvitak. Fondovi za naučni rad federacije i narodnih republika mogu vršiti finansiranje određenih naučnoistraživačkih zadataka i u celini kad su u pitanju značajna fundamentalna istraživanja.

Za pravilan razvitak naučnoistraživačkih delatnosti potrebno je unapređivati i materijalno pomagati rad takvih službi kao što su služba naučne i tehničke dokumentacije i informacija, služba za standarde i patente, kao i druge službe od značaja za razvitak naučnog rada.

TREĆI DEO

RAZVOJ PRIVREDNIH OBLASTI

Glava XI

INDUSTRIJA

1. Pravilnim korišćenjem opštih i prirodnih uslova potrebno je u narednom periodu ostvarivati takve promene u obimu i strukturi industrijske proizvodnje koje će omogućiti svestraniji razvitak industrije i stvoriti osnove za njen sistematski uspon i posle perioda na koji se ovaj Plan odnosi. Pri tom treba naročito razvijati proizvodnju sirovina i reprodukcionog materijala i odgovarajuću energetsku proizvodnju, kao neophodne osnovice stabilnog razvoja celokupne privrede. Znatnim proširivanjem proizvodnje visokoproduktivne opreme treba istovremeno stvarati uslove za postizanje savremenog tehničkog, tehnološkog i organizacionog nivoa proizvodnje u industriji i drugim privrednim oblastima.

2. Shodno tome, razvoj industrije biće usmeravan na proširenje proizvodnje čelika i kvalitetnih čeličnih proizvoda, kao osnovnog i najmasovnijeg reprodukcionog materijala, od čije raspoloživosti zavisi ostvarenje postavljenih ciljeva razvoja u svim oblastima privrede, a naročito struktura industrijske proizvodnje. Prozvodnja crne metalurgije treba da se zasniva na uvođenju najsavremenijih tehnoloških procesa i na usklađenom razvoju svih faza, što znači da će biti potrebno, pored povećavanja proizvodnje finalnih čeličnih proizvoda, naročito deficitarnih sortimana, uporedo ubrzati proizvodnju i opleme-

njivanje gvozdene rude, korišćenje otpadnih sirovina koje sadrže gvožđe i proizvodnju sirovog gvožđa.

Isto tako u značajnijoj meri povećaće se i proizvodnja hemijske industrije, kako bi se na taj način proširila prirodna sirovinska baza i osigurao važan i raznovrstan reprodukcioni materijal za proizvodnju. Razvoj savremene hemijske industrije treba da omogući uvođenje visokoproduktivne tehnologije, poboljšanje kvaliteta i proširenje asortimana proizvoda, ekonomski opravdan izvoz i zamenu uvoznih sirovina domaćim sirovinama. Posebnu pažnju posvetiti organskohemijskoj industriji, naročito razvijanjem proizvodnje veštačkih masa i veštačkih vlakana.

Radi proširenja proizvodnje bazičnih sirovina biće potrebno razvijati proizvodnju obojene metalurgije, osobito proizvodnju aluminijuma, bakra i cinka.

3. Viši stepen razvijenosti privrede i njena tešnja povezanost sa svetskom privredom, velika potreba za zamenom postojećeg mašinskog parka i predviđeni obim novih investicija u kapitalnu opremu, kao i nužnost uvođenja moderne tehnologije u proizvodnju, stavljaće izuzetno velike zahteve u pogledu obima i strukture proizvodnje opreme, čiji su proizvodni troškovi danas relativno visoki a proizvodna tehnika nedovoljno savremena. Podmirivanje pretežnog dela ovih potreba predstavljaće osnovnu orijentaciju mašinogradnje. U tom razvoju naročitu pažnju treba obratiti usklađivanju projektantsko-konstrukcionih faza i proizvodnje polufabrikata i delova za ugrađivanje sa finalnom proizvodnjom opreme. Organizaciju proizvodnje treba pri tom oslanjati na široku mrežu proizvodne kooperacije između specijalizovanih preduzeća koja će biti u stanju da koriste ekonomska preimućstva mehanizovane i automatizovane serijske proizvodnje.

4. Radi korišćenja preimućstava koje industriji pružaju strukturne promene u poljoprivrednoj proizvodnji i razvoj šumarstva, kao i radi podmirivanja unutrašnje tražnje i povećanja izvoza, u narednom periodu će se intenzivno razvijati industrije koje se zasnivaju na preradi kvalitetnih poljoprivrednih proizvoda i preradi drveta kao industrijskih sirovina. To, pre svega, treba da se odnosi na industriju šećera, konzervnu industriju, proizvodnju stočne hrane, a zatim na proizvodnju celuloze, papira, reprodukcionih materijala koji zamenjuju rezanu građu, kao i na finalnu proizvodnju drvne industrije.

5. Brzi privredni uspon, a naročito brzi uspon industrijske proizvodnje, zahtevaju da se blagovremeno obezbeđuje potrebna energija u onim količinama i u onim vidovima koji omogućuju nesmetani razvoj privrede. Stoga će, uporedo sa opšteprivrednim razvojem, biti potrebno povećavati odgovarajuću proizvodnju električne energije, uglja, nafte i plina, pri čemu će ekonomskim sredstvima biti stimulisana upotreba onih vidova energije kod kojih se postiže najbolji efekat iskorišćavanja.

6. Industrijska proizvodnja namenjena ličnoj potrošnji treba da se razvija u skladu sa porastom obima i promenom strukture lične potrošnje, kao i sa mogućnostima izvoza. U napredovanju ove proizvodnje potrebno je osigurati mnogo veću raznovrsnost i bolji kvalitet proizvoda, kao i ubrzavati proizvodnju trajnih potrošnih dobara i ostalih proizvoda čija će tražnja rasti sa izmenom strukture lične potrošnje.

7. Radi uspešnog izvođenja obimnog programa građevinskih radova, a naročito radi ubrzanja industrijskog načina građenja stanova, biće nužno temeljnije menjati tradicionalne tehnološke postupke u građevinskoj industriji i bitnije izmeniti strukturu proizvodnje u pravcu dobivanja lakših, kvalitetnijih i kompleksnijih elemenata koji će omogućiti prelaz na moderniju tehniku u građevinarstvu i na brže i racionalnije građenje. Radi pojeftinjenja gradnje i rasterećenja transporta, treba voditi računa da se razvoj kapaciteta za proizvodnju namenjenu građevinarstvu usmerava prvenstveno u rejone potrošnje koji istovremeno raspolažu odgovarajućom sirovinskom osnovom.

8. Primena savremenih sredstava rada, uvođenje elektronske tehnike i automatizovanih tehnoloških procesa, maksimalno korišćenje kapaciteta, poboljšavanja vremenskog korišćenja osnovnih sredstava (rad u više smena), maksimalna štednja u proizvodnoj potrošnji i kompleksno korišćenje raspoloživih sirovinskih izvora — treba da predstavljaju opštu orijentaciju u svim granama industrijske proizvodnje, a naročito u onim granama koje čine glavne nosioce ubrzanog industrijskog razvoja. U organizaciji industrijske proizvodnje neophodno je težiti široj podeli rada, specijalizaciji preduzeća i njihovoj kooperaciji, naročito na području proizvodnje opreme i trajnih potrošnih dobara. Ovaj oblik organizacije proizvodnje treba u narednom periodu u punoj meri da dođe do izražaja.

U cilju bržeg razvoja industrije, njenog što uspešnijeg uključivanja u međunarodnu razmenu, kao i jačanja materijalne baze radničkog samoupravljanja, potrebno je odgovarajućim merama ekonomske politike obezbediti u svim granama industrije što puniju primenu principa ekonomičnog poslovanja i racionalnije organizacije rada, kao i slobodnije formiranje cena u skladu sa tržišnim uslovima.

9. U periodu od 1961. do 1965. godine predviđa se porast industrijske proizvodnje od oko 13% prosečno godišnje. Pri tom energetska proizvodnja treba da raste prosečno godišnje za oko 11,6%, proizvodnja opreme i trajnih potrošnih dobara — oko 13,5%, osnovnih metala — 11,5%, hemijska industrija — 16,7%, prerada poljoprivrednih proizvoda — 13,4%, industrijska prerada drveta i celuloze — 15,4%, industrija građevinskog materijala — 14,9%, industrija obuće i odeće — 11,4%. Sredstva rada trebalo bi da rastu po prosečnoj godišnjoj stopi od 13,2%, materijal za reprodukciju — za 12,8% godišnje i potrošna roba — za 13,9% godišnje.

10. Ocenjuje se da će proizvodnja nekih važnijih grupa industriskih proizvoda rasti na sledeći način:

	Jedinica mere	Proizvedeno 1960.[13]	Predviđena proizvodnja 1965.	Indeks 1965/1960.
Energetika				
Elektroenergija	GWh	8.800	17.500	199
Ugalj	000 t	22.900	35.000	153
Sirova nafta	„	900	2.200	244
Derivati nafte	„	1.215	2.450	202
Zemni gas u milionima	Nm^3	65.000	400.000	615
Proizvodnja opreme i trajnih potrošnih dobara				
Mašine za industriju i rudarstvo	tona	35.100	66.500	189
Mašine i uređaji za građevinarstvo	„	7.000	15.000	214
Poljoprivredne mašine	„	26.000	35.000	135
Električne mašine[14]	„	8.300	18.000	217
Transformatori	„	9.500	20.000	211
Kablovi i sprovodnici	„	56.500	72.000	127

[13] Procena 1960. godine.
[14] Generatori i motori.

	Jedinica mere	Proizvedeno 1960.	Predviđena proizvodnja 1965.	Indeks 1965/1960
Pomorski brodovi (isporuke)	BRT	186.898[15]	300.000	161
Rečni brodovi	t. nos.	68.000	96.000	141
Kamioni i autobusi	kom.	5.750	13.350	232
Traktori	kom.	7.500	20 000	267
Automobili	kom.	12.000	30.000	250
Motocikli	kom.	40.000	120.000	300
Električni aparati za domaćinstvo	tona	10.070	30.800	306
Radio-prijemnici	kom.	240.000	455.000	190
Televizori	kom.	15.000	100.000	667
Osnovni metali i metalni poluproizvodi				
Sirovo gvožđe	000 t	1.000	1.600	160
Sirovi čelik	„	1.450	2.300	159
Čelični proizvodi	„	1.040	1.660	160
Bakar[16]	tona	35.300	77.000	218
Aluminijum	„	23 000	47.000	204
Cink	„	34.780	58.000	167
Olovo	„	87.000	113.000	130
Odlivci	000 t	240	480	200
Otkivci i otpresci	„	19	50	263
Proizvodi za ugrađivanje	„	112	208	186
Hemijska industrija				
Sumporna kiselina	000 t	145	700	483
Veštačka đubriva	„	280	2.040	729
Veštačke mase	„	14	60	429
Viskozna i sintetička vlakna	„	21,9	41	187
Industrijska prerada poljoprivrednih proizvoda				
Šećer	tona	278.000[17]	500.000	180
Konzerve mesa	„	30.000	70.000	233
Konzerve voća i povrća	„	49.000	160.000	327
Biljne masnoće	„	73.000	130.000	178
Koncentrovana stočna hrana	„	90.000	1,100.000	1222

[15] Nivo radova 220.000 BRT.

[16] Sa starim bakrom koji u 1960. godini iznosi 6.000 t, a u 1965. godini 12.000 tona.

[17] Kalendarska godina; proizvodnja berbe iz 1960. g. 260.000 t.

	Jedinica mere	Proizvedeno 1960.	Predviđena proizvodnja 1965.	Indeks 1965/1960.
Industrijska prerada drveta				
Rezana građa — ukupno	000 m³	2.271	2.840	125
Šper-ploče i panel-ploče	„	108	237	219
Lesonit i iverice	000 t	41	221	539
Kućni nameštaj — komplet.	000 garn.	174	360	207
Celuloza i drvenjača	000 t	197	548	278
Roto papir	„	30,3	75	248
Ostali papiri i karton	„	147	426	290
Industrija građevinskog materijala				
Cement	000 t	2.400	4.200	175
Ravno staklo	000 m²	7.300	15.000	205
Materijal za zidove i ispun	(svedeno na normalni format) mil. kom.	1.200	3.000	250
Proizvodnja odeće i obuće				
Sve vrste tkanina	000 m²	319.730	542.500	170
Obuća (kožna, gumena i zanatska proizvodnja)	000 pari	34.750	50.500	145

11. Predviđeni razvoj proizvodnje pretpostavlja povećanje produktivnosti rada za 6,4% prosečno godišnje. Zaposleno osoblje u industriji treba da poraste za 370.000 lica, te će 1965. godine industrija upošljavati oko 1,430.000 ljudi. S obzirom na novu tehniku i nove proizvodne procese koji će se ubrzano uvoditi, nužno je znatno poboljšati kvalifikacionu strukturu zaposlenog osoblja u industriji na način i u duhu odredaba glave IX ovog Plana.

12. Porast industrijske proizvodnje treba da omogući srazmerno povećavanje izvoza industrijskih proizvoda, pri čemu će struktura izvoza biti pomerana u pravcu pojačanog učešća proizvoda višeg stepena prerade.

Uvoz reprodukcionog materijala za industriju povećavaće se sporijim tempom nego industrijska proizvodnja. Predviđeni

nivo uvoza pretpostavlja da se ostvare znatnije supstitucije i mnogo bolje snabdevanje iz domaćih izvora, naročito proizvodima nafte, hemijskim proizvodima, celoluzom i papirom, kao i u metalnim delovima za sklapanje.

13. Za obezbeđenje daljeg razvoja industrijske proizvodnje u periodu od 1961. do 1965. godine predviđa se da će biti potrebno uložiti u osnovna sredstva oko 2.017 milijardi dinara. Investiciona ulaganja treba usmeravati, pre svega, na što brže dovršavanje kapaciteta koji se već grade, a zatim:

a) na izgradnju i proširenje kapaciteta crne metalurgije korišćenjem domaće sirovinske i energetske baze, i to: na proširenje postojećih i otvaranje novih rudnika gvozdene rude i na oplemenjivanje rude, na usklađeno razvijanje metalurških kapaciteta izgradnjom jedne nove železare, kao i razvijanjem drugih kapaciteta crne metalurgije;

b) na izgradnju objekata hemijske industrije, i u tome na proširenje postojećih i izgradnju novih kapaciteta za proizvodnju veštačkih masa i veštačkih vlakana, kao i za proizvodnju veštačkih đubriva;

c) na početak izgradnje novih hidroelektrana sa povoljnim specifičnim investicijama i lokacijama u odnosu na potrošnju, kao i na izgradnju termoelektrana koje će trošiti raspoložive otpadne i niskovredne ugljeve; na povećanje proizvodnje uglja u onim nalazištima koja imaju dobre uslove za eksploataciju i leže najpovoljnije u odnosu na centre potrošnje, na njegovo oplemenjivanje, preradu i gasifikaciju; na znatno povećanje proizvodnje nafte i pojačanje istražnih radova, na razvoj gasne privrede, a naročito na razvoj plinskih polja i razvodne mreže radi korišćenja rezervi zemnog gasa u termičke i tehnološke svrhe i za hemijsku industriju, i najzad, na izgradnju kapaciteta za preradu nafte u tehnološkim procesima koji će biti u skladu sa strukturom potrošnje;

d) na modernizaciju i proširivanje kapaciteta mašinske industrije i elektroindustrije i na izgradnju novih specijalizovanih kapaciteta za proizvodnju polufabrikata i sastavnih delova;

e) na izgradnju kapaciteta za industrijsku preradu poljoprivrednih proizvoda i proizvodnju stočne hrane, zatim na kapacitete za proizvodnju celuloze i papira, proizvodnju veštačkih ploča i nameštaja;

f) na izgradnju kapaciteta za proizvodnju savremenog građevinskog materijala, a naročito kapaciteta za proizvodnju ce-

menta, stakla i savremenih građevinskih elemenata i konstrukcija;

g) na istraživačke radove koji treba da obezbede proširenje energetske osnove, osvajanje nove tehnologije, razvijanje i usavršavanje viših faza prerade, kao i razvoj domaće sirovinske baze (prirodne i veštačke) i supstituciju uvoznih sirovina;

h) pored toga, radi bržeg razvoja industrije u nedovoljno razvijenim područjima zemlje, potrebno je nastojati da se, u okviru sredstava predviđenih Planom, na ovim područjima intenzivnije razvijaju one grane prerađivačke industrije koje im najbolje odgovaraju s obzirom na nivo tehnike i tehnologije, radnu snagu, kadrove, sirovinske uslove i dr. (tekstilna i drvna industrija, industrija kože i obuće, hemijska prerađivačka industrija, elektroindustrija i sl.).

14. Ocenjuje se da bi ukupan petogodišnji obim investicija u osnovna sredstva industrije bio približno na sledeći način raspoređen na osnovne komplekse industrijske proizvodnje (u milijardama dinara):

	1960.	1965.	Prosečna godišnja ulaganja u periodu 1957—60.	1961—65.
Energetika	92	159	76	131
Proizvodnja osnovnih metala	25	74	22	54
Proizvodnja opreme i trajnih potrošnih dobara	20	52	21	36
Hemijska industrija	19	49	13	37
Industrijska prerada poljoprivrednih proizvoda i drveta	43	80	35	64
Industrija građevinskog materijala	15	45	10	35
Proizvodnja odeće i obuće	25	29	16	27
Ostalo	30	26	15	19
Ukupno:	269	514	208	403

15. Da bi se poboljšao položaj stare industrije odnosno starih preduzeća koja ranijih godina nisu mogla redovno da obnavljaju osnovna sredstva, predviđa se davanje zajmova ovim preduzećima iz opštedruštvenih sredstava, uz odgovarajuće finansijske olakšice. Isto tako predviđa se davanje zajmova iz Opšteg investicionog fonda i preduzećima koja proizvode za određene potrebe Jugoslovenske narodne armije, radi njihove brže i veće preorijentacije na proizvodnju za potrebe tržišta.

Glava XII

POLJOPRIVREDA

1. U periodu od 1961. do 1965. godine nastaviće se proces unapređivanja i preobražaja poljoprivrede u krupnu proizvodnju, zasnovanu na socijalističkim odnosima, savremenim društvenim sredstvima za proizvodnju i visokoj produktivnosti rada. Bitan elemenat u razvoju poljoprivrede biće, prema tome, proširivanje i kompletiranje krupnih društvenih gazdinstava, proširenje kooperacije i jačanje proizvodnih fondova društvenih gazdinstava i zemljoradničkih zadruga i njihov sve jači uticaj na izmenu društvene i materijalne osnove poljoprivredne proizvodnje.

Poljoprivredna proizvodnja, čiji razvoj predstavlja jednu od važnih komponenata budućeg uspona privrede, treba da ostvari sledeće zahteve koji se pred nju postavljaju:

a) da na znatno višem nivou nego dosada zadovoljava potrebe lične potrošnje, doprinoseći širenju unutrašnjeg tržišta;

b) da osigura potrebne količine kvalitetnih sirovina za poljoprivredno-prerađivačku industriju, čija će proizvodnja znatnije porasti narednih godina;

c) da obezbedi znatno veću masu proizvoda za izvoz koji će po kvalitetu i strukturi biti bolje prilagođeni zahtevima inostranog tržišta, i time poboljša stanje platnog bilansa i položaj zemlje na spoljnim tržištima poljoprivrednih proizvoda.

2. Razvoj krupnih društvenih gazdinstava i masovnije povezivanje individualnih poseda sa društvenim sektorom treba da budu upravljeni na povećavanje akumulativnosti društveno organizovane proizvodnje, kako bi ova bila u mogućnosti da proširenu reprodukciju ostvaruje iz sopstvene akumulacije u većoj meri nego danas.

3. U periodu od 1961. do 1965. godine očekuje se da će fizički obim poljoprivredne proizvodnje rasti po prosečnoj stopi od 8,3% godišnje a povećanje poljoprivredne proizvodnje za svih pet godina iznosilo bi oko 50%, u odnosu na dvogodišnji prosek 1959—1960. godine. Pri tom, društveno organizovana proizvodnja treba krajem narednog planskog perioda da postane preovlađujuća u ukupnoj poljoprivrednoj proizvodnji, a naročito u raspoloživim tržišnim viškovima.

Ovako brzi razvoj proizvodnje biće ostvarivan daljim širenjem postojećih i razvijanjem novih društvenih oblika proizvodnje. U narednom periodu računa se sa proširivanjem površina krupnih društvenih gazdinstava putem sređivanja postojećeg opštedruštvenog fonda zemlje, dobivanja novih površina melioracijama, kupovinom i zakupom zemljišta, proizvodnom saradnjom i drugim proizvodnim oblicima kooperacije privrednih organizacija sa individualnim proizvođačima. U ovakvim uslovima može se očekivati da će doći do bržeg širenja modernih agrotehničkih metoda i do obuhvatanja novih područja poljoprivrede procesom modernizacije proizvodnje.

4. Razvoj poljoprivredne proizvodnje treba da bude u narednim godinama još više upravljen na jačanje stočarstva, naročito govedarstva, kao i na produkciju onih proizvoda ratarstva koji će osigurati sirovinsku osnovu za intenzivniju stočarsku proizvodnju. Ova orijentacija u poljoprivrednoj proizvodnji odgovara strukturnim promenama lične potrošnje, kao i osnovnim tendencijama u razvoju međunarodne trgovine poljoprivrednim proizvodima. U skladu s tim, predviđa se da će se u periodu od 1961. do 1965. godine stočarska proizvodnja povećavati za 9,9% godišnje, ratarska za 7,7%, voćarska za 9,2%, vinogradarska za 7,4% i ribarska za 12,7% (sve u odnosu na prosek 1959—1960. godine).

5. Godine 1965. očekuje se sledeći nivo proizvodnje osnovnih stočarskih proizvoda (u hiljadama tona):

	1960.	1965.	Indeksi 1965/1960.	Prosečne godišnje stope rasta 1961—1965. godine
Meso svih vrsta	650	1.030	158,4	9,7
Mleko	2.650	4.300	162,6	10,2
Jaja (u milionima komada)	1.700	3.300	194,1	14,2

Za ostvarenje ovih zadataka neophodno je povećati proizvodnju stočne hrane, i to krmnih žita, naročito kukuruza, zatim soje i ostalih stočnih hraniva. Za predviđeni napredak stočarstva, pored ostalog, biće nužno da se izgrade i odgovarajući industriski kapaciteti za proizvodnju stočne hrane, fabrike za preradu soje, za proizvodnju ribljeg brašna i dr. Pored toga

potrebno je osigurati mehanizam veterinarsko-sanitarnih mera protiv glavnih zaraza i drugih stočnih bolesti.

6. Pored pojačanog razvoja stočarstva potrebe nalažu da se u idućem petogodišnjem periodu ostvari i osetno veća proizvodnja u ratarstvu. Ratarska proizvodnja treba 1965. godine da dostigne nivo koji će za oko 45% biti viši od dvogodišnjeg proseka 1959—1960. godine. Osnovni putevi za to jesu povećanje prinosa po jedinici površine i promena strukture setve u pravcu većeg učešća industrijskih kultura i krmnog bilja.

Predviđa se sledeća proizvodnja važnijih proizvoda ratarstva (u hiljadama tona):

	Prosek 1959/1960.	1965.	Indeksi porasta	Prosečne godišnje stope rasta 1961—1965. godine
Pšenica i raž	4.100	5.000	122	4,1
Kukuruz	6.000	9.500	156	9,3
Šećerna repa	2.200	4.000	182	12,7
Suncokret	112	150	144	7,6
Soja	26	400	1538	—
Pamuk	7,2	25	347	28,2
Duvan	38	60	158	9,6
Povrće (bez krompira)	1.850	2.500	135	6,2

U narednom periodu treba obezbediti visoku i stabilnu proizvodnju žita. Težište napora biće na daljem povećavanju proizvodnje kukuruza, dok proizvodnju pšenice treba učvrstiti na nivou koji obezbeđuje unutrašnje potrebe, uz manje viškove namenjene formiranju rezervi i izvozu. U oblasti industrijskog bilja osnovni su zadaci: promena asortimana i povećanje proizvodnje, a naročito povećanje proizvodnje soje, pamuka i šećerne repe.

Predviđeno povećanje proizvodnje ostvarivaće se prvenstveno uvođenjem nove tehnike i novih tehnoloških postupaka. Za ratarsku proizvodnju osiguraće se povećana mehanizacija, veće količine veštačkih đubriva, sortnog semenja, sredstava za zaštitu bilja i sl.

7. Poboljšavanje voćarske i vinogradarske proizvodnje treba da se nastavi podizanjem savremenih i rekonstrukcijom postojećih plantažnih voćnjaka i vinograda na krupnim društvenim gazdinstvima. Ovo poboljšavanje treba da se ostvaruje i ši-

rim uključivanjem zasada individualnih proizvođača kroz razne oblike kooperacije u društveni proces proizvodnje. Razvoj voćarstva i vinogradarstva u narednom periodu treba usmeravati u pravcu izmene sadašnje jednostrane strukture proizvodnje prema zahtevima tržišta i prerađivačke industrije.

8. U idućem periodu računa se sa povećanjem ribarske proizvodnje za oko 82%, u odnosu na nivo dvogodišnjeg proseka proizvodnje 1959—1960. godine, i to prvenstveno povećanjem morskog ribarstva i proširivanjem površina slatkovodnih ribnjaka, kao i organizovanjem okeanskog ribolova.

9. Za navedeno povećanje poljoprivredne proizvodnje potrebno je u idućem periodu uložiti oko 680 milijardi dinara u osnovna sredstva poljoprivrede. Pri upotrebi investicionih sredstava treba voditi računa o sledećim momentima:

a) ulaganja treba da budu vršena u takve pravce, namene i objekte koji će omogućiti da se ostvari data proizvodna politika i navedeni ciljevi u proizvodnji;

b) pri tome prioritet davati onim ulaganjima gde su u pitanju dopune investicija, tj. uklanjanje tzv. uskih grla u proizvodnji kako na krupnim društvenim gazdinstvima tako i u zemljoradničkim zadrugama. Investiciona sredstva treba usmeravati prvenstveno u namene koje se brže aktiviraju i koje brzo povećavaju obim robne proizvodnje. Ulaganja čiji će se efekti docnije odraziti u proizvodnji treba da budu relativno ograničena u ovom periodu. U okviru pojedinih namena prvenstvo treba da imaju ona ulaganja kojima se povećava proizvodnja uz što niže proizvodne troškove;

c) u korišćenju sredstava Opšteg investicionog fonda napuštati postepeno dosadašnje veoma široko finansiranje i sredstva orijentisati na što manji broj objekata i namena koje predstavljaju osnovu za razvitak i unapređivanje poljoprivrede u celini, a koje će dati osetnije rezultate u rešavanju pitanja snabdevanja potrošačkih centara, industrije i izvoza.

10. Sredstva predviđena za investicije upotrebiće se za dalju mehanizaciju poljoprivredne proizvodnje, za melioracije i vodoprivredu, za podizanje ekonomskih objekata, za nabavku stoke, za podizanje objekata za doradu i prihvatanje poljoprivrednih proizvoda, za izgradnju pristupnih puteva, za otkup zemljišta, za izgradnju naučnih i drugih poljoprivrednih ustanova, za morsko i slatkovodno ribarstvo.

11. Navedenim investicijama poljoprivreda Jugoslavije osetno bi poboljšala svoju opremljenost: ona bi krajem 1965. godine raspolagala sa oko 70.000 traktora prema 36.000 krajem 1960. godine, i sa oko 9.000 žitnih kombajna, prema 4.000 u 1960. godini. Raspoloživi broj mašina omogućio bi da se 1965. godine na krupnim društvenim gazdinstvima i u kooperaciji obavi mehanizovano osnovna obrada i žetva na oko 2,5 do 3 miliona ha.

Pored toga, znatno bi se proširili ekonomski objekti za smeštaj i tov stoke, razvoj živinarstva, razvoj intenzivnog povrtarstva, kao i objekti za doradu i uskladištenje poljoprivrednih proizvoda.

Sredstva za melioracije upotrebiće se prvenstveno za nastavljanje radova na hidrosistemu Dunav—Tisa—Dunav, za melioracije u NR Makedoniji i u Kosovsko-Metohijskoj Oblasti, kao i za radove po ranije zaključenim zajmovima. U ovom periodu treba takođe uložiti sredstva za melioracione radove na Savi, Neretvi i Moravi, i to u prvom redu na onim delovima gde se nalaze ili se mogu osnivati krupna društvena gazdinstva i gde se ovim radovima neposredno poboljšava i stabilizuje poljoprivredna proizvodnja. Radi toga treba u toku 1961. godine doneti zakon o finansiranju melioracija na područjima Save, Neretve i Morave.

Radi očuvanja i poboljšanja plodnosti zemljišta, stabilnosti poljoprivredne proizvodnje i radi zaštite naselja i privrednih objekata od štetnog dejstva voda, u narednom periodu intenzivnije će se ulagati u vodoprivredu.

12. Da bi se osigurao efikasniji razvoj poljoprivrede, potrebno je uložiti znatno veća sredstva nego dosada i u druge privredne oblasti koje su u tesnoj vezi sa poljoprivrednom proizvodnjom. Predviđa se da će se u tom cilju u narednom periodu investirati: u prehrambenu industriju oko 140 milijardi dinara, u proizvodnju hemijske industrije za potrebe poljoprivrede oko 44 milijarde; u industriju poljoprivrednih mašina oko 12 milijardi; u trgovinu poljoprivrednim proizvodima oko 58 milijardi dinara, u izgradnju sekundarnih puteva koji treba neposredno da služe poljoprivredi oko 20 milijardi. Ulaganja po obimu i dinamici treba da budu sinhronizovana kako između pojedinih grana poljoprivredne proizvodnje, tako isto i ukupnih ulaganja u poljoprivredu sa ulaganjima u oblasti i grane od

kojih zavisi uspešan razvoj i racionalno iskorišćavanje ostvarene poljoprivredne proizvodnje.

13. U budućem razvoju poljoprivrede biće nužno napore mnogo više usredsređivati na to da se povećanje proizvodnje i promena njene strukture ostvaruju što jeftinije, kako bi u poslovanju krupnih socijalističkih gazdinstava i kooperaciji bili postignuti povoljniji ekonomski rezultati. U tom pravcu treba poboljšavati ekonomski položaj poljoprivrednih organizacija postepenim poboljšavanjem odnosa u cenama poljoprivrednih i industrijskih proizvoda, smanjujući disparitete tih cena, kao i poboljšavanjem kreditnih uslova, stvarajući pri tome stabilnije uslove privređivanja poljoprivrednih organizacija.

Glava XIII

ŠUMARSTVO

1. Razvitak šumske privrede u narednom periodu treba da se kreće u pravcu:

a) daljeg jačanja osnovnog šumskog fonda te u tom okviru što potpunijeg iskorišćavanja sečnih rezervi uz istovremeno poboljšavanje biološke stabilnosti i ekonomske vrednosti šuma, kako bi se obezbedilo trajno i racionalno korišćenje i u docnijim periodima;

b) daljeg tehničkog opremanja proizvodnje, mehanizovanjem radova u eksploataciji, gajenju i zaštiti šuma i izgradnji šumskih komunikacija;

c) što šire primene savremenih metoda nege i zaštite očuvanih šuma, meliorisanja degradiranih šuma i šikara i unošenja brzorastućih vrsta drveća u postojeće šume;

d) podizanja novih intenzivnih šumskih kultura i plantaža;

e) organizacionog sređivanja šumskih gazdinstava i njihovog prevođenja na status privrednih organizacija sa radničkim samoupravljanjem.

2. U narednom periodu treba da dođe do postepenog proširivanja eksploatacije šuma i do povećanja šumske proizvodnje. Potrebe društvenog sektora privrede biće podmirene porastom proizvodnje na 10.297 hiljada m^3 industrijsko-tehničkog drveta u 1965. godini, prema 7.642 hiljade m^3 iz 1960. godine. Orijentacijom drvne industrije na preradu lišćarskog

drveta u proizvodnji rezane građe, ploča i celuloze, širim korišćenjem drveta malih dimenzija i otpadaka, racionalnijim korišćenjem i zamenom drveta u građevinarstvu i rudnicima, zamenom ogrevnog drveta drugim izvorima toplotne energije, — navedene potrebe u industrijsko-tehničkom drvetu treba da se podmire sečom 22.500 hiljada m^3 u 1965. godini, prema 19.500 hiljada m^3 u 1960. godini.

U okviru predviđenog obima proizvodnje industrijsko-tehničkog drveta nužno je obezbediti takvu strukturu proizvodnje koja će biti u skladu sa predviđenim razvojem industrijske prerade drveta, a naročito u pogledu količina četinarske i lišćarske oblovine za rezanje i ljuštenje.

Pored podmirenja unutrašnjih potreba, proizvodnja treba da obezbedi i izvoz šumskih proizvoda u približno istoj vrednosti kao 1960. godine i da omogući povećani izvoz proizvoda primarne i finalne prerade drveta.

3. Radi obezbeđenja trajnog iskorišćavanja šumskog bogatstva i progresivnog povećavanja šumske proizvodnje u budućnosti neophodno je da se već u periodu od 1961. do 1965. godine pristupi rekonstrukciji i popravljanju stanja šumskog fonda. Naročitu pažnju pri tom treba posvetiti: organizovanju savremene tehničke baze proizvodnje i izgradnji šumskih komunikacija; primeni savremenih metoda gajenja i nege očuvanih šuma i intenzivnog meliorisanja degradiranih šuma i šikara, kao i podizanju novih, intenzivnih šumskih kultura i plantaža brzorastućih vrsta drveća, uz primenu sredstava savremene agrotehnike.

U okviru predviđenih šumskouzgojnih radova, treba obezbediti i pošumljavanje radi zaštite od erozije i bujica.

4. Postavljeni ciljevi i zadaci u šumarstvu zahtevaju da se u ovu oblast investira oko 75 milijardi dinara u periodu od 1961. do 1965. godine, ili u proseku 15 milijardi godišnje, prema 8,5 milijardi godišnje u periodu od 1957. do 1960. godine. Ova sredstva će se trošiti prema lokalnim uslovima i potrebama, s tim da se u područjima neotvorenih i nedovoljno otvorenih šuma naročito četinarskih, a radi postizanja ravnomernog rasporeda seča i racionalnog korišćenja drveta, usmeravaju prvenstveno na izgrađivanje šumskih komunikacija. U rejonima pogodnim za gajenje šuma velikog prinosa u kratkim proizvodnim turnusima, ova sredstva će se ulagati na prvom

mestu za podizanje plantaža i drugih intenzivnih oblika proizvodnje drveta. Sredstva za podizanje plantaža i drugih intenzivnih oblika proizvodnje drveta treba obezbediti prihodima iz predhvata seče šuma na zemljištima koja se pretvaraju u plantaže i intenzivne šume.

5. U okviru unapređenja lovne privrede potrebno je i u periodu 1961. do 1965. godine raditi na poboljšavanju uslova za gajenje i zaštitu divljači i na proširivanju njenog areala.

6. Izvršavanje postavljenih ciljeva i zadataka u šumskoj privredi u narednom periodu zahteva brže izgrađivanje inženjersko-tehničkog kadra na principu specijalizacije. Naročitu pažnju treba posvetiti stvaranju kadra stalnih šumskih radnika.

7. Potrebno je dalje raditi na razvijanju naučnoistraživačkog rada, naročito u pravcu ovladavanja savremenom tehnologijom uzgoja i nege šuma i povećanja prirasta i prinosa, kao i u pravcu primene mehanizovanih sredstava rada u racionalnom korišćenju posečene drvne mase i povećanju produktivnosti rada.

8. Radi što potpunijeg i pravilnijeg korišćenja eksploatacionih mogućnosti svih šuma i da bi se mere rekonstrukcije i unapređivanja šumskog fonda proširile i na šume individualnih sopstvenika, potrebno je što šire uključivanje ovih šuma u društveni sektor proizvodnje putem kooperacije njihovih sopstvenika sa zadrugama i privrednim organizacijama, uz istovremeno jačanje prava nadzora narodnih odbora nad ovim šumama.

Glava XIV

GRAĐEVINARSTVO

1. Intenzivna ulaganja u privredu, u društveni standard i naročito u stambenu izgradnju postavljaju za idućih pet godina velike zadatke pred građevinarstvo. Ti se zadaci odnose kako na obim građevinskih radova, koji se znatno povećava, tako i na ekonomičnost i racionalnost čitavog procesa građenja. Uspešno izvođenje obimnog programa investicionih radova iziskuje prema tome mnogo veću efikasnost građevinarstva nego dosada, skraćivanje rokova i snižavanje troškova izgradnje. U skladu s veličinom tih zadataka biće potrebno neposredno pristupiti te-

meljnijoj rekonstrukciji i modernizaciji građevinarstva, podizanju njegove tehničke baze pojačanim uvođenjem mehanizacije i savremenih sredstava rada uopšte.

2. Istovremeno razvoj građevinarstva treba usmeravati na punije korišćenje unutrašnjih rezervi, ubrzano poboljšavanje organizacije rada, širu specijalizaciju i kooperaciju, odlučniju primenu standardizacije i tipizacije građevinskih elemenata i materijala, kao i na jače uvođenje sistema montažnog građenja.

3. U oblasti projektovanja treba težiti tipskim rešenjima kod svih vrsta objekata masovne izgradnje, pošto se na taj način omogućava veća produktivnost građenja, brža i jeftinija izgradnja i primena najracionalnijih tehničkih rešenja kako u pogledu upotrebe građevinskih elemenata i konstrukcija, tako i u pogledu same organizacije građenja.

4. Predviđa se da će se obim građevinskih radova u periodu od 1961. do 1965. godine, izražen u društvenom proizvodu, povećavati po prosečnoj stopi od 13,3% godišnje, što znači da će 1965. godine biti viši za 86,8% u odnosu na 1960. godinu, a u tome:

	Indeksi 1965/1960.	Prosečne godišnje stope rasta 1961—1965. godine
Visokogradnja	190,2	13,6
Od toga:		
Privredni objekti	198,9	14,7
Neprivredni objekti	186,6	13,3
Niskogradnja	165,5	10,6
Od toga:		
Hidrogradnja	153,8	9,0
Saobraćajnice	163,0	10,3
Rudarski i istražni radovi	204,0	15,3
Ostali objekti niskogradnje	166,7	10,8

5. Da bi se obezbedilo predviđeno povećanje obima građevinskih radova, potrebno je:

a) da se u građevinske kapacitete ulože 174 milijarde dinara za ceo petogodišnji period, odnosno 35 milijardi, prosečno godišnje prema 15,3 milijardi u prethodnom periodu. Na ovaj način investicije u građevinarstvo treba da imaju najveću stopu rasta, veću od svih drugih privrednih i neprivrednih investicija,

kako bi se time podstaklo i omogućilo brže modernizovanje građevinske delatnosti, a samim tim i veća efikasnost celog sektora investicija. Ulaganja treba da budu usmerena, pre svega, na povećavanje mehanizacije građevinskih preduzeća, tako da stepen njihove opremljenosti mehanizacijom na jedinicu proizvoda poraste 1965. godine za 30%, u odnosu na baznu 1960. godinu;

b) da se poveća produktivnost rada u građevinarstvu na osnovu više tehničke opremljenosti, kao i poboljšanjem kvalifikacione strukture radne snage, uvođenjem novih metoda građenja i bolje organizacije rada. Delovanjem ovih faktora produktivnost rada u građevinarstvu trebalo bi da se povećava po stopi od oko 9% prosečno godišnje.

6. Razvitak građevinarstva treba da počiva na savremenoj proizvodnji građevinskog materijala i građevinskih elemenata i konstrukcija, na modernizaciji proizvodnje opeke i betonskih i drugih prefabrikata, na sve masovnijoj proizvodnji šupljih tela i novih i lakih građevinskih materijala, pri čemu je takođe potrebno obezbediti i dovoljne količine naročito visokokvalitetnog cementa i betonskog gvožđa, kao i ostalog reprodukcionog materijala za građevinarstvo. Za ove svrhe treba osigurati odgovarajuće investicije u industrijskoj proizvodnji. I u drugim industrijskim granama, kao što su crna metalurgija, nemetali, metalopreradivačka industrija, drvna, hemiska i papirna industrija, nužno je razvijati proizvodnju i proširivati asortiman proizvoda za građevinarstvo.

Glava XV

SAOBRAĆAJ

1. Porast industrijske i poljoprivredne proizvodnje, unutrašnje i međunarodne robne razmene, kao i lične potrošnje, zahtevaće od saobraćaja da omogući privredi i stanovništvu šire korišćenje saobraćajnih usluga. Radi toga se razvoj saobraćaja u periodu od 1961. do 1965. godine usmerava na potpunije zadovoljavanje privrednih i društvenih potreba u saobraćajnim uslugama, na postepeno otklanjanje disproporcija između različitih grana transporta, na racionalizaciju kretanja robnih tokova, kao i na poboljšavanje kvaliteta ovih usluga. Bolji kvalitet usluga treba da se ispolji u bržem i redovnijem obavljanju transporta, u većoj udobnosti i bezbednosti prevoza i veza.

U okviru ovih potreba predviđa se da fizički obim saobraćaja 1965. godine, u odnosu na 1960. godinu, poraste za oko 62%, ili po stopi od oko 10% prosečno godišnje.

2. Radi ostvarenja ovih potreba predviđaju se rekonstrukcija i modernizacija saobraćaja i dalja izgradnja saobraćajne mreže. Ovim merama obezbediće se povećanje transportnih kapaciteta i efikasnije zadovoljenje potreba za saobraćajnim uslugama, kako u privredno razvijenim tako i u nedovoljno razvijenim područjima. Istovremenom izgradnjom saobraćajne mreže, i rekonstrukcijom i proširenjem kapaciteta osnovnih sredstava kao i drugim merama poboljšaće se uslovi za korišćenje transportnih kapaciteta i za veću ekonomičnost saobraćaja.

Podizanje ekonomičnosti i rentabiliteta doprineće učvršćenju i proširenju materijalne baze privrednih organizacija i sprovođenju punijeg radničkog samoupravljanja u saobraćaju.

3. Radi ostvarenja pomenutih zadataka, u narednom periodu naročito se predviđa:

a) rekonstrukcija glavnih i opterećenijih železničkih pruga za veće osovinske pritiske i veće brzine; novogradnja, normalizacija i elektrifikacija železničkih pruga; rešavanje železničkog transporta u industriiskim bazenima, kao i rekonstrukcija i proširivanje železničkih čvorova i stanica;

b) proširenje železničkog teretnog i putničkog kolskog parka kolima veće nosivosti, veće udobnosti i za veće brzine; šira zamena parne vuče električnom i dizel-vučom, odnosno nabavka električnih lokomotiva i dizel-lokomotiva, kao i motornih vozova; primena savremenije opreme za signalizaciju i telekomandu;

c) izgradnja rekonstrukcija i modernizacija putne mreže, a naročito magistralnih puteva osnovne putne mreže; značajnije proširivanje voznog parka drumskog saobraćaja, kao i drugih objekata (servisa, stanica, i dr.) neophodnih za obavljanje prevoza robe i putnika;

d) proširivanje operativnih obala, luka i rečnih pristaništa rekonstrukcijama i novom izgradnjom; povećavanjem kapaciteta mehanizacije za utovar, istovar i pretovar robe, kao i skladišnog prostora u lukama, pristaništima, železničkim stanicama i drugim mestima za robne manipulacije; proširenje plovnog parka u pomorskom i rečnom saobraćaju, uz primenu savremenih uslova vuče i organizacije prevoza;

e) izgradnja aerodroma i proširenje avionskog parka vazdušnog saobraćaja;

f) znatnije proširenje i modernizacija telegrafsko-telefonskih veza izgradnjom kablovskih i ultrakratkotalasnih linija i primena savremene ptt-opreme;

g) mehanizacija radova, nege i održavanja osnovnih sredstava u svim granama saobraćaja.

4. Dostignuti stepen razvoja saobraćajnih grana, izmene u privrednoj strukturi zemlje, podizanje ekonomičnosti transporta u celini i po granama i težnja da se tražnja saobraćajnih usluga bolje zadovolji kako po količini tako i kvalitativno — zahtevaju različiti tempo porasta obima usluga u pojedinim granama saobraćaja.

U tome smislu se predviđaju sledeće stope porasta fizičkog obima saobraćajnih usluga pojedinih saobraćajnih grana:

	Indeks 1965/1960.	Prosečne godišnje stope porasta 1961—1965. godine
Saobraćaj — ukupno	162	10,1
Robni saobraćaj	163	10,3
Putnički saobraćaj	151	8,6
Poštansko-telegrafsko-telefonski saobraćaj	175	11,8
Od toga:		
Železnički saobraćaj	145	7,8
Pomorski saobraćaj	153	8,9
Rečni i jezerski saobraćaj	236	18,8
Vazdušni saobraćaj	289	23,7
Javni drumski saobraćaj	253	20,4

U odnosu na dosadašnju dinamiku predviđa se nešto brži razvoj železničkog saobraćaja koji je dosada zaostajao kako u odnosu na druge grane saobraćaja tako i u pogledu podmirivanja potreba u prevozu. Železnički saobraćaj ostaje i dalje glavni nosilac prevoza putnika i robe u unutrašnjem saobraćaju, kao grana naročito pogodna za masovni prevoz na dužim relacijama. Brzi razvoj predviđa se i u vazdušnom i ptt-saobraćaju čije su mogućnosti u proteklom periodu bile ispod potražnje usluga.

Dalji razvoj pomorskog saobraćaja usklađuje se sa opštim privrednim razvojem, međunarodnom robnom razmenom naše

zemlje sa drugim zemljama i realnim mogućnostima učešća naše trgovačke mornarice na slobodnom svetskom pomorskom tržištu.

Drumski i rečni saobraćaj imaće relativno blaži porast nego u prethodnom periodu, ali će njihov razvoj biti i u sledećem periodu izrazito brži od opšteg porasta saobraćaja.

5. Ocenjuje se da će do 1965. godine broj osoblja zaposlenog u saobraćaju porasti za oko 24%, ili po prosečnoj stopi od 4,4% godišnje. Porast broja zaposlenih za oko 60.000 lica, a naročito neophodna izmena kvalifikacione strukture osoblja u vezi sa uvođenjem nove tehnologije i opštim podizanjem nivoa organizacije, zahtevaće posebne napore za pripremanje odgovarajućeg kadra. U tu svrhu neophodno je pojačati i proširiti postojeće centre za uzdizanje kadrova, što će zahtevati i veće materijalno angažovanje saobraćajnih privrednih organizacija. Naročito treba posvetiti pažnju obrazovanju saobraćajnih stručnjaka sa višom i visokom spremom, a osobito inženjera i ekonomista, kao i organizaciji i razvijanju naučno istraživačkog rada, a posebno izučavanju uporedne ekonomike grana saobraćaja.

Modernizacija sredstava, racionalnija organizacija rada i punije korišćenje kapaciteta, kao i dalje stručno osposobljavanje kadrova omogućiće da u periodu od 1961. do 1965. godine produktivnost rada raste brže nego u prethodnom četvorogodišnjem periodu. Ocenjuje se da će produktivnost rada rasti u narednom periodu po stopi od 7,5% godišnje.

6. U periodu od 1961. do 1965. godine u sklopu rešavanja problema usklađivanja cena u privredi, daljeg razvijanja sistema radničkog samoupravljanja u svim granama saobraćaja, uspostavljanja pravilnijih ekonomskih odnosa između saobraćaja i njegovih korisnika, kao i između pojedinih grana, saobraćaja nastaviće se sa sistematskim i postepenim izmenama tarifa i regulisanjem transportnog tržišta.

Ovim regulisanjem treba nastojati da pojedine grane saobraćaja posluju i razvijaju se prema svojim ekonomskim, tehničkim i eksploatacionim osobenostima, a u skladu sa privrednim i društvenim potrebama u transportnim uslugama.

7. Za obezbeđenje razvoja saobraćaja i obima saobraćajnih usluga potrebno je u periodu od 1961. do 1965. godine investirati u osnovna sredstva oko 965 milijardi dinara. Pred-

viđa se sledeći porast i približno sledeća raspodela bruto investicionih ulaganja po granama saobraćaja (u milijardama dinara):

	1960.	1965.	Indeksi 1965/ 1960.	Ukupno 1961— 1965.	Struktura u procentima
Saobraćaj ukupno	145,0	233,0	161	965,0	100,0
Od toga:					
Železnički saobraćaj	57,8	118,1	204	437,0	45,3
Pomorski saobraćaj	19,5	26,2	134	117,5	12,1
Rečni i jezerski saobraćaj	7,3	10,5	144	50,0	5,2
Vazdušni saobraćaj	2,6	2,0	77	15,0	1,6
Drumski saobraćaj	49,7	62,7	126	283,5	29,3
Poštansko-telegrafsko-telefonski saobraćaj	8,1	13,5	167	62,0	6,5

Različiti porast ulaganja u osnovne fondove pojedinih saobraćajnih grana obezbeđuje skladniji razvoj saobraćaja kao i prevazilaženje dosadašnjeg zaostajanja nekih grana, a naročito železničkog i ptt-saobraćaja.

Po svojoj strukturi investicije se usmeravaju prvenstveno na razvoj kapaciteta koji obezbeđuje izvršenje predviđenog obima transporta i veza u periodu od 1961. do 1965. godine, uz poboljšanje kvaliteta saobraćaja i saobraćajnih usluga, a zatim na obezbeđenje kontinuiranog razvoja saobraćaja u periodu posle 1965. godine u skladu sa potrebama dugoročnijeg privrednog razvoja zemlje, naročito u pogledu izgradnje pruga i puteva.

8. U okviru izgradnje železničke mreže predviđa se dovršenje započetih pruga Sarajevo — Ploče Knin — Zadar i Metohija — Prizren, u ukupnoj dužini od 338 kilometara. Na pruzi Beograd — Bar izgradiće se veliki objekti i intenzivnije započeti drugi radovi, što će omogućiti da se ta pruga u periodu posle 1965. godine završi u najkraćem roku. Predviđa se takođe početak izgradnje železničke pruge Gostivar — Ohrid u vezi sa potrebom podizanja nove železare u Skoplju, izgradnja dugog koloseka na pruzi Lapovo — Niš i normalizacija pruge Nikšić — Titograd. Isto tako treba blagovremeno izraditi projekte i izvršiti pripreme za izgradnju pruge Bor — Majdanpek.

Od osnovne putne mreže čija se izgradnja finansira iz Opšteg investicionog fonda, dovršiće se magistrala „Bratstvo-

Jedinstvo" od Beograda do Đevđelije, Jadranska turistička magistrala od Zadra do Ivangrada i od Kosovske Mitrovice do Skoplja i automobilski put od Metkovića do auto-puta Beograd — Zagreb. U periodu od 1961. do 1965. godine na pomenutim pravcima izgradiće se oko 1.130 kilometara savremenog kolovoza. Za potrebe domaće trgovačke flote izgradiće se novi pomorski brodovi sa ukupnom tonažom od oko 332.000 bruto registarskih tona. Sa ovim će naša pomorska trgovačka flota na kraju perioda imati ukupnu tonažu od oko 945.000 bruto registarskih tona.

U rečnom saobraćaju kapaciteti za prevoz robe povećaće se za oko 37.000 KS i za oko 260.000 tona nosivosti tovarnog prostora, čime ukupna nosivost rečne flote treba u 1965. godini da dostigne oko 655.000 tona.

U PTT saobraćaju predviđa se izgradnja i proširenje savremenih telegrafsko-telefonskih veza na određenim pravcima kao i povećanje za oko 150.000 telefonskih priključaka.

9. Pri sprovođenju Plana predviđa se šira inicijativa radnih kolektiva u oblasti saobraćaja, koja treba da se zasniva na daljem razvijanju i usavršavanju sistema radničkog samoupravljanja. Porast produktivnosti rada, izmene u transportnim tarifama, kao i mere za regulisanje transportnog tržišta doprineće poboljšanju ekonomskog položaja saobraćajnih preduzeća i povećanju njihovih fondova za investiciona ulaganja. To će istovremeno omogućiti da se smanji relativno učešće federacije u neposrednom finansiranju izgradnje saobraćajnih kapaciteta.

Glava XVI

TRGOVINA, UGOSTITELJSTVO I TURIZAM

I. TRGOVINA

1. U predviđanju razvoja trgovine pošlo se od toga da u narednom periodu treba postepeno otkloniti njeno zaostajanje za proizvodnjom i ostalim društvenim delatnostima, kako bi ona svoju funkciju mogla obavljati uz bolje i potpunije zadovoljenje potrošača. Povećanje proizvodnje i svih vidova potrošnje vodiće visokom porastu prometa robe u svim granama trgovinske delatnosti, što zahteva odgovarajuću organizaciju, opre-

manje i širenje ove delatnosti. Računa se da će promet u trgovini na malo rasti za 12%, a promet u trgovini na veliko za 11,5% prosečno godišnje.

2. Radi ostvarenja navedenih ciljeva i postizanja što boljih rezultata u oblasti robnog prometa, u narednom periodu treba ubrzati modernizaciju postojećih i izgradnju novih kapaciteta trgovine, na što treba da budu usmerena nastojanja prvenstveno lokalnih organa. Posebnu pažnju u tom pravcu treba posvetiti trgovini na malo, da bi se osposobila za savremenije, efikasnije i kvalitetnije pružanje svojih usluga stanovništvu.

3. Za brži razvoj i savremenije tehničko opremanje trgovine predviđa se da u periodu od 1961. do 1965. godine treba da bude uloženo oko 200 milijardi dinara, odnosno prosečno godišnje oko 40 milijardi. Predviđena sredstva treba da budu prema specifičnim lokalnim prilikama usmeravana na izgradnju objekata za smeštaj i čuvanje robe, prvenstveno poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda, na izgradnju maloprodajnih kapaciteta pogodnih za primenu savremenih formi usluživanja u gradovima i industrijskim centrima i na rekonstrukciju postojeće maloprodajne mreže, uz vođenje opreme i tehničkih sredstava koji omogućavaju modernizovanje trgovinskog poslovanja.

4. U cilju ostvarenja potrebnog obima sredstava za proširenje i modernizaciju kapaciteta unutrašnje trgovine potrebno je odgovarajućim izmenama u sistemu raspodele obezbediti sredstva u fondovima trgovinskih privrednih organizacija i u društvenim investicionim fondovima opštine, sreza i narodne republike.

II. UGOSTITELJSTVO I TURIZAM

1. Bitan cilj daljeg razvoja ugostiteljstva treba da bude znatno proširenje i modernizacija ugostiteljskih i drugih kapaciteta namenjenih društvenoj ishrani, kao i smeštajnih kapaciteta u gradovima, industrijskim centrima i turističkim mestima, da bi se na taj način bolje podmirivale potrebe stanovništva za uslugama u ishrani i smeštaju van domaćinstva.

2. Posebnu pažnju treba posvetiti razvoju domaćeg turizma i poboljšanju kvaliteta njegovih usluga. Pored stvaranja osnovnih uslova za njegov dalji i brži razvoj, treba osobito unaprediti i proširiti izgradnju jeftinijih i ekonomičnijih objekata za smeštaj, ishranu i razonodu. U pojačanoj izgradnji turistič-

kih objekata, odmarališta i letovališta računa se sa mnogo većim učešćem komuna, a takođe i privrednih preduzeća, naročito kad se radi o organizovanju odmora njihovih radnika i službenika.

3. S obzirom na sve veći privredni značaj inostranog turizma, u narednom periodu treba stvoriti širu materijalnu osnovu za brzi porast inostranog turističkog prometa, kao značajnog izvora deviznih prihoda. Pri tom će od naročitog značaja biti aktivnost komuna u poboljšavanju lokalnih uslova za razvoj inostranog turizma, što treba da se postigne rekonstrukcijom, modernizacijom i izgradnjom neophodnih komunalnih objekata u važnijim turističkim mestima.

4. Za obezbeđenje daljeg razvoja ugostiteljstva i turizma predviđa se da će biti potrebno u periodu od 1961. do 1965. godine uložiti oko 90 milijardi dinara ili prosečno godišnje oko 18 milijardi. Sa ovim investicijama treba, između ostalog, da se povećaju smeštajni kapaciteti u ugostiteljstvu i turizmu za oko 47.000 novih ležaja, što predstavlja oko 75% od postojećih ugostiteljskih smeštajnih kapaciteta.

U okviru ukupno predviđenih sredstava računa se da će oko 50 milijardi dinara biti uloženo u proširenje i modernizaciju ugostiteljske mreže, kao i u turističke komplementarne objekte u mestima i na područjima važnim za razvoj inostranog turizma, tako da postoje realne mogućnosti da se devizni prihodi od inostranog turističkog prometa za idućih pet godina uvećavaju za oko 20% prosečno godišnje.

5. U cilju postizanja što boljih rezultata od investicionih ulaganja, treba težiti da se odgovarajućim izmenama u sistemu raspodele obezbede materijalni uslovi za punije samofinansiranje ugostiteljstva i turizma.

Glava XVII

ZANATSTVO I USLUŽNE DELATNOSTI

1. Sa razvojem privrede, povećavanjem lične potrošnje i poboljšavanjem životnog standarda neophodno je uporedo proširivati područje proizvodnih i ličnih usluga. Brže razvijanje ovog sektora privrede posebno će zahtevati povećanje stambeno-komunalne izgradnje, mehanizaciju poljoprivrede, razvoj

automobilskog saobraćaja, širenje tržišta trajnih potrošnih dobara itd. Da bi se te potrebe zadovoljile, biće nužno značajnije razviti mrežu servisa za opravke i održavanje (remontne radionice) i servisa za pomoć domaćinstvima, kao i stvoriti mnogo novih preduzeća za pružanje raznovrsnih usluga.

U vezi sa tim zahtevima, treba menjati zastarelu tehničku bazu uslužnih delatnosti i postaviti je na savremeniju osnovu, težeći tome da se područje zanatstva postepeno pretvara u industriju koja pruža proizvodne i lične usluge. Razvitak zanatstva i uslužnih delatnosti u najvećoj meri zavisi od politike opštinskih narodnih odbora, koji treba da u skladu sa potrebama građana i privrede kao i prema svojim mogućnostima ulažu napore i sredstva za razvijanje ovih delatnosti. Takav razvoj je utoliko potrebniji, pošto bi sektor usluga svojim zaostajanjem mogao osetnije da ometa brzi razvoj privrede i porast životnog standarda.

2. U podizanju životnog standarda stanovništva uslužno zanatstvo treba da dobije odgovarajuće mesto. Organizovanjem razgranate mreže uslužnih zanatskih kapaciteta i servisnih radionica za potrebe domaćinstva, potrebno je odstraniti sadašnju deficitarnost u ovim kapacitetima.

U periodu od 1961. do 1965. godine treba razvijati i proizvodne zanatske kapacitete kao dopunu krupnoj industriji. Sem kooperacije, proizvodno zanatstvo treba da ima i funkciju proizvođača predmeta ograničene potrošnje i šireg asortimana, naročito robe široke potrošnje. Isto tako potrebnu pažnju treba poklanjati domaćoj radinosti radi postizanja što veće raznovrsnosti proizvoda za ličnu potrošnju. Stalan porast obima građevinskih radova i sredstava za održavanje stambenog fonda treba da bude praćen odgovarajućim razvojem građevinskog zanatstva.

Posebno bi trebalo razvijati proizvodne zanatske kapacitete u nerazvijenim područjima gde bi se sa srazmerno malim ulaganjima dobili brži rezultati, a zanatska preduzeća daljim razvitkom pretvarala u sitnu industriju.

3. Predviđa se da će proizvodnja dobara i usluga u zanatstvu, shvaćenom u širem smislu, rasti u narednom periodu prosečno za 123% godišnje. Pri tome obim uslužnog zanatstva treba da se povećava za oko 15%, građevinskog zanatstva — za oko 13,5%, a proizvodnog zanatstva — za oko 11%. Naročito brzi

porast proizvodnje i usluga očekuje se da će biti ostvaren u društvenom sektoru zanatstva, gde proizvodnja do 1965. godine treba da poraste za 121%, odnosno 17,2% prosečno godišnje.

4. Ocenjuje se da će za ostvarenje predviđenog obima proizvodnje i usluga biti potrebno u periodu od 1961. do 1965. godine investirati u društveno zanatstvo oko 70 milijardi dinara, tako da prosečna godišnja ulaganja budu dvostruko veća nego u prethodnom periodu. Radi toga treba zanatskim organizacijama i narodnim odborima omogućiti takvo formiranje sredstava za investicije koje će obezbediti predviđena ulaganja u idućem petogodišnjem periodu.

5. Trebalo bi da se produktivnost rada u zanatstvu, na osnovu bolje tehničke opremljenosti povećava po stopi od oko 6% prosečno godišnje, uz poboljšavanje kvalifikacione strukture zanatskih radnika, do čega treba da dođe proširivanjem postojećih i obrazovanjem novih škola i kursova za njihovo stručno uzdizanje, a posebno novim savremenim metodama stručnog obrazovanja na radnom mestu.

ČETVRTI DEO

OSTVARENJE PLANA RAZVOJA

Glava XVIII

RAZVITAK SOCIJALISTIČKIH DRUŠTVENIH ODNOSA

1. Neophodan uslov za uspešno ostvarenje ovog Plana razvoja predstavlja dalje razvijanje socijalističkih proizvodnih odnosa, jačanje i proširivanje radničkog upravljanja u preduzećima i društvenog samoupravljanja u komunama, ustanovama i društvenim organizacijama. Potrebno je u celom sistemu mera i ustanova omogućiti da organi samoupravljanja što potpunije i što neposrednije odlučuju o sredstvima i njihovoj upotrebi, o proširenoj reprodukciji, o ličnoj potrošnji i društvenom standardu, čime će se povećati odgovornost i podsticaj radnih ljudi i njihovih organa za stalno unapređivanje proizvodnje i poboljšavanje uslova života stanovništva.

2. U stalnom usavršavanju privrednog sistema na postavljenim principima samoupravljanja i planskog regulisanja privrednog razvoja, u narednom periodu biće naročito potrebno:

a) tražiti rešenje za takav mehanizam raspodele između zajednice i preduzeća koji će pružati snažan podstrek daljem razvijanju inicijative radnih kolektiva za što veću, efikasnost u privređivanju. Odgovarajućim instrumentima raspodele dejstvovati na ublažavanje postojećih neravnomernosti u osnovnim uslovima poslovanja preduzeća različitih delatnosti privrede, na postizanje racionalnijeg korišćenja uloženih društvenih sredstava kao i veće ekonomije živog rada. Materijalni položaj komune i njeno učešće u ukupnom prihodu u većoj meri

vezivati za rezultate radnih kolektiva i nivo postignute produktivnosti na njenom području;

b) nastojati da se sredstva za proširenu reprodukciju kojima raspolaže federacija što više usmere na izgradnju bazičnih objekata i na pomaganje razvoja manje razvijenih područja zemlje, a na ostalu izgradnju — ako sredstva preduzeća, komuna i narodnih republika nisu dovoljna za proporcionalni razvoj nekih grana i oblasti privrede. Uporedo i saglasno s tim, nužno je u osnovnoj raspodeli jačati sredstva preduzeća, komuna i narodnih republika i njihovo angažovanje u privrednoj izgradnji i razvijanju službi društvenog standarda;

c) plansko usmeravanje sredstava potrebno je što više sprovoditi ekonomskim merama i instrumentima. U tom smislu treba i dalje otklanjati administrativne metode regulisanja, kao što su zabrana trošenja, blokiranje sredstava i sl. Većim učešćem preduzeća, komuna i narodnih republika u raspodeli nužno je jačati odgovornost organa samoupravljanja za racionalnije trošenje društvenih sredstava;

d) radi ostvarivanja što skladnijeg razvoja proizvodnih snaga i istovremenog jačanja decentralizacije u raspodeli, podsticati saradnju i udruživanje preduzeća na poslovnoj osnovi u cilju povećanja produktivnosti rada, tehničkog usavršavanja proizvodnje, i naročito olakšati udruživanje njihovih sredstava za ostvarivanje zajedničkih potreba izgradnje, unapređenja proizvodnje i bolje korišćenje obrtnih sredstava;

e) kreditni i bankarski mehanizam treba što više prilagoditi privrednom sistemu i njegovim osnovnim ustanovama, da bi on pružio mogućnost efikasnijeg korišćenja kreditne politike u pravcu usmeravanja i udruživanja sredstava bez administrativne prinude i regulisanja. Naročito će u tom pogledu biti potrebno mnogo više nego dosada, orijentisati privredne organizacije da iz svojih fondova stvaraju obrtna sredstva za povećavanje proizvodnje i prometa. U skladu sa ovom orijentacijom potrebno bi bilo da se prouče i preduzmu odgovarajuće mere za aktiviranje imobilnih delova obrtnih fondova;

f) da bi se ublažile i otklonile velike a ekonomski neopravdane neravnomernosti u ekonomici pojedinih grana i vrsta proizvodnje, u narednom periodu nastojati da se veliki disparitеti u cenama što više otklone. Na mestima gde postoje regulisane odnosno plafonirane cene, nužno je pristupiti revi-

ziji cena, sa težnjom da se one usklade sa opštim nivoom cena. Kod disparitеta koji su se slobodno formirali na tržištu nastojati da se pravilnom investicionom i proizvodnom politikom otklone jaki neskladi između ponude i tražnje, i time ublaže oštre razlike u cenama i eliminišu neopravdane zarade pojedinih radnika kolektiva koje ne proističu iz njihovog rada i zalaganja;

g) na području spoljne trgovine i poslovanja sa inostranstvom treba eliminisati jaka administrativna regulisanja koja nisu u skladu sa celinom privrednog sistema. Vodeći računa o potrebama spoljne trgovine, kao i o perspektivnom razvoju uvoza i izvoza, i imajući u vidu objektivno nužne razlike koje u pojedinim sektorima proizvodnje postoje između unutrašnjih i svetskih cena, nužno je ukinuti režim koeficijenata odnosno režim različitih kursova, i zameniti taj režim uvođenjem carina i drugih instrumenata koji će otkloniti postojanje mnogostrukih kursova pri izvozu i uvozu. Naročito je potrebno nastojati da se eliminiše režim administrativne raspodele deviza.

3. Sistem nagrađivanja treba dalje razrađivati radi što doslednije primene socijalističkog principa nagrađivanja prema radu. Zato će biti potrebno lične dohotke radnika najtešnje povezivati sa uspehom privrednih organizacija. Dosledno primenjivanje toga principa treba da bude značajan faktor u podsticanju produktivnosti rada.

4. U poljoprivredi, gde još preovlađuje individualni način proizvodnje, odgovarajući deo akumulacije nužno je usmeravati u proces socijalističke proširene reprodukcije preko krupnih društvenih gazdinstava, zemljoradničkih zadruga, industrijskih i trgovinskih preduzeća. Putem prikladnih formi i metoda povezivanja i integriranja rastućih ulaganja društvenih sredstava od strane socijalističkih organizacija i institucija širiti i jačati socijalističke društvene odnose. U tom cilju potrebno je razvijati najskladnije i najefikasnije forme udruživanja individualne proizvodnje sa socijalističkom proizvodnjom kroz raznovrsne oblike kooperacije u proizvodnji i razmeni.

I u ostalim oblastima privrede sa privatnim sredstvima proizvodnje, nužno je razvijati povezivanje društvene i individualne proizvodnje putem raznih oblika saradnje i udruživanja, i na toj osnovi širiti socijalistički način proizvodnje i socijalističke društvene odnose.

5. Da bi se ojačala inicijativa i odgovornost organa društvenog upravljanja, potrebno je prava privrednih organizacija i komuna u upravljanju materijalnim sredstvima i fondovima utvrditi što stabilnije, da bi se mogla razvijati njihova samostalnost i odgovornost.

6. Da bi komune mogle uspešno da izvršavaju zadatke koje pred njih postavlja ovaj Plan razvoja, jačaće se njihova materijalna baza i finansijska samostalnost. Naročito će biti potrebno da se u narednom periodu razradi sistem finansiranja društvenih službi.

7. Organi društvene zajednice, kao što su komune, zadružne organizacije, i druge samoupravne organizacije, svojim uticajem treba da dovode u sklad aktivnost privrednih organizacija sa ostvarivanjem zadataka ovog Plana. Radi toga naročito je potrebno uložiti napore za podizanje produktivnosti rada, za veću štednju i racionalnu upotrebu sredstava.

Glava XIX

PERSPEKTIVNI I TEKUĆI PLANOVI ZA SPROVOĐENJE OVOG PLANA RAZVOJA

1. Federacija, narodne republike i druge političko-teritorijalne jedinice dužne su putem svojim društvenim planovima, zakonima, odlukama i drugim propisima, kao i pri upravljanju društvenim fondovima i donošenju mera za koje su ovlašćene, ostvarivati osnovne ciljeve ovog Plana razvoja.

Privredne organizacije dužne su celokupnom svojom privrednom aktivnošću ostvarivati ciljeve i zadatke ovog Plana i pridržavati se njegovih smernica.

2. Federacija će, radi sprovođenja ovog Plana razvoja, donositi, pored zakona i drugih propisa, i godišnje društvene planove za svaku kalendarsku godinu.

3. Narodne republike i ostale političko-teritorijalne jedinice donosiće, radi sprovođenja ovog Plana razvoja, svojih perspektivnih planova i programa i godišnjih planova federacije, svoje godišnje društvene planove, kojima će raspoređivati sredstva koja im pripadaju i obezbeđivati ostvarivanje smernica i zadataka godišnjih društvenih planova federacije.

4. Privredne organizacije razvijaće svoju privrednu delatnost na osnovu svojih, samostalnih privrednih planova.

Poslovna udruženja, zajednice privrednih organizacija i zadružni savezi mogu koordinirati rad na izradi planova privrednih organizacija svojih delatnosti.

Komore, privredna udruženja i druge samoupravne organizacije proizvođača pomagaće privrednim organizacijama pri izradi njihovih planova, ukazujući im naročito na ciljeve i zadatke ovog Plana, kao i na mogućnosti njegovog ostvarenja.

5. Tekući planovi narodnih republika i ostalih političko-teritorijalnih jedinica moraju biti u skladu sa smernicama ovog Plana razvoja i godišnjim planovima federacije.

6. Savezno izvršno veće obaveštavaće redovno Saveznu narodnu skupštinu o ostvarivanju ovog Plana razvoja i godišnjih društvenih planova i o merama koje preduzima, kao i predlagati donošenje zakona i drugih mera za njihovo ostvarenje.

SADRŽAJ

Str.

I EKSPOZE PREDSEDNIKA REPUBLIKE JOSIPA BROZA TITA
povodom Predloga petogodišnjeg plana — — — — — — 7

II EKSPOZE AVDE HUMA
o Predlogu društvenog plana privrednog razvoja Jugoslavije
od 1961. do 1965. godine — — — — — — — — — 41

III DRUŠTVENI PLAN PRIVREDNOG RAZVOJA JUGOSLAVIJE
OD 1961 DO 1965 GODINE — — — — — — — — 79

Uvod — — — — — — — — — — — — — — 81

Prvi deo:

Glava I — Ekonomsko-politički ciljevi — — — — 95

Drugi deo:

Osnovne smernice privrednog razvoja

Glava II — Društveni proizvod i nacionalni dohodak 99
Glava III — Investicije — — — — — — — 105
Glava IV — Lična potrošnja i društveni standard — — 110
Glava V — Državni organi i narodna odbrana — — 117
Glava VI — Društvene rezerve — — — — — 118
Glava VII — Privredni odnosi sa inostranstvom — — 118
Glava VIII — Regionalni razvoj — — — — — — 122
Glava IX — Zaposlenost, kadrovi i produktivnost — — 126
I. Zaposlenost — — — — — — 126
II. Kadrovi i kvalifikaciona struktura radne snage — — — — — — — 127
III. Produktivnost rada — — — — 130
Glava X — Naučnoistraživački rad — — — — 132

Treći deo: Str.

Razvoj privrednih oblasti

Glava XI — Industrija — — — — — — — 134
Glava XII — Poljoprivreda — — — — — — 142
Glava XIII — Šumarstvo — — — — — — — 147
Glava XIV — Građevinarstvo — — — — — — 149
Glava XV — Saobraćaj — — — — — — — 151
Glava XVI — Trgovina, ugostiteljstvo i turizam — — 156
Glava XVII — Zanatstvo i uslužne delatnosti — — — 158

Četvrti deo:

Ostvarenje plana razvoja

Glava XVIII — Razvitak socijalističkih društvenih odnosa 161
Glava XIX — Perspektivni i tekući planovi za sprovođenje ovog plana razvoja — — — — 164

ISPRAVKE

Strana	Red	Stoji	Treba
17.	3. odozgo	böuduće	buduće
54.	11. odozdo	veći deo	još znatnu količinu
62.	6. odozdo	mjera za povećanje	mjerena povećanjem
62.	5. odozdo	zaposlenom iznositi	zaposlenom, iznositi
89.	17. odozgo	bio problem	bio je problem
123.	17. odozgo	oobjekata	objekata
162.	17. odozgo	nužno je jačati	nužno će jačati
163.	6. odozgo	radnika kolektiva	radnih kolektiva